

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 42 (414) 23 – 29.10.2015 р.

Кароль
Модзелевський
про
уроки
«Солідарності»

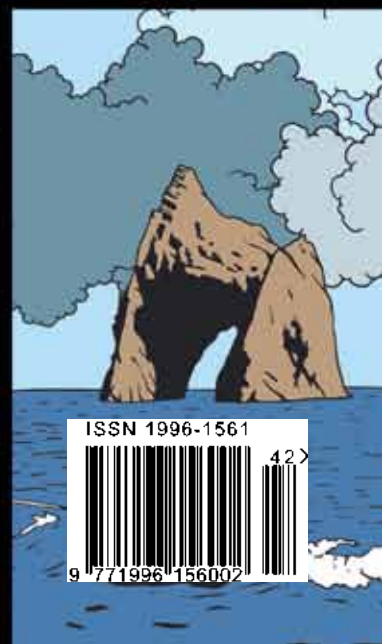
Якими шляхами сепаратисти
йдуть на місцеві вибори

Чи варто Україні розраховувати
на приплив інвестицій

Чи готові США прийняти
виклик від РФ і Китаю

ЩО ОБИРАЮТЬ РЕГІОНИ?

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україну

Тревел Шоп

**БЕЗКОШТОВНА
ДОСТАВКА**
гарних номерів

Діє у > **190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у ≈ **140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі **Skype** та **Viber** на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com ПриватБанк VISA

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSiM.ua

Приватний номер на 8005 2015 5. Дзвінки на державну лінійку 112 та 102 не включені. Тарифи на зв'язок в Україні та за кордоном. © 2015 TravelSIM

U.T.T.

НА ЧАСІ

- 4 Еволюція гідності
Чи є надія на вибори
- 7 Ігор Лосєв про демократичні процедури
- 8 В очікуванні реваншу
Як сепаратисти повертаються в українську політику
- 10 Альгірдас Шемета:
«Кримінальне право занадто часто застосовується у сфері бізнесу»
Бізнес-омбудсмен про діалог влади й підприємництва
- 13 Порятунк потопуючого
Що перешкоджає залученню інвестицій в Україну

ТЕМА НОМЕРА

- 16 Велика антифеодальна еволюція
Юрій Макаров про виклик провінційній відсталості
- 18 Фейкові, брате, часи настали
Чому кількість партій не гарантує якості
- 22 Вибори немісцевого значення
Чи потягнуть за собою місцеві вибори позачергові парламентські
- 26 Децентралізація як феодалізм
Чому реформа може обернутися консервацією кланової системи
- 28 Три обличчя федералізму
Як організована система регіональної влади в Німеччині, США та Великій Британії
- 30 Занепад біпартизму
Які тенденції продемонстрували недавні місцеві вибори у Франції та Іспанії

- 32 Подвиг здійснено. Герої названі.
Про родини забули
Як держава ігнорує добровольців

СУСПІЛЬСТВО

СВІТ

- 34 Грати по-новому
Який вигляд матиме баланс сил на міжнародній арені
- 36 Путін — захисник шиїтів
Чого чекати від нової дружби Кремля з Іраком
- 38 Король Модзелевський:
«Зерно авторитаризму проросло у свідомості східноєвропейських народів через розчарування режимом ліберальної демократії»
Один із лідерів «Солідарності» про декомунізацію Польщі та сучасну політику
- 42 Едвард Лукас про геополітичний вимір інтернету й кібербезпеки

КУЛЬТУРА

- 44 Йоганнес Торель:
«Музика рефлексує, зберігає певні національні елементи, але не це головне»
Шведський саксофоніст про «заборонену музику» та її сучасний стан
- 46 Там, де вмер СРСР
Наскільки відповідають реальності уявлення українців про Білорусь щоденники окупації
- 48 Скільки коштує Крим?
Про політику Києва щодо окупованого півострова
- 49 Як рахують у «ДНР»
Про стрибки гривні в Донецьку
- 50 Леонідас Донскіс про специфіку співпраці України та ЄС

Тиждень

№ 42 (414) 23 – 29.10.2015
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: 067-407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: 067-407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6/919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 15-2584
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 21.10.2015 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

НА ЧАСІ

Еволюція гідності

Роман Малко

Ахтось іще пам'ятає, за що мільйони українців не так давно мерзли на морозі, лізли під кулі, за що загинули герої Небесної сотні? Занадто багато всього змінилося з того часу (чи не так?), багато води збігло, і все стало догори дригом. Але на порозі другої річниці Революції гідності варто б пригадати. Особливо напередодні таких дивних і незрозумілих виборів, які нині перетравлює країна. ►

ФОТО: УНАН

Вражаючи зміни, які пережило в ті дні українське суспільство, яким дивувався не тільки світ, а й самі українці, до кінця не впевнені, що вони так можуть, здавалось, навіки перегорнули останню сторінку книги рабства й запустили процес абсолютно нового етапу творення. Адже тоді в центрі Києва й на майданах десятків українських міст йшлося про щось набагато більше, ніж повалення знахабнілого режиму. Це було лише життєвою необхідністю. А от рушієм стала мрія, примітивна й банальна до неможливості, але така природна — бути щасливими.

Приклади самоорганізації, жертвовності, уміння змінюватися на очах і долати будь-які проблеми та виклики встигли виплекати ілюзію, що далі піде все як по маслу. Що всі здатні перемінитися, всі разом: хто зі страху, а хто від переконливих свідчень героїзму. Бо ми насправді можемо, якщо хочемо, коли єдині й уперті у своєму пориві.

Що відбувається два роки потому, пояснювати не треба. Де поділися ці ілюзії та мрії, також. Але двічі наступивши на одні й ті ж постреволуційні граблі, суспільство, здається, мало б таки трохи помудрішати і дечого навчитися. Принаймні, що безапеляційно довіряти можна тільки собі й більш нікому, що, почавши справу, ніколи не можна віддати її довершувати в чужі руки і, тим паче, не можна вірити тим, хто вже хоча б раз зрадив. Якщо, звісно, не хочеться щоразу діставати по чолу й укотре почуватися «розведеним котенятком».

ПРИКЛАДИ САМООРГАНІЗАЦІЇ, ЖЕРТОВНОСТІ, УМІННЯ ЗМІНЮВАТИСЬ НА ОЧАХ І ДОЛАТИ БУДЬ-ЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ВСТИГЛИ ВИПЛЕКАТИ ІЛЮЗІЮ, ЩО ДАЛІ ПІДЕ ВСЕ ЯК ПО МАСЛУ

Те, як країна підходить до своїх третіх постреволуційних виборів, багато про що свідчить. Кількість любителів продаватися за гречку мало змінилася, армія сліпців, може, і поріділа, та не критично, банда шулерів суттєво зросла, а загальна маса, яка жила з вірою в те, що якимось воно буде й що хтось прийде та все зробить, залишилася, схоже, непорушною у своїй кількості, впевненості та якості. Єдині, хто зміцнів і загартувався, — ті, що не розчарувалися й вирішили нізащо не зупинятися.

Чи змінилося насправді суспільство за ці два роки? Безперечно, так. Воно подорослішало, багато чого навчилося, проявило свої найкращі якості, на які лишень здатне. Але чи є ці зміни такими критичними та всеохоплювальними? На жаль, ні. Правда така, що на 10% активних і прогресивних громадян, готових рвати кітями землю, завжди припадає не один десяток пасивних, інертних і байдужих співвітчизників. Вони іноді запалюються ідеєю, впливаються в процесі змін, але їхньої енергії вистачає ненадовго, і вони знову повертаються до свого звичного стану існування: «моя хата скраю». А додаємо до цього ще тих, котрі мислять цілком відстороненими категоріями, кому завжди мало або яким усі винні — і все стане зрозуміло.

Виявляється, пролита кров не завжди має таку силу, щоб відформатовувати свідомість усіх без винятку. Люди вразливі, безумовно, піддаються такій

корекції — хтось більше, хтось менше. Але ті, хто загартований у цинічних підкилимних боях, знається на мистецтві касетного чи биткового бою або просто отримав специфічне виховання, на ці речі не зважають. Їхня філософія простіша за мрійливих романтиків: кожну ситуацію в житті треба використовувати для свого блага. І, можливо, саме тому навіть після всього, що пережила останнім часом країна, цей незначний суспільний прошарок, що йменує себе політичною елітою, досі так вперто та наполегливо не хоче змінюватися, а намагається відновити втрачені позиції, не гребуючи ні способами, ні засобами. Його потури з дня на день усе комічніші та брехливіші, і рано чи пізно його-таки змусять звільнити приміщення, тільки-от ціна цьому звільненню може виявитися занадто високою. Монстр під назвою «система» з останніх перипетій все-таки чогось навчився і просто не здається. Але не лише тому, що готовий захищатися до останнього, а завдяки тому, що, мов казковий змії, має здатність відрощувати все нові та нові голови. Доки існують люди, які вірять у добрих царів, добрих президентів, здатних все змінити, а ще змінитися самим, вірять у чудо перетворення злодія на бізнесмена, а наперсточника — на дипломата, доки є ті, хто гнучиме спину, даватиме, носитиме, принижуватиметься — голови змієві ростимуть як гриби після дощу. Єдиний, хто здатний протистояти цьому й врешті знищити його, це ті, хто досі не перестав вірити у свою мрію. Той, хто кидав «коктейлі» на Майдані, потім пішов з обрізом на озброєних до зубів терористів, нині продовжує захищати Батьківщину, незважаючи ні на що. Той, хто товк бруківку й підніс її на позиції, нині збирає з миру по нитці, взуває, вдягає, годує та озброює своє військо, незважаючи ні на що. Той, хто варив і розносив гарячий чай і канапки між барикад, хто просто молився, стояв і не спав, хто не втік, коли було найстрашніше, повернувшись додому, відмовився давати хабарі та відкати, незважаючи ні на що. Врешті, кожен, хто ніс останні гроші, й досі продовжує їх жертвувати, бо знає, що «коли не він, то хто?», незважаючи ні на що. Все насправді залежить від співвідношення і тих, і інших. Рабів і козаків, сліпих і зрячих, байдужих і тих, хто народився, щоб жити, а не жити, щоб ходити до туалету. Наразі воно все ще не на користь мрії, але це лишень питання часу.

А тому нинішнє ставлення еліти до свого народу, нерозуміння найважливішого, що цей народ вже змінився, багато чого навчився, як мінімум самоорганізовуватися та обходитися без неї в критичні часи, рано чи пізно таки недобре пожартує з неї. Нині вона все ще проводить фейкові вибори, вигадливо клеїть дурня, пише всілякі безглузді гасла на бордах, розповідає байки про покращення, реформи, люстрацію та децентралізацію, іншими словами — вважає свій народ повними ідіотами, але, собі на лихо, або не помічає, або не розуміє однієї маленької деталі: хлопчик уже виріс.

Чи бувають насправді люди, готові померти за безвізний режим з Європейським Союзом? Навряд чи. Чи, може, бувають ті, що готові це зробити за підписання з ним угоди про економічну співпрацю? Дурня. Бувають лише такі, що жертвуватимуть собою заради своєї мрії. І їх хоч ніколи не набирається критично багато, зате завжди достатньо, щоб своєю енергією запалити усіх, або майже усіх, втомлених від брехні, безвиході та безнадії. ■

Вибори — панацея?

Ігор Лосєв

Вибори є альфою і омегою західних уявлень про демократію. Залежно від того, наскільки формально бездоганно вони відбуваються в тій чи іншій країні, Захід вирішує, визнати її демократичною чи ні. Результат тут сприймається як менш важливий за процес, головне форма, зовнішні ознаки. Отже, вибори — це священна корова західної цивілізації.

Хоча, як засвідчує історія, ця ідеальна процедура здійснення народовладдя може викликати глибоко антидемократичні наслідки. Досить лише згадати досвід Німеччини 30-х років минулого століття, де триумф НСДАП, нацистської партії, стався в кращих електоральних традиціях Заходу внаслідок демократичних, рівних, справедливих, прозорих та інших виборів. Однак цей факт досі ніяк не зашкодив ідеалам електоральної демократії. Вибори понад усе, вибори за будь-яку ціну, вибори скрізь і завжди. Ніяких інших механізмів здійснення народовладдя не пропонують.

Варто в будь-якій країні провести щось схоже на чесні вибори — і це вже свято демократії, хоча насправді все далеко не так. Ті процедури аж ніяк не гарантують суспільного поступу, заміну гіршого кращим, нерідко все буває навпаки. У Єгипті останні вибори привели до влади ісламістів «Братів мусульман». Захід плескав у долоні й захоплювався тамтешньою «демократією» (як і після «арабської весни»). Але чомусь невдовзі в цій країні за президента-ісламіста Мурсі почалися ексцеси проти єгипетських християн, проти європейців і голосно залунали заклики розібратися з Ізраїлем. Вакханалії поклали край єгипетські генерали, однак дуже недемократично, військовим переворотом.

Лінійні, одномірні західні уявлення про норму й демократію часто-густо на просторах планети не спрацьовують.

Наприклад, ситуація в Сирії була б стабільнішою, якби президент США Барак Обама не піддався на умовляння Путіна не проводити проти режиму сирійського диктатора Башара Асада воєнної операції, що дала б сунітській опозиції можливість опанувати політичні процеси в країні. Тепер становище в Сирії є набагато гіршим, і Європа це вже відчула на собі у вигляді безпрецедентної навали мігрантів із Близького Сходу.

Вибори — це суто формальна процедура, що може встановлювати владу реакційних і мракобівських сил. Чи всякий вибір варто оголошувати зразком демократичних властивостей? Воля народу далеко не завжди є священною. Саме тому в багатьох країнах заборонено проводити референдуми, наприклад, про скасування податків, бо тут така воля відома ще задовго до початку голосування, адже зрозуміло, що краще податки не платити, ніж платити...

Коли сьогодні лідери Німеччини й Франції Ангела Меркель і Франсуа Олланд викручують Україні руки, вимагаючи виборів на окупованих Росією та її маріонетками територіях Донецької і Луганської областей, вони сприяють аж ніяк не демократії, а легітимації іноземної окупації, деспотизму й терору. Бо що таке вибори в зоні війни, де тисячі озброєних терористів і російських військових унеможливають за фактом будь-які демократичні процедури, де не діє право як таке (його давно й повністю заступило насильство), де без суду й слідства людей знищують і кидають до катівень?..

По Другій світовій війні американці, британці і французи ще тверезо усвідомлювали реалії, тому вибори в окупованій Німеччині було відтягнуто аж до 1949 року (інакше абсолютна більшість населення знову обрала б нацистів). А чотири роки дуже активно проводили денацифікацію на всіх рівнях, забороняли діяльність нацистських структур, партії та окремих діячів попереднього режиму, закривали відповідні газети й раді-

ВИБОРИ АЖ НІЯК НЕ ГАРАНТУЮТЬ СУСПІЛЬНОГО ПОСТУПУ, ЗАМІНУ ГІРШОГО КРАЩИМ, НЕРІДКО ВСЕ БУВАЄ НАВПАКИ

останції, карали нацистських злочинців тощо. І лише після всього цього... А ситуація у так званих ДНР і ЛНР сьогодні значно гірша, ніж у так званих Тризоні (американська, британська й французька зони окупації Німеччини) наприкінці 1945 року. Оскільки Росія принципово не дозволяє Україні контролювати 400 кілометрів свого кордону за східним сусідом, а Меркель й Олланд на цьому не наполягають, РФ може забезпечити псевдовибори в ДНР і ЛНР будь-якою кількістю виборців з територій сусідніх із Україною Білгородської, Ростовської, Воронежської та інших областей. Останнім часом «рошенівська» влада України дуже рекламує місцеві вибори, що нібито повинні щось вирішити. Проте за 24 роки незалежності в країні відбулася купа всляких виборів, Україна виходила з одних перегонів і входила до інших. А демократичного «раю» як не було, так і нема...

Ці вибори також нічого не дадуть, крім дестабілізації обстановки в регіонах, реваншу людей і партій, що уособлюють кланово-олігархічну систему.

В Україні за відсутності незалежного й неупередженого суду, за відсутності некорумпованої прокуратури й слідчих органів, за браком справжніх реформаторів «на горі» можна проводити скільки завгодно виборів із будь-яким результатом. Зміни не відбудуться.

Вибори — це не панацея і не політична філософія, а лише соціальний механізм із доволі обмеженими можливостями. ■

В очікуванні реваншу

Денис Казанський

Непокарані сепаратисти йдуть на вибори без жодних обмежень і сумнівів

Війна війною, а вибори за розкладом. Україна рахує дні до голосування. Аж надто набридла нав'язлива передвиборча реклама, що буквально виїдає очі. Щоденні огляди політичних баталій витіснили з преси хроніку бойових дій. І що ближче вибори, то сильнішим стає вал скандалів та джинси.

Дивлячись на списки кандидатів у депутати й мери, починаєш розуміти, що обурення українців із приводу запропонованої європейськими політиками амністії для бойовиків «ДНР» марне. Багато активних сепаратистів уже «амністовано» й без жодного суду. Принаймні кількість відвертих ворогів України та поплічників російських окупантів у всьох списках шокує. Впливові чиновники, які ще рік тому розмахували прапорами «ДНР» та проводили незаконний «референдум» у містах Донбасу, не тільки не зазнали кримінального покарання, а й не припиняють претендувати на високі посади.

Навряд чи одна стаття вмістила б повний список усіх кандидатів, задіяних в організації антиукраїнських заворушень. Але навіть невелика вибірка найодіозніших сепаратистів, що претендують на реванш, дає уявлення про масштаби безкарності. Самих тільки висуванців у мери, які мріють про розвал і знищення Української держави, налічується як мінімум п'ять. А скільки ворожих агентів серед кандидатів у депутати, лише ФСБ відомо.

ПРОЙДИМОСЯ ПО ПЕРСОНАЛЯХ

Одним із кандидатів на посаду міського голови Ізюма в Харківській області зареєстрований місцевий комуніст Анатолій Фомічевський, прихильник «ДНР», який виступав на боці сепаратистів навесні 2014 року. Він-таки очолив список кандидатів у депутати міськради від партії «Нова держава», під брендом якої на нинішніх виборах виступають представники КПУ Петра Симоненка.

У квітні 2014 року, коли через Ізюм на Донбас рухалися колони українських військових, Фомічевський називав це «введенням військ» до міста й намагався підбурити жителів на масові виступи проти ЗСУ. Тоді ж таки він закликав усіх охочих приходити до офісу КПУ для вивчення досвіду партизан «Молодої гвардії» та ведення війни проти «фашистів».

Навесні 2014-го Фомічевський брав участь у масових антиукраїнських мітингах у Донецьку й підтримував бойовиків «ДНР». Фотографії з донецькими сепаратистами спочатку сам викладав на власній сторінці в соцмережі, однак після того як розігнали харківських, злякався й видалив усі компрометуючі матеріали. Коли стало остаточно зрозуміло, що «ХНР» не відбудеться, і військові дії локалізувалися на Донбасі, Фомічевський згорнув свою бурхливу діяльність, але тільки на певний час. Тепер сепаратист, який вва-

жає Україну ворогом, абсолютно офіційно намагається стати керівником великого українського міста.

У Дружківці, що на Донеччині, на вибори йде нинішній мер Валерій Гнатенко, який активно організував незаконний «референдум» 11 травня 2014 року й підтримував угруповання російських терористів Ігоря Стрелкова. Під час «русской весни» мер-регіонал виступав на мітингах сепаратистів під прапорами Росії та «ДНР». Відеозаписи його промов досі у відкритому доступі в мережі. Але така руйнівна діяльність не стала перешкодою для дальшої політичної кар'єри Гнатенка. Українські правоохоронці не висунули претензій до мера Дружківки. На майбутніх виборах він, швидше за все, переможе, бо володіє значним адмінресурсом. Та й проросійські настрої серед жителів містечка, чесно кажучи, досі не згасли.

ДЕРЖАВНІ ЗРАДНИКИ, ЗЛОЧИНЦІ ТА ВБИВЦІ ПОЧУВАЮТЬСЯ АБСОЛЮТНО БЕЗКАРНИМИ Й ЗА НАГОДИ ГОТУЮТЬСЯ ПОВТОРИТИ КРИВАВИЙ 2014-Й. НА ЖАЛЬ, ЯК БАЧИМО, СЬОГОДНІ В КРАЇНІ ПРОСТО НЕМАЄ СИЛИ, ЗДАТНОЇ ЇМ ПЕРЕШКОДИТИ

У Маріуполі всі очікували, що в мери знову підіє діючий міський голова Юрій Хотлубей, який яскраво виступав на сепаратистських зібраннях під час путчу навесні 2014 року, однак цього не сталося. У квітні—травні 2014-го він активно співпрацював із бандитами «ДНР», але це не обернулося для нього проблемою із законом. Після вигнання терористів із міста мер залишився на своєму місці й раптово перетворився на відчайдушного патріота України. Утім, на нові вибори не пішов. Як кажуть маріупольці, про це Хотлубея наполегливо попросили в Адміністрації президента. Однак, без відвертого сепаратиста на виборах усе-таки не обійшлося. У мери подався місцевий комуніст Віталій Дейнес. Щоправда, оскільки КПУ формально під заборонаю, зробив це як самовисуванець. 1 травня члени КПУ на чолі з Дейнесом пройшли колоною через центр Маріуполя з прапорами Росії та «ДНР», скандуючи вимоги провести «референдум». 7 травня 2014-го, коли сепаратисти захопили й утримували будівлю маріупольської міськради, Дейнес разом з іншим комуністом—Григорієм Печерішним керував загарбниками. Після зачистки міста від бойовиків у червні комуніст Дейнес залишився там і продовжував свою політичну діяльність. Схоже, зараз ніхто вже не згадує про його минуле. Хоча провокаційні заклики Дейнеса та інших організаторів масових заворушень призвели до вуличних боїв та загибелі людей 9 травня, коли в Маріуполі сталися сутички між Національною гвардією та сепаратистами.

Виступ мера Дружківки Валерія Гнатенка на сепаратистському мітингу

Претендує прибічник терористів на посаду міського голови й у тихому Добропіллі, де взагалі не було бойових дій. Там кандидатом у мери був зареєстрований відомий сепаратист Андрій Аксьонов, який відкрито підтримував «ДНР» і організовував незаконний «референдум» 11 травня 2014-го про відокремлення Донбасу від України. Він обіймає посаду голови селища Новодонецьке, що підпорядковане міській раді Добропілля. Навесні 2014 року, коли на Донеччині тривало протистояння прихильників територіальної єдності України та бойовиків «ДНР», Аксьонов був на боці останніх. У квітні 2014 року намагався перешкодити патріотичному автопробігу патріотів України й називав його учасників «говномутами», водночас у своїх інтерв'ю стверджував, що зобов'язаний як голова селища йти назустріч бажанням сепаратистів, навіть коли вони захочуть приєднатися до Гондурасу. Висловлювання Аксьонова були записані на відео й потрапили в інтернет.

Доступними є і кадри, які розповідають про незаконний «референдум» у Новодонецькому: жителі сусіднього Олександрівського району скаржаться, що їхня місцева влада не стала проводити в себе «референдум» «ДНР» і їм довелося їхати до Новодонецького, де Аксьонов усе організував. Як і в інших випадках, про які йшлося, українські силовики не взялися до кримінального розгляду антидержавної діяльності Аксьонова.

Не краща картина й у Луганській області. Там одіозний прихильник російських окупантів претендує на посаду мера в місті Рубіжне. У виборах бере участь Сергій Хортів — депутат Луганської обласної ради, який 6 березня 2014-го на сесії голосував за введення в область російських військ. Хортів не просто виступав на мітингах. 22 травня він брав участь у блокуванні української військової техніки на в'їзді в місто, коли бойовики розстріляли кілька наших солдатів із Житомира з-за спин мирних жителів. Того дня колони 30-ї механізованої бригади спробувала проїхати в Рубіжне мостом із боку Лисичанська, однак дорогу їй заблокували місцеві прихильники сепаратистів під керівництвом Сергія Хортіва та керівника Рубіжанського міськкому КПУ Неллі Задираки. Поки «мирні жителі» переціняли воїнів, бойовики зайняли позиції на березі й почали розстрілювати солдатів на мосту. Одночасно із цим на іншому березі група терористів перегородила міст спланираними деревами й відрізала солдатам шлях до відступу. Із гранатометів була підбита й спалена бронетехніка. Загинуло кілька людей. Дотепер досьє на Хортіва опубліковано на відомому ресурсі «Миротворець», що збирає дані на сепаратистів, але це не заважає йому йти в мери Рубіжного. При цьому він є одним із найімовірніших кандидатів на перемогу.

На жаль, самим лише Донбасом експансія прихильників «народних республік» не обмежується. Намагаються вони закріпитись і в столичному регіоні.

У Київську обласну раду від провладної партії «Солідарність» балотується власник донецької мережі супермаркетів «Обжора», найяскравіший представник «донецьких» В'ячеслав Соболев. У Києві він майже нікому не відомий. Однак його обличчя впізнають на рекламних бордах переселенці з Донецька, які приїхали до столиці. Виявилось, що господар «Обжори» боротиметься за крісло в окрузі № 33.

Завжди у грі. Активний учасник сепаратистських заворушень Анатолій Фомічевський (на фото ліворуч) балотується в мери Ізюма

За які заслуги і яким чином В'ячеслав Соболев потрапив до списку партії Порошенка, котра у своїх рекламних роликах стверджує, що бореться з російською агресією, поки що незрозуміло. Зате відомо, що його супермаркети чудово почуваються на окупованій території. Щоправда, Соболев стверджує, мовляв, давно вже продав бізнес, але в Донецьку ні для кого не було секретом, що обгородка відбулася лише за документами й контроль над «Обжорою» старий хазяїн зберігає досі.

Інформація про те, що Соболев балотується до Київської обласної ради від партії президента, викликала скандал. Відтак лідер фракції БПП в парламенті Юрій Луценко заявив, що той напише заяву і зніме свою кандидатуру з виборів. Так само висловився й народний депутат Володимир Ар'єв. Проте вже наступного дня нардеп Ігор Кононенко зібрав пресконференцію, на якій повідомив, що доказів проти Соболева нема, та й все одно зняти його з виборів неможливо.

Насправді докази причетності Соболева до злочинного бізнесу донецьких авторитетів є. Раніше він разом із дружиною донецького кримінального авторитета Нуруліслама Аракалаєва на прізвисько Нурик був співзасновником двох донецьких фірм. Проте на цю інформацію в партії «Солідарність» ніяк не відреагували.

Перелічені приклади, а також інші численні випадки участі сепаратистів у місцевих виборах доводять, що Україна просто не бажає захищати власні інтереси й безпеку своїх громадян. Державні зрадники, злочинці та вбивці почуваються абсолютно безкарними й за нагоди готуються повторити кривавий 2014-й. На жаль, як бачимо, сьогодні в країні просто немає сили, здатної їм перешкодити.

У такій ситуації оптимістично дивитися в майбутнє Донбасу годі. Та й не тільки Донбасу — всієї країни. Адже державний організм, який не може себе захистити, приречений на вмирання й розпад. Численні приклади, що доводять це просте твердження, знаємо з історії багатьох держав-невдах, які до наших днів не збереглися. ■

Альгірдас Шемета:

«Кримінальне право занадто часто застосовується у сфері бізнесу»

Спілкувалася
Тетяна
Омельченко

Тиждень обговорив із бізнес-омбудсменом Альгірдасом Шеметою взаємовідносини влади й підприємництва, хід реформ і впровадження європейського досвіду в Україні.

— Як фінансується інститут бізнес-омбудсмена в Україні?

На сьогодні офіс омбудсмена повністю фінансується міжнародними донорами, це дев'ять країн Європи й Америки. Ні українська держава, ні українські підприємці не беруть участі у фінансуванні інституції. Фінансування передбачене на два роки, тобто від початку цього року до 2017-го. Наразі йдеться про його продовження. І водночас після ухвалення закону, який зараз обговорюється в уряді, ми розпочинаємо переговори з урядами й бізнес-асоціаціями про поступове включення у фінансування інституту бізнес-омбудсмена. Було б нормально в майбутньому до цього поетапно залучати й українську державу.

— Яку частку виділили донори і як вона розподіляється між дев'ятьма країнами Європи? Яка загальна сума донорського фінансування і яка з країн робить найбільший внесок?

Бюджет виділений на два роки — це близько €3 млн, тобто €1,5 млн на рік. У частках складно назвати, тому що тут інша ситуація. Рахунок ЄБРР, через який фінансується наша інституція, включає також фінансування інших проектів, не лише нашого. У Національній раді реформ є обслуговуюча структура, яка також фінансується з цього рахунка. Частина реформ державних підприємств також фінансується цими структурами. Я не знаю, яка загальна сума, це відповідальність ЄБРР.

— Ваша організація співпрацює тільки з великим чи й із середнім бізнесом також?

Ми працюємо з усіма видами бізнесу. Якщо брати статистику, яка є у нас на цей момент, то понад 80% скарг надходять від малого й середнього бізнесу й порівняно невелика частина — від великого бізнесу. Малому бізнесу набагато важче захиститися від дії або бездіяльності різних державних органів, тому природно, що ми отримуємо від нього скарги. Вони бачать в нас інституцію, яка може захистити їх, їхні правові інтереси.

— Якого характеру скарги надходять від малого й середнього бізнесу?

Ми не бачимо великої різниці між малим, середнім і великим бізнесом. Існує незначна специфіка, досить багато скарг надходить від малого бізнесу про регулювання малих архітектурних споруд, що не є актуальним для великого бізнесу. На початку роботи ми отримували скарги з введення касових апаратів у малому бізнесі. Інші проблеми виникають як у малому, так і в середньому й великому бізнесі. Якщо класифікувати, то найбільша кількість скарг на дії державної фіскальної служби (близько 40%). Тут я підкреслив би повернення ПДВ, електронне декларування ПДВ, ситуації, коли податківці не знаходять підприємства на місці реєстрації. Багато скарг отримуємо з питань електронного адміністрування податків, скарги про порушення кримінальних справ проти бізнесу.

На другому місці після Податкової — скарги на слові структури. Вони в основному стосуються порушення кримінальних проваджень про перевищення повноважень у ході досудового розгляду (під час проведення обшуків, вилучення документів, опитування свідків або обвинувачуваних). Складається таке враження, що кримінальне право взагалі занадто часто застосовується у сфері бізнесу. У мене великий досвід роботи в ЄС, але я ще не зустрічав, щоб кримінальне право так часто застосовувалося серед бізнесу. Ще один блок питань пов'язаний із виконанням рішень судів.

Було також декілька випадків у зоні АТО або в Криму. У Криму це пов'язане, у першу чергу, з поверненням майна бізнесу з окупованого Криму. Бізнес повинен був мало не в самого себе викупити те, що йому раніше належало, тобто платити митний внесок, ПДВ на майно, яке було в Криму.

— Яка процедура звернення до вашої структури?

На нашому сайті є електронна форма звернення. Вона дуже проста: хто скаржиться, на що, вжиття яких заходів бізнес чекає від нас і чи виконував сам які-небудь дії. Форма передбачає можливість додатка документа, який підтверджує факт, викладений у скарзі, і можливість вислати його в електронному

ФОТО: АНДРІЙ ТОМАКІН

форматі. Заявник автоматично отримує підтвердження, що скарга до нас дійшла. Потім протягом 10 днів ми розглядаємо, чи відповідає скарга критеріям, які існують за нашим регламентом. Є декілька критеріїв, які ми не розглядаємо: якщо приватний бізнес скаржитися на приватний бізнес, якщо приватний бізнес скаржитися на рішення суду. Ми не переглядаємо рішення судів. З моменту порушення повинно пройти не більше року, тобто ми розглядаємо новітні порушення. Дуже важливий момент, коли ми іноді змушені відхилити скаргу, бо цього вимагає наш регламент: бізнес повинен використати хоча б одну адміністративну процедуру перед зверненням до нас, якщо така процедура існує. Хороший приклад—це Податкова. Якщо інспектори порушили права бізнесу, то в Податковій існує досить чітка процедура апеляції. Сторона повинна пройти хоча б одну стадію апеляції, і якщо відповідь не задовольнить бізнес, тоді вже можна звертатися до нас. У тих сферах, де немає апеляції, можна звертатися до нас відразу. Якщо скарга відповідає нашим критеріям, ми інформуємо бізнес про те, що їхня скарга прийнята на розгляд по суті, і тоді впродовж трьох місяців ми проводимо детальний розгляд скарги. Тут дуже важливий момент: ми дивимося на явище нейтрально, тобто ми оцінюємо факти, які надає нам бізнес, вислуховуємо другу сторону. Тобто якщо скаржаться на Податкову, ми звертаємося до них, вислуховуємо її аргументи й тоді визначаємось, правий чи не правий бізнес, на нашу думку. Якщо бізнес правий, ми вживаємо заходів із виправлення ситуації. За досить короткий період ми отримали чимало скарг, близько 400. Ми розпочали роботу в перших числах травня цього року й до сьогодні закрили близько 50 справ, по яких вже були прийняті рішення. В основному це були позитивні рішення на користь бізнесу. Інші скарги у виробництві. За цей короткий період ми змогли повернути бізнесу (там, де можна підрахувати пряму вигоду бізнесу) понад 135 млн грн. Це були ПДВ, відміна штрафів і санкцій, випадки визнання витрат бізнесу. Можу навести кілька прикладів, коли податкові органи не визнавали витрат бізнесу, тобто бізнес не міг знизити свої прибутки, які потім оподатковуються податком на прибуток й іншими податками. Це лише «прямі гроші», якщо можна так сказати, які ми повернули бізнесу.

— Який бізнес фігурує в цифрі 135 млн грн — малий, середній чи великий?

Я б сказав, що 50 на 50. Ми тут маємо невеликі суми маленького бізнесу, але для малого бізнесу 20–40 тис. грн — це дуже важлива сума. Ми мали випадок із ПДВ, коли мільйони гривень були повернені бізнесу. Це не великий бізнес, а, швидше за все, від середнього до великого, який через бездіяльність податкових органів просто не міг захистити свої права.

— Чого ви вже досягли з моменту призначення вас на посаду?

По-перше, я б зазначив, що бізнес дуже позитивно оцінює нашу роботу. Коли ми розглядаємо скаргу, то надсилаємо представникам бізнесу питальник, за яким вони оцінюють наші дії. На сьогодні ми отримали лише дуже позитивні відгуки. Також надходять письмові подяки. І тут виділяти кон-

Альгірдас Шемета народився 1962 року у Вільнюсі. 1985-го закінчив економічний факультет Вільнюського університету. Після відновлення незалежності Литви працював у Мінекономіки та Мінфіні. 1997–1999-го та 2008–2009-го очолював Мінфін. З 2010 року обіймав посаду єврокомісара з оподаткування, митного союзу, аудиту та боротьби з шахрайством. З 2014-го — бізнес-омбудсмен в Україні, куди був призначений за рекомендацією ЄБРР.

кретні випадки було б досить складно. Але цікавий момент у тому, що мої співробітники кажуть, що уперше в історії сучасної України Головне слідче управління при МВС просило вибачення у великого міжнародного іноземного бізнесу щодо неправомірних дій під час обшуку на цьому підприємстві. Те, що це уперше трапилося, вельми вражає. Дуже важливі випадки, коли нам вдалося досягти, щоб були закриті кримінальні провадження. У міжнародній практиці, зокрема ЄС, США або інші розвинені країни, якщо вже проти бізнесу відкрито кримінальне провадження, це найгірше, що може статися для нього. Це псує його репутацію і робить практично неможливим подальше існування.

— Як організована ваша робота з бізнесом? Чи контактуєте ви із заявником?

Ми використовуємо усі форми комунікації. Заявник повністю обізнаний про наші кроки. Якщо ми зробили якийсь крок у бік Податкової, то відразу виходимо на зв'язок із скаржником і пояснюємо, що ми зробили, тобто інформуємо заявника, як просувається його справа. Гадаю, що це хороша практика.

Траплялися випадки, коли мої співробітники повинні були виїжджати на місце, щоб з'ясувати конкретну ситуацію. Буває, що скаржники хочуть детальніше викласти факти, які у них є, тоді вони приходять до нашого офісу. Іноді виникають додаткові питання. Тоді, звичайно, ми запрошуємо людину до себе. Якщо скаржник мешкає не в Києві, ми намагаємось не збільшувати його витрати на комунікацію з нами. На цей випадок є телефон, скайп та інші засоби зв'язку. Нечасто, але трапляється, коли бізнес приходить до нас і обговорює додаткові моменти, які не відбиваються в конкретних документах, які він надіслав.

— Наскільки влада дослухається до потреб бізнесу?

У мене склалося позитивне враження, адже у багатьох випадках до нас не лише дослухаються, а й приймають рішення, виходячи з того, що ми рекомендуємо. Звичайно ж, не скрізь усе гаразд. Ми хотіли б тіснішої або більш конструктивної співпраці з силовими структурами. Там багато труднощів. Вони дуже захищають свій мундир.

Зараз ми готуємо меморандум про співпрацю з МВС. Сподіваюся, що в недалекому майбутньому ми його підпишемо. Я вже говорив із паном Грицаком, керівником СБУ, він теж виразив готовність до підписання цього документа. Гадаю, що для цих структур це дуже важливо, бо є своєрідним сигналом для регіональних структур цих органів про те, що керівництво готове з нами співпрацювати. Я сподіваюся, що це сприятиме більш конструктивній співпраці.

Міністерство економіки виконує дуже хорошу роботу й тісно співпрацює з бізнесом. У цій сфе-

рі, звісно, існує багато проблем, і дуже швидко все змінити буде важко. Проте сам міністр економіки, на мою думку, є ініціатором найрадикальніших реформ. І я сподіваюся, що ці реформи рано чи пізно дадуть позитивні результати.

Також можна назвати Міністерство агрополітики. Я зустрічаюся з аграріями, і там видно прогрес. Звісно, є дуже складний сектор інфраструктури, у нас також були питання щодо скарг іноземних інвесторів. Після нашого втручання відбувся позитивний діалог із Міністерством інфраструктури з вирішення тих проблем, які ми озвучили. Тут, напевно, важко перелічити усі міністерства, пов'язані з бізнесом. Дуже великі очікування від податкової реформи. Це досить відповідальне завдання для Міністра фінансів.

— Чи збігаються реформи, що проводяться в нашій країні, з потребами та очікуваннями бізнесу?

Дуже важливо розуміти, у якій ситуації перебувала Україна після Революції гідності. На жаль, треба констатувати, що за 25 років не проведено жодних реформ, які мали б позитивний вплив на бізнес. Тому проблем у цій сфері накопичилося чимало.

Є дуже позитивні зрушення у вирішенні питань ліцензування, прозорості процедур держзакупівель. Раніше міжнародний бізнес, який тут працює, навіть не розглядав ці питання, тому що там процвітала корупція. Вони за своїми внутрішніми правилами не могли брати участі. Зараз ситуація помітно виправляється. Це, на мою думку, відзначають ті, хто оцінює бізнес-клімат в Україні.

— Як ви ставитеся до проектів податкової реформи і який із них вважаєте найоптимальнішим?

На мою думку, оптимальної податкової системи не існує. Якби вона була, то уже б дець застосовувалася. Податкові системи дуже залежать від конкретної ситуації в конкретній країні. Я не беруся судити про позитивні або негативні моменти тої чи іншої моделі. Я вже звертав вашу увагу на те, що я вважаю, щоб головний акцент має бути поставлений на реформу адміністрування податків і митниці. Тут існує найбільша проблема. А там тариф буде 18% або 16%, але не це найважливіше. Звісно, якщо брати по навантаженню оподаткування, то це питання, яке треба вирішувати. Бо це дуже високе оподаткування на робочу силу. Зменшити в цій сфері оподаткування і знайти компенсатори, які не дали б негативного впливу на бюджет; такі компенсатори, які можна було б легко адмініструвати. Складні податки складно адмініструвати. Тому я б шукав простіші компенсатори. Основний акцент слід зробити на зміні системи адміністрування податків, які досі перебувають у занедбаному стані.

— Якщо провести паралелі з Литвою: як вам допомагає досвід роботи там у вирішенні питань в Україні? Як під час кризи 2008 року держава допомагала бізнесу?

Звісно, ми пройшли через багато з тих реформ, які зараз розробляються або здійснюються в Україні, тому знаємо і позитивні, і негативні моменти, пов'язані з різними реформами. Я двічі був не лише міністром фінансів у своїй країні, а й сюди приїхав по закінченні мого терміну як єврокомісар із податків, митниці, боротьби з шахрайством

й аудиту, і цей досвід мені допомагає використати європейські інструменти в повсякденному житті тут, в Україні.

Під час кризи 2008 року ситуація була дуже складною. Скарбниця спорожніла, існувала велика кількість зобов'язань перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами. Я мав зробити дуже багато непопулярних кроків. Відмінна риса нашого погляду на кризову ситуацію — це те, що ми провели необхідні реформи протягом півроку. Ми досить швидко відновили довіру кредиторів, змогли вийти на міжнародні фінансові ринки, що було дуже важливо. Відверто кажучи, люди стомлюються від постійних реформ. Основні зміни треба відкрити якнайшвидше. Не так, як в Україні, адже Литва — член ЄС й отримує звідти велику допомогу. І найперші кроки, котрі ми зробили в розпал кризи, це перенаправили допомогу ЄС на потреби бізнесу. Були створені інструменти й гарантії для бізнесу. Це, напевно, теж допомогло вийти з цієї складної ситуації.

— А що ми з цього можемо використати на практиці?

Не потрібно вчитися лише в Литві. Є дуже багато хороших європейських практик, і литовські експерти допомагають в різних сферах тут, в Україні. Практики доступні, тобто ЄС відкритий, і їх можна використати, не варто винаходити велосипед. Є, припустимо, питання з повернення ПДВ; є естонська практика, де ПДВ повертається протягом одного дня; є португальська практика, яка перенесла усю систему на електронне декларування. Система працює, як годинник, і бізнес нею дуже задоволений. Я не вважаю, що треба зосереджуватися на прикладі лише однієї країни. В Україні працюють експерти з різних держав, і всі вони мають вдалі приклади зі своєї країни, їх треба тільки впроваджувати.

РАНИШЕ МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС, ЯКИЙ ТУТ ПРАЦЮЄ, НАВІТЬ НЕ РОЗГЛЯДАВ ПИТАННЯ ДЕРЖЗАКУПІВЕЛЬ, ТОМУ ЩО ТАМ ПРОЦВІТАЛА КОРУПЦІЯ. ЗАРАЗ СИТУАЦІЯ ПОМІТНО ВИПРАВЛЯЄТЬСЯ

Ми з міністром Абронавичусом кілька разів обговорювали реформування статистики. Я керував цією галуззю в Литві й реформував її повністю. Можна взяти приклад Литви і реформувати цю сферу. Я знаю, що з НАБУ вони співпрацюють. У нас є така служба спеціальних розслідувань, там вже існує досвід практичної діяльності. Я ще раз хотів би акцентувати увагу на податковій сфері. У Литві податкова змогла перейти з останнього на перше місце в довірі бізнесу. Виходить, що є чого повчитися: які інструменти були запроваджені, які методи застосовані. Бізнес розуміє, що податкова просто напрацювала сервіс систем оцінки ризиків, вона не нападає на усіх підряд, а робить точкові й ефективні рейди там, де дійсно існують проблеми. Щодо системи обслуговування бізнесу: у Вільносі ти можеш прийти до центру обслуговування клієнтів, і відчужеш себе, як у банку. Там працюють консультанти, з котрими приємно спілкуватися. Ти ставиш своє питання, і тобі пояснюють, як його вирішити. І ти виходиш задоволений. Ось такі прості приклади, тут багато чого варто повчитися. ■

Порятунок потопаючого

Любомир Шавалюк

Що перешкоджає залученню інвестицій в Україну

Останнім часом серед вітчизняних політиків почастишали розмови про залучення в країну іноземних інвестицій. Не можна сказати, що таких дискусій не було раніше, але про капіталовкладення говорять і говорять, а вони все одно мізерні.

Зрозуміло, для країни з війною та глибоким економічним спадом приплив іноземних інвестицій — той фактор, який змінює на краще багато чого, якщо не все. І що більший їх обсяг, то масштабніші позитивні зміни можуть відбутися в економіці та житті держави. Тому увага політиків до цієї проблематики цілком виправдана, але її форма, на жаль, залишає бажати кращого. Ведучи мову про прихід іноземних інвесторів, політики повторюють, немов якусь мантру, що він повинен статися, бо інакше й бути не може. У кращому разі вони стверджують, що оскільки зроблено низку кроків (досягнуто макрофінансової стабілізації, отримано черговий транш кредиту МВФ, проведено якийсь етап певної реформи), то капіталісти-нерезиденти ось-ось привезуть свої гроші й навипередки відкриватимуть в Україні бізнес.

Утім, фактично маємо майже \$2,1 млрд чистого припливу прямих іноземних інвестицій в Україну за результатами січня — серпня 2015 року, що на 30% менше, ніж за аналогічний період 2013-го (торік відбувався відплив капіталовкладень із країни), і в разі менше, ніж у попередні роки. Окрім цього, запас прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в перерахунку на одного мешканця — серед найменших у Європі та СНД. Тобто ситуація із залученням інвестицій плачевна, дуже повільно змінюється й жодним чином не відповідає потенціалу країни. А політики окрім закликів на кшталт «інвестиції, прийдіть!» у своїй масі не спроможні ні досягти суттєвого припливу капіталовкладень, ні принаймні проаналізувати, що саме потрібно для його забезпечення, на що можна розраховувати в цьому сенсі і які існують обмежувальні фактори.

ТРАДИЦІЙНІ ФАКТОРИ

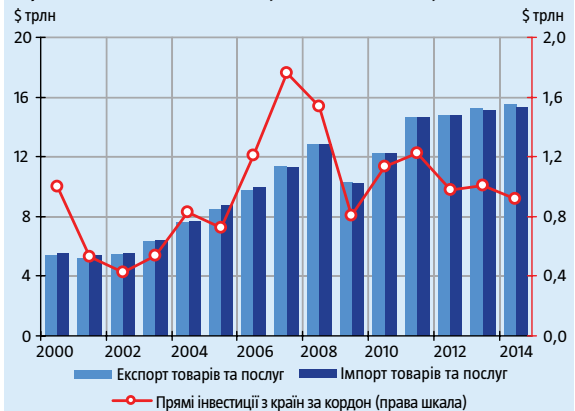
Без інвестицій не може бути економічного розвитку та підвищення рівня життя населення. Однак на сьогодні існує низка обставин та поширених стереотипів, які перешкоджають залученню капіталовкладень в Україну. Ігнорувати їх не можна.

Головна внутрішня обставина, що її вже багато місяців називають перешкодою для будь-якого процесу, темпи котрого в Україні незадовільні, — це війна. Однак тут важливі деталі. Звичайно, іноземний інвестор не поспішатиме заводити гроші в країну, де точаться бойові дії. Він не те що не стане заглиблюватися у фінансове становище країни й не вивчатиме організаційних можливостей здійснення вкладень капіталу, а просто не розглядатиме Україну як

Тривожна стагнація

Обсяги зовнішньої торгівлі найбільших економік світу, а також прямих іноземних інвестицій, спрямованих із відповідних країн, стагнують, ба навіть знижуються. У таких умовах конкуренція за ринки й глобальний капітал посилюється. Тож чекати на масштабні грошові вливання та масове відкриття нових виробничих потужностей не доводиться в жодному регіоні світу. Тим паче в Україні

Окремі показники платіжного балансу ТОП-20* економік світу

*До двадцяти найбільших належать економіки США, Китаю, Японії, Німеччини, Великої Британії, Франції, Бразилії, Італії, Індії, Росії, Канади, Австралії, Південної Кореї, Іспанії, Мексики, Індонезії, Нідерландів, Туреччини, Саудівської Аравії, Швейцарії

За даними центральних банків та статистичних відомств ТОП-20 економік світу

варіант, адже в кожному з регіонів світу знайдеться з дюжину прийнятних альтернативних країн, у яких ризик утратити бізнес через воєнні руйнування мінімальний. Заради справедливості зазначимо: щойно активність боїв на Донбасі послабилася, це швидко відобразилось у поведінці інвесторів-нерезидентів: чистий приплив ПІІ за серпень утричі більший, ніж середньому за перші сім місяців року.

Інша річ — внутрішній інвестор. Йому в багатьох випадках, особливо коли мова про малий та середній бізнес, подітися нікуди. Він не має адекватної альтернативи, тому вкладатиме гроші тут, не зважаючи ні на що. І що більше в нього коштів (що менше їх забирає система у вигляді податків, хабарів, монопольної ренти контрольованих олігархами галузей і т. ін.), то більше він інвестуватиме. Наразі про те, щоб локальний бізнес почав дихати на повні груди, говорити годі, адже в нинішніх умовах він переважно змушений боротися за виживання, не дістаючи від держави жодної суттєвої полегшити.

КРЕДИТОРИ Й РОЗВИТОК

Головним поширеним стереотипом, який поділяє багато політиків, є те, що українська економіка розвиватиметься під дією грошей МВФ та інших міжнародних донорів. Загалом це помилкова думка. Кредити Міжнародного валютного фонду ідуть у ре- ▶

зерви НБУ, де лежать мертвим вантажем, що забезпечує психологічну основу для стабільності гривні, або в бюджет, де їх тут-таки спрямовують на виплату старих боргів. Економіка практично не бачить цих грошей, хоча без них ситуація могла б стати катастрофічною. Кошти міжнародних донорів надходять у бюджет, із якого витрачаються переважно на поточні потреби, тобто на проїдання. З економічним розвитком вони також не мають нічого спільного. І лише окремі крихти (у порівнянні, звичайно), кредити таких інституцій, як Світовий банк чи ЄБРР, виділяють на інфраструктурні проекти, що стають частиною розвитку народного господарства.

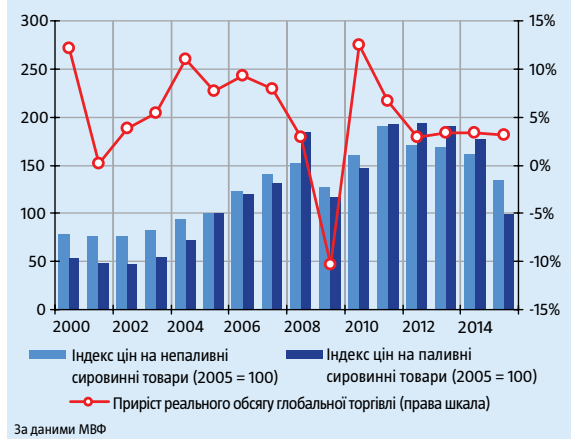
Загалом обсяг міжнародної фінансової допомоги фактично визначено на мінімальному рівні, необхідному, щоб уникнути масштабних обвалів економічних систем в Україні. Про це свідчать три факти. Перший: торік донорам довелося переглядати обсяг фінансування в бік розширення після того, як воєнні руйнування та слабка економічна динаміка опустили фактичні показники народного господарства помітно нижче від прогнозованих. Другий: із \$40 млрд, які Україна повинна отримати, \$15 млрд — це не чисті гроші, а лише економія на виплатах упродовж 2015–2018 років. Третій: міжнародна донорська конференція, від початку задумана як платформа для вироблення «плану Маршалла» для України та акумуляції під нього коштів, виявилася тільки тінню від задуму. І хоча на ній було широке представництво делегатів із різних країн, гроші на відбудову та розвиток економіки Києву так ніхто й не виділив. З огляду на це плекати ілюзії, мовляв, фінансування міжнародних донорів допоможе розвитку нашого народного господарства, марно, ба навіть згубно, бо це призводить до гаяння часу. Воно від самого початку задумане як необхідний мінімум, а сумніватися в тому, що у світі вміють рахувати, не слід.

У цьому контексті МВФ (інші міжнародні донори частково також) нагадує доброго лихваря. Лихваря, тому що з'являється в кризові для будь-якої країни часи, викручує державній владі руки, ніколи не прогає свого й не подарує жодної копійки. Доброго, тому що позичає під низькі відсотки й формує програми співпраці з урядами таким чином, щоб країна досягла макроекономічної стабілізації, яка в довготривалому періоді є необхідною передумовою економічного зростання. Біда в тому, що часто під час виконання програм Фонду такої стабілізації досягають ціною значних утрат, несумісних із нормальним розвитком економіки в короткочасній перспективі (у випадку Греції — протягом кількох років). І навіть коли ці втрати списати на ліквідацію накопичених у минулому дисбалансів, МВФ не дає (і не може дати) жодних гарантій, що, попри стовідсоткове виконання його програми, різноманітні відхилення через деякий час не почнуть наростати знову. Ось чому Фонд часто не люблять і різко критикують у країнах, які отримують від нього кредити, а багато міжнародних експертів констатують, що програми МВФ рідко бувають успішними. Частина правди в цьому є, бо співпраця з Міжнародним валютним фондом орієнтована на фінансову рівновагу народного господарства, досягнення якої необхідне для погашення кредитів у майбутньому. Тож очікувати, що виконання програми Фонду дасть поштовх саме розвитку економіки, не варто.

Дешева сировина — погана торгівля

Низькі ціни на сировинні товари у світі створюють серйозні проблеми для розвитку більшості економік, що розвиваються. Їхні платіжні баланси погіршуються, валюти знецінюються, фінанси банків та урядів тріщать по швах. У таких умовах ні глобальна торгівля, ні обсяги залучення інвестицій не зростатимуть. Україна не виняток

Окремі показники платіжного балансу ТОП-20 економік світу

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ

Вітчизняні політики часто стверджують, що, провівши певні реформи, ми отримаємо приплив інвестицій в економіку. Але тут є свої нюанси. В Україні реформи тривають ось уже рік-півтора. Чи спостерігається збільшення капіталовкладень в економіку? Ні. Отже, є підстави сумніватися у цьому твердженні.

Головним нюансом є те, що перетворення повинні бути всеосяжними. Не може статися так, що ми провели, скажімо, лібералізацію підприємницької діяльності, приватизацію, демонополізацію ринків, а прокурорів і суддів залишили на місцях. Бо з погляду іноземного інвестора ведення бізнесу в Україні як було пов'язаним із великими ризиками втрати власності, так і залишається таким. Іншими словами, навіть якщо, займаючись бізнесом у нашій країні, у певних напрямках імовірність втратити зменшилася, то сам факт того, що можна зазнати втрат в інших напрямках, відлякує інвесторів, адже збитковим підприємництвом займатися ніхто не хоче.

З огляду на те яким чином і якими темпами у нас проводяться реформи, можна очікувати, що комплексно ситуація зміниться не раніше ніж за три-чотири роки. Та й то лише у випадку, якщо керівництво держави збереже свої позиції й активізує реалізацію перетворень. Тому сподіватися на приплив інвестицій завдяки покращенню бізнес-клімату поки не доводиться. А чекати так довго, щоби побачити світло в кінці тунелю, тобто перспективу кращого життя, більшість українців, імовірно, не готова.

У свіжому рейтингу Глобальної конкурентоспроможності Україна посіла 79-ту позицію із 140, втративши три щаблі порівняно з минулим роком. Серед інших індикаторів за частотою нерегулярних платежів та хабарів ми посідаємо 122-гу позицію, втративши за рік чотири сходинки. І це попри всі реформи, зокрема хвалену боротьбу з корупцією. Щоб досягнути одного з цільових показників «Стратегії-2020» та увійти до 40 найкращих, треба ще зробити ой як багато. Притому що решта країн світу також не стоїть на місці у своєму розвитку.

Але ж для того, аби залучити іноземні інвестиції, ми маємо не просто зростати в рейтингах, а провести глобальні реформи, повністю трансформувати економічну систему, а в результаті цього стати помітно кращими, ніж інші країни, які претендують на залучення іноземного інвестора. З урахуванням війни на Донбасі тільки очевидна перевага інституцій, ультра-низьке податкове навантаження та інші подібні фактори можуть привернути до нас увагу капіталістів-нерезидентів. Досягнення такої високої якості держави, яка в Україні пасе задніх порівняно з суспільством і бізнесом, у нинішніх умовах бачиться нереальним.

ГЛОБАЛЬНІ ФАКТОРИ

Малюючи перспективи залучення інвестицій в Україну, політики та експерти часто ігнорують регіональний та глобальний контекст. І тут якраз маємо низку критичних обмежень.

По-перше, у кожному куточку світу підприємці намагаються, перш за все, розвивати бізнес у своїй країні, бо краще знають її нюанси, законодавство, звичаї тощо. Лише досягнувши рівня транснаціональної корпорації (ТНК), вони починають дивитися в бік інших держав. Виробництво та інвестиції для його створення зазвичай розміщують у якійсь одній із країн кожного регіону (наприклад, Східної Європи), непогано розвинутих і нерідко з великим внутрішнім ринком. Якщо ми озирнемося, то побачимо, що наші сусіди (Польща, Словаччина, Угорщина тощо) практично всі мають вищий ступінь розвитку, а більшість із них — помітно більші обсяги внутрішнього ринку (Росія, Туреччина, Польща). Усі виробництва традиційних галузей, які могли бути розміщеними в регіоні транснаціональними корпораціями, уже працюють, виробляють продукцію і задовольняють потреби країн регіону. Переміщати їх в Україну ніхто не збирається, будувати нові в умовах невеликого внутрішнього українського ринку та задоволеності його потреб існуючими виробництвами недоцільно. При цьому Польща експортує серед іншого продукти харчування та сантехніку, Словаччина та Чехія — автомобілі, Туреччина — одяг і так далі. Чи можемо ми конкурувати з ними? Теоретично так, але лише якщо створимо відповідні виробництва власними ресурсами. Бо ТНК не будуть плодити собі конкурентів в Україні своїми ж руками. Це економічно невигідно. У такому контексті перспективи глобального залучення іноземних інвестицій досить туманні.

По-друге, теоретично можна було б сподіватися на інвестиції з багатших країн, якби в них розвивалися якісь нові галузі, а старі, неекологічні та трудомісткі занепадали б і мігрували в країни третього світу. Але на таке розраховувати також не доводиться. Безробіття у єврозоні становить 11,0%, у ЄС в цілому — 9,5%. Перед багатьма розвиненими країнами стоїть питання, як працевлаштувати своє населення, а не куди подіти надлишок технологій. Понад те, світ на сьогодні перебуває в дуже несприятливій для залучення іноземних інвестицій фазі циклу. Завдяки технологічним нововведенням, які збільшують продуктивність праці, економіки розвиваються із мінімальною кількістю додатково зайнятих людей. Парадоксально, але факт: за 2009-2014-й реальний ВВП Китаю зріс на 51%, а при цьому зайнятість — лише на 2%. У Німеччині приріст економіки становив 10%, а зайнятості — лише 5%. Подібна кар-

тина й у всіх потужних країнах (мабуть, не тільки в них), що створює там надлишок робочої сили й нівелює необхідність інвестувати в країни, які розвиваються (див. «Тривожна стагнація»).

По-третє, ми могли б очікувати на приплив інвестицій, якби глобальні економіки (чи принаймні народні господарства наших сусідів) стрімко розвивалися, а обсяги міжнародної торгівлі зростали. Однак і цього немає. Світові агенції щоразу зменшують прогнози зростання ВВП світу та окремих економік. При цьому складається враження, що глобальна торгівля досягла точки насичення й не може далі зростати колишніми темпами. Вести бізнес на ринку, який зростає, порівняно легко, адже зростання нівелює багато помилок управління. А коли ринки стагнують чи скорочуються, то дуже мало охочих робити інвестиції у виробництво, орієнтовані на них, бо ймовірність отримати збитки надзвичайно висока.

З ТОЧКИ ЗОРУ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТОРА ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ЯК БУЛО ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ВЕЛИКИМИ РИЗИКАМИ ВТРАТИ ВЛАСНОСТІ, ТАК ТАКИМ І ЗАЛИШАЄТЬСЯ

По-четверте, на думку деяких консерваторів, Україна могла б розраховувати на розвиток галузей, які виробляють сировинні матеріали на експорт. Ідеться в першу чергу про продукцію сільськогосподарства, а також про залізну руду, чорні метали тощо. Але глобальна кон'юнктура свідчить про зворотне (див. «Дешева сировина — погана торгівля»). Ціни на сировину впали і будуть на низькому рівні ще принаймні кілька кварталів, поки долар залишатиметься дорогим у світі. Розвивати сировинний бізнес у таких умовах, коли в усьому світі заморожуються проекти розробки нових родовищ та зупиняються нафтові свердловини, — небачена розкіш, на яку вкрай мало охочих серед підприємців.

У підсумку виходить, що Україна опинилася в такій ситуації, коли розраховувати на масштабний приплив інвестицій (закордонних, а також внутрішніх у традиційні галузі) об'єктивно досить складно навіть попри те, що глобальний обсяг ПІП цього року становитиме \$1–2 трлн. Ми можемо боротися за частинку цього пирога, але з урахуванням наших реалій ймовірність фіаско суттєва. У таких умовах наша економіка може роками перебувати на сухому інвестиційному пайку, а громадяни задовольнятимуться низьким рівнем життя і популістськими заявами політиків. Час буде втрачено.

Альтернатива цьому лише одна: готуватися до важких часів, сподіватися на власні сили, бути поміркованими в споживанні, а зекономлений ресурс спрямовувати на розвиток галузей економіки шостого укладу або принаймні на створення економічних платформ (технопарків, стартап-інкубаторів та інших), на яких би вони могли з'явитися й зрости. Можливо, світова економіка наближається до чергової кризи. Україна зазнає втрат від неї так само, як і решта країн. Але якщо влада скористається вказаною альтернативою, то на виході із глобальної кризи наша економіка буде не пошарпаною й ледь живою, а готовою до стрибка. ■

Місцеві вибори

Велика антифеодална еволюція

Юрій Макаров

Є такі цивілізаційні поняття, зміст яких з'ясуєш упродовж усього життя. Для мене «провінція» — з цієї категорії. Слово однозначно лайливе, обтяжене негативними асоціаціями. Щось вторинне, відстале, причому безнадійно відстале, водночас агресивне й нетолерантне. Але в чому конкретно його сенс, кого чи що можна з повним правом ним таврувати, до пуття незрозуміло. Щось для тебе провінція, для когось ти сам провінціал.

Знайомство з латиною трохи допомагає. Римське провінція — від «перемагати», «завойовувати». Із самого початку це практично повний синонім слова «колонія», щось завойоване, переможене. Ну а далі вже адміністративна одиниця, і аж потім — просто глибинка. Тут є на що спертися в сенсі розуміння процесів. Колоніальний означає відстійний, імпотентний, ментально залежний і, головне, позбавлений будь-якої можливості впливати на хід речей, хіба що особисто збагачуватися, якщо пощастить.

Отже, йдеться не лише про відсталість, а ще й про специфічний різновид покори й, схоже, задоволення цією покорою. Коли мандруєш нашою країною поза межами великих адміністративних центрів, швидко усвідомлюєш, що це, власне, і є визначальним: не пошарпані будинки, не діряві дороги, не пусті очі безробітних, а рабський (саме так: рабський!) менталітет. Бо в часи інтернету й лоукостів мешканець Коломиї чи Пирятина за бажання (і наявності певної освіти, тобто теж бажання) може бути в курсі світових культурних трендів не гірше, ніж професор Оксфорда. Я залишаю поза дужками питання добробуту: погодьтеся, читати Річарда Фленагана, слухати свіжий альбом Alt-J чи подорожувати до Амстердама автостопом на голодний шлунок — це вимагає певного ентузіазму. А решта не таких завзятих радігме гастролям Іво Бобула й усоте обиратиме звичного хазяїна на посаду місцевого прокуратора, у чому ми переконуємося найближчої неділі.

Тимчасом деякі інші нації давно скористалися перевагами глобального світу. Американський Сіетл, сусідній канадський Ванкувер, французький Авіньйон, італійську Геную ніяк не назвеш глухими закутками. Тут вирує життя, влаштовуються культурні заходи світового значення, сюди йде бізнес, не кажучи вже про туристів... Та де там Сіетл — подивіться на польський Гданськ, колишній осередок похмурого індастріалу, це зовсім близько! Головне, звісно, не фестивалі й не музеї — йдеться про дух, про динаміку, про можливість індивідуального розвитку. Окрім законодавства, загального інвестиційного клімату й інфраструктури усе потребує, як мінімум, зусилля самих громад.

Так склалося, що за останні місяці я кілька разів брав участь у різних громадських заходах із залученням саме регіональних (це щоби не сказати «провінційних») активістів. Враження строкаті: є дорослі люди, які готові брати на себе відповідальність і шукати підтримку в горизонтальних зв'язках, які мислять пріоритетами та стратегіями, ніби начиталися якого-небудь Карнегі: «Думай глобально, дій локально» — і це той тип українця, який найяскравіше проявився на Майдані, а потім під час війни на фронті й у тилу. А є інші — теж небайдужі, теж налаштовані на суспільне добро, але вони сприймають громадські рухи переважно як інструмент, що допоможе їм достукатися до самої гори, до доброго царя, а той уже має почути всіх, покарати місцевих гадів і навести лад. І це ще не найгірший варіант! Найгірший ми всі знаємо: воно стоїть у черзі за гречкою, воно ненавидить будь-які прояви сучасності як натяки на його

ПРОВІНЦІЯ СТРАШНА СВОЄЮ ІНЕРЦІЄЮ. РОЗГОЙДАТИ ЗВИЧКУ ДО ПОКОРИ Й КРУГОВОЇ ПОРУКИ ТАМ, ДЕ ВСІ ВСІХ ЗНАЮТЬ І ПОВ'ЯЗАНІ ЗАЛЕЖНОСТЯМИ, ЗНАЧНО СКЛАДНІШЕ, НІЖ У ВІДНОСНО АТОМАРНОМУ МЕГАПОЛІСІ

недосконалість, воно готове саме брехати й бути обдуреним, воно не вірить нікому й водночас хоче довіритися «сильній руці» або принаймні тому, кого воно вважає сильною рукою...

До останнього часу я був налаштований скептично стосовно перспектив місцевого самоврядування саме в нас. Разом з іншими я гадав, що реформа з децентралізації передчасна й лише закріпить чинну владу регіональних баронів. Враження багатьох експертів напередодні виборів саме з місць переконують, що не все так однозначно. Десь як і раніше панують адмінресурс і гречка, а десь прокинулися здорові сили й досить успішно чинять опір гнилому істеблішменту.

Провінція страшна своєю інерцією. Розгойдати звичку до покори й кругової поруки там, де всі всіх знають і пов'язані залежностями, значно складніше, ніж у відносно атомарному мегаполісі. Зрозуміло, що після 25-го будуть страшні розчарування й чергова хвиля всепропальства. Водночас будь-які локальні перемоги справжнього самоврядування над сталим феодализмом матимуть кумулятивний ефект. Це боротьба не на тижні, а на роки. Ну а як інакше наростити м'язову масу громадянському суспільству? ■

Фейкові, брате, часи настали

Роман Малко

Як розуміти величезне розмаїття партій на місцевих виборах

Чи стануть нові партії панацеєю — запорукою перетворень у країні, покажуть час і вибори. Але цукерка у привабливій обгортці вже сьогодні бачиться не такою смачною, як хотілося б. Як зробити так, щоб усе переінакшити, але нічого особливо не змінити, чудово знають українські політики та армія їхніх послужливих технологів. Власне, за це їм і платять великі гроші, і саме така ситуація тримає їх на плаву вже багато років. За інших обставин їхні послуги нікого не цікавили б. Завдання спецоперації під назвою «місцеві вибори», яку вони сьогодні затіяли, геть просте: закріпитися, окопатися чимглибше й максимально позбавити себе потреби спілкування з не-нависними конкурентами в місцях дислокації на якомога довший час. А ще краще просто вкоренитися навіки, скориставшись принагідно чудовим шансом під назвою «децентралізація». Адже влада в країні — це не лише посади президента, прем'єра чи міністрів. Саме ці речі доволі нестійкі та плінні, як виявляється. Куди спокійніше посісти гарне місце в сонмі містечкової аристократії, мати свій шматочок завбільшки з район чи область і правити там вічно.

Що ближче вибори, то настирливішою стає реклама на вулицях і частіше можна почути в гурті людей риторичне запитання: «За кого голосувати?». Відповідають переважно або жартома, або якимось вороже й цинічно. Найкраще ілюструє цей суспільний стан, звісно, соціологія, хоча й вона, як помічаємо, має останніми роками здатність брехати. А втім, коли й перекручує дійсність, то не набагато. Підтримка провідних політичних сил у країні впала так низько, що сподіватися на якийсь серйозний результат у передлі місцевих пирогів їм не варто. Суспільство розгублене, як свідчать рейтинги, і коли, можливо, ще не дійшло до рівня безнадії, то більшість електорату вже шкодує через свій попередній вибір. Навіть якщо ці люди й підуть на дільниці знову, то радше кинуть бюлетені за когось зовсім іншого (нового), ніж за того, кому повірили минулого разу.

Як виплутатись із цієї прикрої ситуації, зацікавлені сторони вигадали доволі швидко. Щонайменше два великі козири вже вийнято з рукава і вкинуто в гру. На жаль, гібридна війна зі східного фронту перекинулася на всю українську дійсність, а тому козири також фейкові. Утім, це аж ніяк не означає, що вони не виправдають надій картярів. Головний козир — це, звісно, закон про вибори. Основне його завдання — внести хаос і в без того незрозумілий обивателів процес волевиявлення, щоб за потреби підкоригувати неналежні результати несвідомих громадян. Як це робитиметься, чітко прописано в самому документі, і ті, хто ще за совка навчився читати поміж рядків, чудово із цим упораються.

Другий козир, а точніше ноу-хау, — місцеві партії, завдання яких по можливості залагодити недопрацювання основних гравців на локальному рівні. Тут поле для творчості якнайширше. Важливо, щоб у фіналі списки переможців були заповнені ким треба або ж результати «неправильних» людей було зараховано «правильним» без особливих непорозумінь. Як це повинно спрацювати, мало кому втямки, бо закон, про що вже йшлося, написано «якісно», а тому творчість лише вітають; головне, щоб костюмчик сидів.

НОВОТВОРИ

Справжнє бажання, підкріплене численними молитвами й заклинаннями, має здатність рано чи пізно здійснюватися, матеріалізуватися. Сталося так і в цьому випадку, коли запит на нові обличчя нарешті почав реалізовуватися. Успішна репетиція, проведена ще на парламентських виборах, показала, що втяхувати в цьому контексті народів можна що завгодно, а тому на місцевих виборах було вирішено запустити механізм «оновлення» по повній.

БІЛЬШІСТЬ ІЗ ПОЛІТСИЛ НЕ МАЮТЬ ПІД СОБОЮ ЖОДНОЇ РОЗВИНЕНОЇ СТРУКТУРИ, ОСЕРЕДКІВ, ЧЛЕНСТВА, А МОЖЕ, НАВІТЬ ОФІСУ

Знаючи власні рейтинги й не бажаючи зайвий раз ризикувати, основні гравці зробили ставку саме на нові політсили, створені якраз під вибори, охрещені гучними назвами й наділені всіма можливими місіями всеукраїнського чи місцевого масштабу. Задля впевненості в перемозі грали вирішено саме у двох лігах. Вища — насичується новоствореними клонами конкурентів, які йдуть майже з аналогічними гаслами (див. **Тиждень, №36/2015**), а нижча — всілякими новотворами, що пробиватимуть собі шлях, мусуючи на свій лад місцеві проблеми чи іноді для солідності звертаючись і до всеукраїнських. Звичайно, гарну ідею не могли не підхопити колеги по політичній кухні, і як наслідок — до виборів устигло наплодитися чимало політпроектів, охочих спробувати свого щастя в боротьбі за народну любов на місцях. Частину з них відфутболила ЦВК, але 132 включно з уже знаменитими таки залишилися в довгому й дуже навіть веселому списку.

Чого варта, скажімо, назва партії «За КЕРНЕСА!», що розшифровується «За конструктивні економічні реформи, несприйняття екстремізму, спро-

тив авторитаризму!». За легендою, сам Геннадій Адольфович нібито не має до неї жодного стосунку й балотується в мери Харкова від партії «Відродження». Це, мовляв, такий жарт, авторство якого приписують радникові міністра внутрішніх справ, нардепу від НФ, Антонові Геращенко. Недалеко втекли Блок Дарта Вейдера, засновник якого вже засвітився раніше на президентських виборах, структура з двозначною назвою «Партія місцевого самоврядування», що скорочено звучить як ПМС, або політсила, котра дуже претензійно нарекла себе «Совість України». Додаймо до цього найрізноманітніші «альтернативи», «патріоти» та «піратські партії», і відчуття, що ці вибори матимуть більше спільного із цирком, ніж із волевиявленням, позбутися годі.

У тренді нині, як можна здогадатися, високодуховна, з елементами месіанства, патріотична злободенна риторика: «Громадська сила», «Громадянська солідарність», «За Права Людини», Блок за зміни, «Контроль. Порядок. Справедливість», «Майбутнє країни», «Діти війни «Народна партія України», Українська православна асамблея, «Довіряй ділам», «Нові обличчя», «Нова політика», «Нове життя», «Нова держава», «Наша земля», «Прогрес», «Поруч», «Сила громад», «Сила і Честь», «Сила людей», а ще політична партія «Дружба». І все це звучить так багатонадійно, що сумніви, чи справді політики вважають своїх виборців ідіотами, розвіюються миттю.

Не сумніваймося, що більшість із таких політичних сил не мають під собою жодної розвинутої структури, осередків, членства, а може, навіть офісу. Переважно це бізнес-проекти, створені для заробітку, і масштаб їхньої діяльності часто обмежується наявністю чи відсутністю покупців, охочих скористатися послугами. Як вони заробляють? Та дуже просто. Найпростіший спосіб себе продати — це запропонувати місце в списку кандидатів, який прагне прорватися кудись у владу, але не бажає бруднити

себе членством у якійсь розкрученій політсилі. Власне, кількість новотворів, народжених буквально цього року, і демонструє, що саме такий вид партійного бізнесу нині найпопулярніший, адже балотуватися, не будучи членом партії, навіть за дуже великі гроші закон просто забороняє. Можливий варіант і з розкруткою політичної сили для продажу в перспективі. Ціна питання відразу зростає в рази, а покупці в наш час завжди знайдуться. Реєструвати щось нове набагато складніше, ніж провести ребрендинг. Заробляють, звісно, і на дрібних махінаціях із продажем місць у виборчих комісіях тощо.

САМІ СВОЇ

Особливе ноу-хау цього електорального сезону — місцеві партії. Вони не бажають влазити у всеукраїнську політичну кухню, а роблять ставку на свій край, що дуже навіть розумно й перспективно.

Найактивнішим регіоном, який породив щонайменше три місцеві політсили, якщо не рахувати Морської партії Сергія Ківалова, яка числиться всеукраїнською, виявилась Одещина. Тут вам і Політична партія «Конкретних справ» 2015 року народження, що вже претендує на пости мерів аж трьох міст: Теплодарська, Кілії і Татарбунар, і партія мера Одеси Геннадія Труханова «Довіряй справам», яка існує вже давно й переважно славилася прокомуністичною риторикою та дружбою з КПУ і ПР, ну і, звісно, Блок Геннадія Чекіти «За справедливість», творіння нардепа від БПП. Основна цільова аудиторія цих політичних сил, звісно, перетинається, інакше й не може бути. Усі вони намагаються грати на місцевих проблемах і потребах, які слізно обіцяють поводити.

Щонайменше по два політпроекти місцевого ґатунку запустили Хмельниччина й Дніпропетровщина. У першій із цих областей головним гравцем, який претендує взяти її добру половину, став екс-регіонал, власник мережі будівельних гіпермаркетів «Епіцентр», Олександр Герега разом зі своїм партійним проектом «За конкретні справи». У поле зору олігарха потрапили 20 районів і 6 міст Хмельниччини. Крім того, дружина висуванця Галина Герега, колишній секретар Київради, планує поборотися за посаду хмельницького міського голови. На перемогу кинуто весь епіцентрівський ресурс включно з підлеглими. Вони оздоровлюють, будують, фарбують, ремонтують, що лише підтверджує здогадки про наполеонівські плани екс-регіонала.

Ще одним місцевим хмельницьким проектом є партія «Поруч», запущена в обіг 2015 року. Лідер політсили — такий собі Сергій Лабазюк, нардеп і латифундист, почесний президент групи компаній VItagro. Навіщо цьому діячеві пхатись у регіональну політику, можна й не гадати. Йому, як і Герезі, повноцінний статус магната для успіху в бізнесі точно не завадить. А всі ці заявки про потребу бути ближче до людей, знати їхні насущні проблеми й ефективно їх вирішувати, допомагати реальними справами, системно працювати на благо суспільства, забезпечити кожного подолянина робочим місцем та достойною зарплатою, піклуватися про економічну стабільність кожної родини занадто примітивні й солодкі, щоб у них вірити. ►

Що стосується Дніпропетровська, то тут на політичному небосхилі окрім усіяких мегапроектів і тутешнього ж таки походження УКРОПа теж зіткнулися дві місцеві партії. Одна з них — «Громадська сила», яка виникла із суспільного руху, що веде свою історію нібито від 2007 року й спонсорується Загідом Красновим — бізнесменом та політиком місцевого масштабу, якого недоброчинливці (а може, і політичні конкуренти) називають «кримінальним авторитетом на псевдо Загід». Нібито справжнє його прізвище Габібулаєв і крім тренерської роботи й торгівлі бензином у лихих 1990-ті нинішньому партійному лідерові доводилося займатися ще й рекетом, вимаганням та шахрайством у «бригаді» відомого в Дніпропетровську Мухтара. Правда це чи ні, очевидно, знають самі дніпропетровці середнього та старшого покоління.

Колегами, чи радше конкурентами, «Громадській силі» виступає в місті «Блок за зміни», створений у 2015 році, що його курирує дніпропетровський активіст і чиновник Сергій Русинов. Партія ставить собі за мету розвиток сильного українського суспільства, покращення інфраструктури та внесення змін у регіональну політику. У принципі, нічого нового та революційного, що доведеться справді виконувати після перемоги.

Цікава ситуація з політсилами склалася на Закарпатті. Тут окрім балогівського «Єдиного центру», який наразі здувся до регіональної потуги, хоч і претендує на звання всеукраїнської, у боротьбу вступили аж дві угорські партії, які розраховують зіграти на національних почуттях своєї нацменшини. Вони мають доволі схожі найменування, обидві існують ще від 2005 року і в обох у засновниках нібито ходить экс-нардєп Микола Ковач. Одна з них — Демократична партія угорців України, яка, природно, має на меті відстоювати права представників цього етносу, є партнером порошенківської «Солідарності», а віднедавна ще й об'єдналася з Демократичним союзом Угорщини. Друга має назву «КМКС» (аббревіатура в перекладі з угорської розшифровується як «Товариство угорської культури «Закарпаття»). — Авт.) Партія угорців України». Вона переважно зосереджує свою роботу на соціальних, мовних та культурних аспектах і не приховує, що зацікавлена в якомога масштабнішій мадяризації прикордонних територій, населених етнічними угорцями.

Серед інших регіонів, які розжилися на свої місцеві партії, варто виділити Тернопіль, Рівне та Вінницю. У Тернополі віднедавна з'явилася політсила з доволі оригінальною назвою «Добрий самарянин». Її «батько» Володимир Кравець — латифундист і колишній регіонал. Свою політсилу він назвав на честь власного аграрного підприємства, але подійкують, що за нею стоїть ще дехто. Судячи зі списків кандидатів від партії, під її прапорами об'єдналося чимало місцевих чиновників, вірних слуг режиму Віктора Федоровича чи просто сумнівних персонажів із панськими апетитами, які не проти були б дорватися до влади.

Партією з не менш дивною назвою може похвалитися сусіднє Рівне. Наймення в неї таке абстрактне, що далі нікуди, зате програма ну дуже революційна. Деолігархізація, збереження ще не розкраденої землі, звільнення корумпованих чиновників, поліпшення життєвих стандартів та перетворен-

ня держави — бюрократичного монстра на державу — сервісний центр.

Що ж стосується Східного Поділля, то тамтешня «Вінницька європейська стратегія» може пишатися не лише оригінальною та кострубатою назвою, а й своїм патроном, який нині працює головою Верховної Ради України. Колишній вінницький мер Володимир Гройсман, мабуть, так сумує за часами, коли ошасливілював вінничан, що вирішив про всяк випадок застовпити собі місце в рідному регіоні, аби після того як ошасливіть усю Україну, ненароком не залишитися без роботи.

Звичайно, що не міг залишитися осторонь моди на створення регіональних політсил і український «П'ємонт». Тамтешня Українська галицька партія, щоправда, вирішила замахнутися відразу на весь регіон, бо обмежуватися Львовом і справді якось недоречно. Тим паче що мету собі вона вибудувала глобальну: розвиток української державності, розвиток українських ідей на галицькій платформі, без якої українська культурна та історична незалежність не може існувати, прояв європейської суті Української держави та запобігання корупційним схемам, що розроблені попередніми державними діячами. На думку творців партії, Галичина — базис для розвитку повноцінної України, і нема на то ради.

Окремо слід виділити також всеукраїнські структури, створені саме для розкрутки на локальному рівні під виглядом місцевих політсил. Наприклад, партія «Рідне місто», чия назва дуже непогано впишеться в будь-яку місцеву політичну палітру. Часто її асоціюють виключно із Сумщиною, де висуванці від неї балотуються і в міську, і в обласну раду, але насправді кандидатів «Рідного міста» можна віднайти в списках до місцевих рад іще аж 12 областей України. Партія, власне, і не приховує, що таку модель побудови низу догори обрала свідомо і нібито не прагне стати парламентською політсилою, принаймні так твердить її голова Вадим Лисий.

НОВІТНЯ РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ПАЛІТРА КУДИ БАРВИСТИША, НІЖ ВСЕУКРАЇНСЬКА, ЩО ЗАГРУЗЛА В ПРОЦЕСАХ ПЕРЕТАСОВУВАННЯ ВІДПРАЦЬОВАНОВОГО ПОЛІТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Навряд чи має на меті пробитися до Верховної Ради й Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «Черкащани». Попри всеукраїнськість, уписану до назви, це суто регіональний проект, створений місцевими бізнесменами за участю колишнього нардепа й колишнього соратника Юлії Тимошенко Анатолія Семіноги, що у своїй програмі на тлі інших дивовижним чином не переймається глобальними питаннями, а приземлено обіцяє розібратися з інфраструктурою, транспортом ЖКГ тощо.

Як бачимо, новітня регіональна політична палітра бачиться куди барвистішою, ніж всеукраїнська, що загрузла в процесах перетасовування відпрацьованого політичного матеріалу. Чи вплине це на якісні зміни місцевого рівня й чи дасть поштовх до оновлення вітчизняної політичної кухні, наразі прогнозувати ще рано з огляду на відверту фейковість багатьох новітніх політичних проєктів. ■

К Н И Г А Р Н Я

27–31 ЖОВТНЯ

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

28 жовтня, 18:30 — Public talk: інтерв'ю із Владом Кириченком, меценатом, бізнесменом, засновником мистецької агенції «Наш Формат».

Спільно з інтернет-порталом INSIDER.

29 жовтня, 18:00 — презентація праці Андрія Чуткого «Нариси з економічної історії України. Книга 2. Становлення житниці Європи (друга половина XV – перша половина XVII ст.)». Спільно з видавництвом «Темпора».

30 жовтня, 18:00 — презентація найкращої книжки цьогорічного Форуму видавців у Львові: «Відвага і страх» Олі Гнатюк. Спільно з видавництвом «Дух і Літера».

31 жовтня, 18:00 — презентація книжки Олени Чекан «The Quest for a Free Ukraine». Модерує Юрій Макаров.

Київ (вул. Спаська, 5):

27 жовтня, 18:00 — презентація поетичної збірки «Нас. Троє».

Спільно з видавництвом Discursus.

Львів (просп. Свободи, 7):

27 жовтня, 18:00 — презентація книжки військового капелана Андрія Зелінського «Соняхи. Духовність на час війни». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

28 жовтня, 18:00 — лекція мовознавця Олени Синчак «Фемінітиви: від символічної влади до справедливої мови». Спільно з «Феміністичною майстернею».

29 жовтня, 18:00 — КОЛО КНИЖКИ для підлітків за участю письменниці й перекладачки Дзвінки Матіяш, розмова про її книжку «Марта з вулиці Святого Миколая». Спільно з Видавництвом Старого Лева, Центром дослідження літератури для дітей та юнацтва й організацією «Пласт».

Харків (вул. Сумська, 30):

27 жовтня, 18:30 — презентація книжок Олега Коцарева «Цирк», Зази Пауалішвілі «Регіна Ольсен», Вано Крюгера «Вертеп на Куренівці».

Спільно з видавництвами «Крок» та «Смолоскип».

28 жовтня, 19:00 — дискусія «Збреші мені». Модератор Катерина Лук'янова.

29 жовтня, 18:00 — презентація книжки Василя Стуса

«Небо. Кручі. Провалля. Вода».

Ведучий Дмитро Стус. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

30 жовтня, 18:30 — презентація книжки Андрія Войницького «Скільки коштує бути білою вороною». Модератор Іванна Скиба-Якубова. Спільно з видавництвом Vivat.

Інформаційний партнер

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Вибори немісцевого значення

Олесь Олексієнко

Які виклики для країни несуть місцеві вибори

У країнах сталої демократії місцеві вибори уже традиційно розглядаються як індикатор, який вказує на зміни електоральних настроїв і тенденцію до зміни правлячої партії (чи коаліції) в країні. Проте в Україні до останнього часу місцевим перегонам не відводилася така роль. До 2010 року вони відбувалися одночасно з парламентськими. А восени 2010 року режим Януковича, який уже розпочав процес узурпації влади на державному рівні, просто форматував місцеві ради під себе, апробуючи різноманітні технології спотворення волевиявлення. Проте цьогорічні місцеві вибори аж ніяк не місцевого масштабу й мають вигляд малоприхованої репетиції загальнодержавних, які можуть наблизити і значною мірою спроектувати їхні результати.

Те, що більшість партій апелюють насамперед до загальнонаціональної проблематики, властивої парламентським чи президентським, але аж ніяк не місцевим перегонам, помітили уже не лише оглядачі та експерти, а й глава уряду, який присвятив цьому одне з останніх звернень. Основні теми — підходи до врегулювання конфлікту на Донбасі, боротьба з корупцією, зниження тарифів та підвищення заробітних плат й інших соціальних виплат, зниження тарифів на газ, перехід до професійної найманої армії та відмова від мобілізації — однозначно не можуть бути вирішені в місцевих органах влади.

Проте очевидний запит суспільства на вирішення означених проблем в умовах неможливості зробити це на низовому чи регіональному рівні лише посилить аргументацію переможців місцевих перегонів щодо необхідності якнайшвидшого проведення уже парламентських, а можливо, й президентських. Тому, як і прогнозував ще наведені **Тиждень** (див. «Небезпечна весна», № 16/2015), місцеві вибори, найімовірніше, стануть каталізатором, а їх результат необхідним мотиватором для більшості акторів докласти активних зусиль для ініціювання позачергових виборів у загальнонаціональному масштабі.

ВЛАДА

Центральна влада в Україні уособлена двома політичними силами: БПП «Солідарність» та «Народним фронтом». Не лише тому, що саме лідери та висуванці цих політичних сил посідають найвищі посади в державі (президент, голова уряду та парламенту, усіх силових структур та майже усіх міністерств, відомств та місцевих державних адміністрацій на всіх рівнях). Але й тому, що їхні досі формальні партнери по урядовій коаліції від початку її діяльності займали

фактично опозиційну нішу, критикуючи політику як уряду, так і президента, і при цьому мало долучаючись до роботи у виконавчій владі.

Наближення дострокових виборів пришвидшило формалізацію цього стану. Радикальна партія Ляшка вийшла з коаліції та перейшла у відкритий конфлікт із владою. Серію ультиматумів із нереальними вимогами для своєї подальшої участі в коаліції висунули «Батьківщина» та «Самопоміч». Ймовірно, що ці дві політсили лише очікують тестування рівня реальної підтримки за результатами дострокових парламентських виборів і в разі успіху відреагують на невиконання їхніх ультимативних вимог — формальним розривом із коаліцією та стартом виборчої кампанії уже до парламенту. Врешті, звинувачення в несправедливості та фальсифікаціях, змові з екс-регіоналами, як це уже помітно довкола ситуації в Маріуполі й пікетуванні ЦВК, цілком здатні стати гарним приводом для демонстративного розриву з владою.

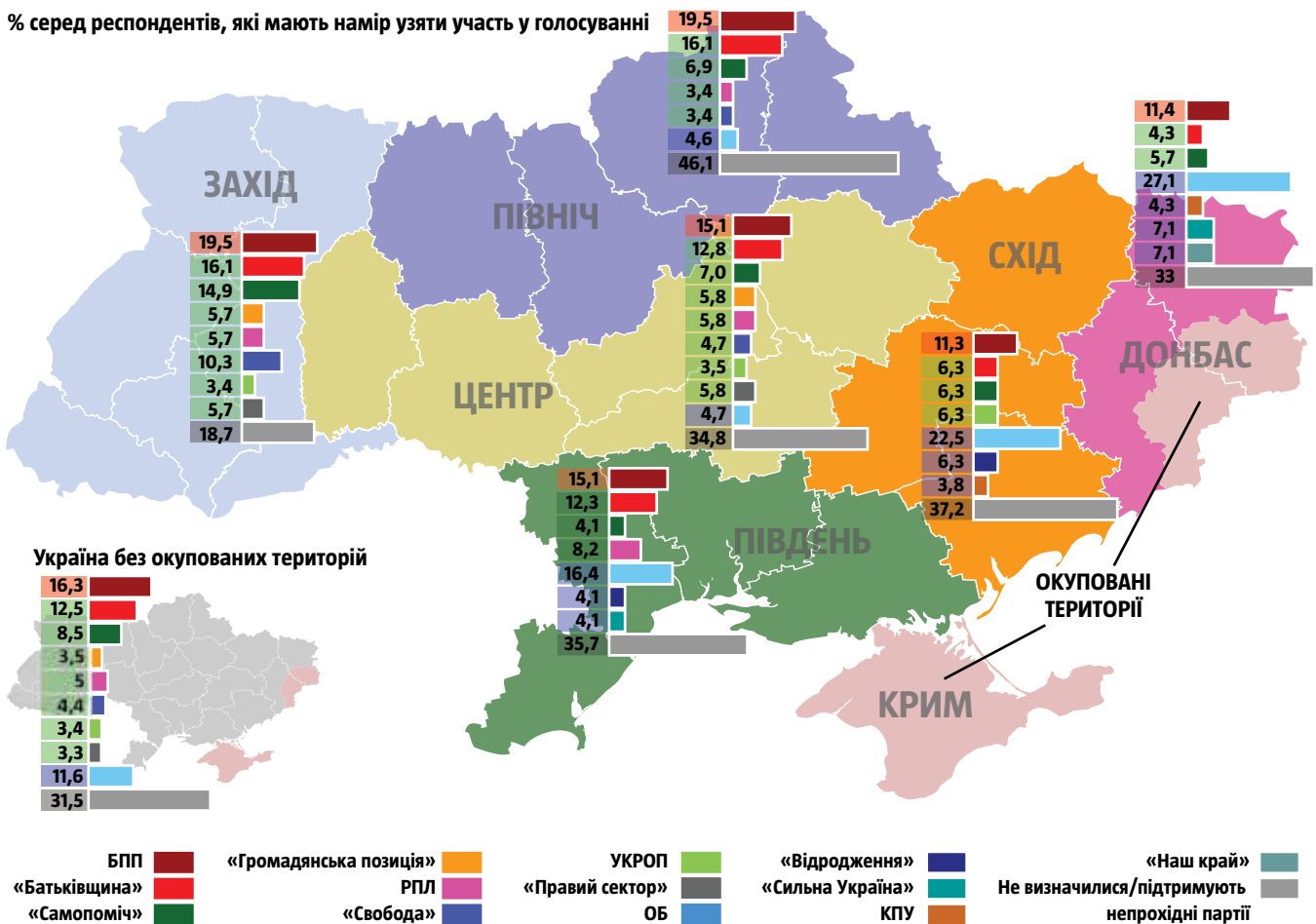
МІСЦЕВІ ВИБОРИ СТАНУТЬ КАТАЛІЗАТОРОМ, А ЇХ РЕЗУЛЬТАТ МОТИВАТОРОМ ДЛЯ БІЛЬШОСТІ АКТОРІВ ДОКЛАСТИ АКТИВНИХ ЗУСИЛЬ ДЛЯ ІНІЦІУВАННЯ ДОСТРОКОВИХ ВИБОРІВ ДО ПАРЛАМЕНТУ

12 жовтня глава фракції «Опозиційного блоку» Юрій Бойко уже зробив заяву, що «цей парламент приречений на розпуск, а ця коаліція скоро розвалиться». Втім, із формально-правових підстав вихід «Самопоміч» й «Батьківщини» з коаліції не буде означати необхідності проводити дострокові вибори. У владного альянсу досить можливостей, аби регенерувати більшість. Наразі в БПП та НФ (разом із спікером та віце-спікером) лише 226 голосів у парламенті. Є ще й потенційний резерв у вигляді депутатської групи «Воля народу» та половини нинішніх позафракційних. Врешті ніщо не заважає залучити за потреби до лав БПП і НФ тих депутатів РПЛ, «Самопоміч» й, можливо, «Батьківщини», які не погодяться з переходом своїх політсил до опозиції. Неприйнятне ще рік тому з іміджевих мотивів залучення до коаліції екс-регіоналів із «Волі народу» зараз, коли карта звинувачень влади у співпраці з екс-регіоналами повністю розіграна на місцевих виборах, стає цілком прийнятним для неї варіантом, аби уникнути небажаних дострокових виборів.

Усе це збільшує ресурс коаліції до 260–270 голосів, чого цілком досить, щоб компенсувати

Рівень підтримки політичних сил, рейтинг яких дозволяє претендувати на подолання виборчого бар'єру

% серед респондентів, які мають намір узяти участь у голосуванні

Розрахунки автора за даними опитування соціологічної групи «Рейтинг» 3–12 жовтня 2015 року

навіть недисциплінованість частини депутатів від БПП і НФ, або їх демарш у відповідь на коаліцію з «Волею народу». Причому більшість цих людей, а особливо фракції НФ, будуть зацікавлені зробити все для збереження парламенту нинішнього скликання якомога довше, аж до чергових виборів 2019 року, адже шансів переобратися в нинішніх умовах вони не матимуть через втрату рейтингу.

Більше того, в Україні уже є досвід функціонування більшості навіть у складі фракцій, які сукупно мали лише 228 голосів — НУНС та БЮТ у 2007-2008-му, потім посилені за рахунок аналогічної за чисельністю до нинішньої «Волі народу» фракції Блоку Володимира Литвина (грудень 200-го). Та коаліція зі змінами й реформатуваннями, а також ситуативними синхронними голосуваннями з позакоаліційною КПУ проіснувала до березня 2010 року. Причому перебуваючи з кінця 2008 року у конфронтації із тодішнім президентом Ющенком. Порівняно з нею потенційна коаліція у складі БПП — НФ та «Волі народу» за підтримки кількох десятків позафракційних, президента та усієї виконавчої вертикалі, потенційно більш стійка й дієздатна.

Однак з політико-правового погляду цілком можливе збереження діючого складу парламенту й основних акціонерів уряду загрожує ще більше позбавити владу підтримки в суспільстві. За останні півроку рівень підтримки ідеї розпуску парламенту й призначення нових виборів Верховної Ради зріс до 47% і значно переважає частку тих, хто виступає проти. Іншими словами, зберігши в цих умовах легальність, влада ризикуватиме втратою легітимності. А в українських реаліях, як відомо, неможливість змінити владу шляхом виборів завжди провокувала альтернативний механізм у вигляді Майдану.

ОПОНЕНТИ

Тим часом прагнення до зміни влади зростає в найрізноманітніших зацікавлених сторін. Однак основу для таких претензій формує той факт, що уже зараз, за даними соціопитувачів, понад дві третини громадян вважають, що ситуація в країні розвивається в неправильному напрямку, а влада до них не дослухається.

В основі цього невдоволення явно несправедливий підхід влади до вирішення фінансових проблем держави. Скорочення бюджетного дефіциту відбувається на тлі підготовки до знижен-

ня з наступного року податкового тиску на бізнес, що в Мінфіні бачать лише за рахунок подальшого скорочення соціальних видатків (на 60 млрд грн) або розширення тиску на самозайнятих. Це відбувається на тлі уже майже дворічної бездіяльності в питанні належного оподаткування й перекриття офшорних схем виведення прибутків для олігархів та великого бізнесу, припинення масштабного розкрадання коштів під час держзакупівель.

Падіння рівня життя більшості громадян дійсно безпрецедентно значне за такий короткий відрізок часу. Зафіксовані Держстатом у вересні 2015 року 51,9% зростання споживчих цін до відповідного місяця 2014-го та 78,5% до того ж місяця 2013 року — це лише верхівка айсберга через особливості методології та споживчого кошика, які використовує статистичне відомство. Натомість індексація заробітних плат та пенсій більшості громадян за той же період була в рази меншою. Наступного року з огляду на прогнозовану інфляцію ще принаймні в 25-30% і значно нижчі темпи запланованої індексації доходів розрив між цінами та доходами продовжить посилюватися на тлі скорочень бюджетних видатків.

АНТИПРЕЗИДЕНТСЬКА КОАЛІЦІЯ БУДЕ НЕСПРОМОЖНОЮ ПЕРЕБРАТИ НА СЕБЕ УПРАВЛІННЯ КРАЇНОЮ, АЛЕ ЦІЛКОМ ЗДАТНОЮ СПРОВОКУВАТИ ПОЛІТИЧНУ КРИЗУ ІЗ ВИХОДОМ НА ДОСТРОКОВІ ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА

Причому основний удар приймає та частина громадян, середні доходи яких вищі у півтора-два рази за давно не адекватні реаліям мінімальну заробітну плату (1378 грн) та пенсію (1074 грн). Вони активно позбавляються пільг і приречені на стрімке погіршення рівня життя без належної державної підтримки навіть тоді, коли отримують доходи нижчі так званого фактичного прожиткового мінімуму. Наприклад у вересні цей офіційний показник, що регулярно визначається Мінсоцполітики, становив 2686 грн для працездатних, 2925 грн для дітей віком від 6 років та 2100 грн для пенсіонерів).

Окрім того наразі влада намагається балансувати між протилежними таборами (радикальним та реакційно-консервативним) за принципами або «і вашим, і нашим», або «ні вашим, ні нашим». Однак, як показує досвід новітньої української історії, такий підхід не спрацьовує в умовах максимально поляризованого українського суспільства та «незавершеної революції». У критичний момент такий політичний шпигат загрожують оголити усю свою нестійкість і виявити, що владі фактично ні на кого опертися. Понад те, цілком ймовірно є сценарій неформалізованого, але синхронізованого виступу проти неї обох таборів. Спроби такого балансування команди Ющенка уже зіграли фатальну роль і в його політичній долі.

Опираючись на результати місцевих виборів, які з високою ймовірністю зафіксують втрату владою підтримки більшості виборців, і зростаю-

че невдоволення суспільства станом справ у країні, усі політичні сили, за винятком БПП та НФ, розпочнуть розгойдування ситуації з метою змусити владний альянс до проведення явно невідповідних йому дострокових парламентських виборів. У зв'язку з цим варто звернути увагу, що уже зараз переконлива більшість громадян, 53% опитаних під час останнього дослідження соціологічної служби «Рейтинг», вважають, що краще в разі значного погіршення умов життя вийти на вулицю з протестом, і лише 28% — що краще терпіти матеріальні труднощі заради збереження в країні порядку. Ці показники для влади навіть гірші, аніж були на початку Революції гідності — у грудні 2013 року (відповідно 50% і 29%).

І в цьому випадку важливу роль зіграє ймовірний перехід до опозиційних сил більшості місцевих рад у різних частинах країни. Ті можуть влаштувати парад вимог щодо змін державної політики в соціально-економічній сфері, а відмову використовувати для вимог переобрання уже не відповідного настроєм суспільства парламенту.

Так, дані останнього опитування соціологічної групи «Рейтинг» свідчать, що на Заході серед тих, хто має намір взяти участь у виборах, БПП має підтримку лише 19,5% виборців, а прохідні там «Батьківщина», «Самопоміч», «Свобода», РП Ляшка та ГП Гриценка — сукупно 58,6%. Спустившись на місцевий рівень, помітимо, що в низці громад ситуація ще менш оптимістична для центральної влади. Місцеве опитування тієї ж групи «Рейтинг» у Тернополі засвідчило, що серед тих, хто має намір взяти участь у виборах до міської ради, 20,7% проголосували б за «Свободу», 16,6% — за «Самопоміч», 6,8% — за ГП Гриценка, 5,6% — за «Батьківщину», 4,5% — за Радикальну партію, 3,0% — за УКРОП. Натомість лише 10,4% — за БПП «Солідарність», і ще 2,8% — за «Народний контроль». Тобто БПП ризикує опинитися в місті в явній меншості.

У Центрі (до якої «Рейтинг» відносить Хмельничину, Вінничину, Черкащину, Кіровоградщину та Полтавщину) «Солідарність» має підтримку 15,1%. Натомість більшість серед 76,7% виборців, які визначилися, має намір проголосувати за потенційно опозиційні до центральної влади «Батьківщину», «Самопоміч», ГП Гриценка та РП Ляшка, «Свободу». Їх сукупний результат (36% серед тих, які мають намір взяти участь у виборах) може суттєво зрости за рахунок прихильників «Правого сектора», який не бере участі у виборах, однак має підтримку 5,8%. На Півночі (Житомирщина, Київщина з Києвом, Чернігівщина та Сумщина) — відповідно 19,5% у БПП та по 23% у «Батьківщини» та «Самопомічі». За 26,4%, які досі не визначилися, та 31,1% — прихильників інших партій, які мають шанси лише в окремих місцевих радах.

На Півдні «Солідарність» підтримуть лише 15,1% тих, хто має намір взяти участь у виборах, прохідні тут «Батьківщина» та РПЛ — 20,5%, ОБ, «Відродження» та «Наш край» — 23,3%. Як бачимо, сформувавши стійкі більшості БПП і тут може виявитися дуже непросто. За даними КМІС, ось який вигляд мали електоральні симпатії в Миколаєві: 28,1% проголосували б за «Опозиційний блок», 8,1% — за КПУ, 7,9% — «Відродження».

За даними опитування, проведеного 8–20 жовтня 2015 року Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та Київським міжнародним інститутом соціології, взяти участь у місцевих виборах мають намір **74%** населення: **47%** – «обов'язково» і ще **27,5%** – «швидше за все». Найвищої явки варто сподіватися на Заході (52% відповіли, що придуть «обов'язково» і ще 32% – «швидше за все»), найнижчою вона може бути на Донбасі (відповідно 31% і 21%).

Тобто сукупно 44,1%. І лише 14,2% – за БПП «Солідарність», 11,2% – за «Самопоміч», 7,1% – за «Батьківщину», 5,1% – за РПЛ, 4,9% – за «Правий сектор». А це означає, що ОБ, КПУ та «Відродження» можуть створити в місті більшість.

На Сході ж упевнену перевагу мають сформовані з экс-регіоналів ОБ (22,5%) та «Відродження» (6,3%). При тому що в «Солідарності» лише 11,3%, а у «Батьківщини», «Самопоміч» й УКРОПа – сукупно 18,8%. Якщо опуститися на більш низький рівень, то, за даними дослідження Всеукраїнської асоціації політичних наук, 10-11 жовтня в Дніпропетовську 24,3% виборців мають намір проголосувати за ОБ, 16,5% – за УКРОП, 13,3% – за БПП «Солідарність». На Харківщині экс-регіонали з «Відродження», а на Запоріжжі з ОБ здатні створити панівні альянси задля педалювання перевиборів на центральному рівні.

У підконтрольній Україні частині Донбасу це ще більш очевидно: в ОБ підтримка 27,1% тих, хто має намір взяти участь у виборах, «Наш край» та «Сильна Україна» мають по 7,1%, а в потенційно прохідній до низки рад КПУ (яка через законодавчу заборону йде під вивіскою «Нової держави») – 4,3% в середньому по регіону. Натомість у «Солідарності» лише 11,4%, «Самопоміч» і «Батьківщини» – сукупно ще 10%. За даними жовтневого дослідження Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» в підконтрольній Україні частині Донецької області серед тих, хто визначився, переважають ОБ та «Наш край» із результатом понад 50% голосів.

Поряд із потенційно низьким результатом нової конфігурації влади (БПП – НФ) на місцевих виборах (до 20-25%) це може поставити під сумнів легітимність і право такої коаліції, уряду та президента керувати країною. А відтак і з різних сторін педалювати дострокові вибори щонайменше до парламенту, а можливо, і президента.

ЙМОВІРНІСТЬ ПЕРЕЗАПУСКУ

Нині модулювання результатів дострокових виборів на основі нинішніх рейтингів політсил дає високу ймовірність формування в разі дострокових виборів до парламенту антипрезидентської більшості. Так, серед прохідних партій «Батьківщина», «Самопоміч» та РП Ляшка мають підтримку 26%, що ледь менше, ніж в інших прохідних сил разом узятих (БПП та ОБ – 27,9%). Але наступні чотири політсили, що перебувають на межі прохідного бар'єру («Свобода», ГП Гриценка, УКРОП та ПС), у разі потрапляння до парламенту з більшою ймовірністю ввійдуть до антипрезидентської, аніж пропрезидентської коаліції. Особливо покла-

датися на мажоритарну складову й адмінресурс політсилі президента теж навряд чи доведеться, адже перед загрозою адмінресурсу високою є ймовірність висунення у центрально-західних округах узгоджених за зразком 2012 року кандидатів від радикальної опозиції («Батьківщина», «Самопоміч», РПЛ, «Свобода», УКРОП та ін.) та в південно-східних – экс-регіоналів та людей Коломойського.

Така коаліція буде цілковито безперспективною з погляду здатності перебрати на себе управління країною. Адже без санкції президента не зможе ухвалити жодного закону (подолання вето потребує 301 голосу, якої у неї не буде) і робити більшість призначень. Однак її постановя здатне каталізувати й поглибити політичну кризу зразка протистояння Ющенка–Тимошенко 2009 року, а відтак створити ґрунт для дострокових президентських виборів.

Наразі, за даними опитування соціологічної групи «Рейтинг», підтримують ідею дострокових виборів президента 43%. Петро Порошенко має значний відрив від інших потенційних кандидатів у президенти: 21% серед тих, хто має намір взяти участь у голосуванні, проти 12,7% – у Тимошенко, 10,2% – у Бойка та 7,4% – у Садового. Проте шансів знову виграти їх у першому турі в нього більше немає, а в другому голосування традиційно проходить не «за», а «проти».

Уже нині за модуляції під час опитування соціологічної групи «Рейтинг» другого туру в парі Порошенко–Садовий голоси розподіляються у пропорції 39% проти 34%, Порошенко–Тимошенко – 42% проти 31%. Проте більшість із 27% електорату в перших двох парах, який має намір взяти участь у виборах, однак наразі не визначився, без суттєвого поліпшення справ у країні до виборів найімовірніше дістанеться саме опозиційному кандидату. Про це свідчать тенденції останнього року, протягом якого рейтинг Порошенка просідав, а Тимошенко й Садового, навпаки, зростав.

Вищеозначені протестні настрої можуть трансформуватися в результат опозиційного кандидата, якщо опонентом не буде якась одіозна особа на кшталт Юрія Бойка. Наразі опитування «Рейтингу» дає впевнену перемогу діючому президенту в парі з ним – 54% проти 21%. Хотілося б сподіватися, що така логіка не стане мотиватором для АП використати Бойка для спарингу, аналогічному Кучми з Симоненком 1999 року, адже результат може більше нагадати 2010-й.

Таким чином, місцеві перегони не знизять, а з високою ймовірністю, навпаки, прокладуть шлях до нового, значно сильнішого загострення суспільно-політичного протистояння, результатом якого можуть стати дострокові парламентські вибори або глибока політична криза, і дестабілізації з вимогами їх проведення. Однак вони, своєю чергою, будуть не здатні кардинально змінити конфігурацію влади, більше того: вони загрожують повернути країну до протистояння президента та парламентської антипрезидентської коаліції на чолі з прем'єром за зразком 2009 року. Єдиним виходом може виявитися повне перезавантаження влади за зразком 1994 року, яке через свою доленосність може супроводжуватися екстремальними сценаріями. ■

Децентралізація як феодалізм

Денис Казанський

Реформа самоврядування може лише зміцнити регіональні клани

Слово «децентралізація» нині лунає звідусіль так само часто, як нещодавно інше модне — «люстрація». Але якщо з перспективами останньої все якось одразу було зрозуміло, то з першою справи зовсім інакші. Схоже, її збираються проводити всерйоз. Принаймні зацікавлених у ній сил у країні значно більше, ніж охочих зробити велику чистку.

Поняття децентралізації настільки невизначене, що кожен укладає в нього свій зміст. Хтось вважає її евфемізмом федералізації. Хтось, навпаки, можливість обійтися без неї. Одні наполягають, що децентралізація необхідна й дасть країні виключно користь. Інші впевнені, що вона тільки послабить державу й зміцнить регіональні клани. Загалом експерти погоджуються, що така реформа країні необхідна, але до яких меж її децентралізуватимуть, незрозуміло.

Як завжди, все впирається в деталі. Головним чином суперечка точиться навколо того, змінювати заради нововведень Конституцію чи тільки деякі закони. Зрештою, тут вистачило б і податкової реформи. Адже громадянам насамперед важливо, щоб бюджети їхніх міст і районів справно наповнювалися, а не випрошували траншів та субвенцій зі столиці. А ось регіональним елітам та олігархічним кланам податкової реформи мало. Вони лобіюють розширення повноважень для регіональних

органів влади, щоб дати областям більше незалежності від Києва.

Прихильники м'якої федералізації аргументують свою позицію тим, що така модель досить ефективно діє в ряді розвинених країн. Справді, провінції, штати й землі в Канаді, США та Німеччині мають власні закони й досить широку свободу. Щоправда, наводячи як приклад ФРН, апологети широкої децентралізації-федералізації не помічають ключового моменту: Німеччина та Україна — держави з різних полюсів усесвітніх рейтингів. Тому в нас не працюють європейські рецепти.

За яких умов широка автономія корисна для регіону? Насамперед коли країна багата й успішна. Кантони Швейцарії тяжіють один до одного, а не навпаки, Аляска не мріє відокремитися від США, а Німеччина не тріщить по швах через внутрішні суперечності й нескінченні кризи. У сильній державі регіон може мати необмежену свободу аж до права на самовизначення, але при цьому ніколи не скористається ним: просто не вбачить у цьому необхідності.

Яскравий тому приклад — референдум минулого року в Шотландії. Попри наявність окремої шотландської нації та її вікові традиції боротьби за незалежність, громадяни вважали за краще залишитися частиною Великої Британії. І це не дивно. Таку державу справді шкода покидати.

Федеральний устрій може стати в пригоді тільки тій країні, де існують традиції верховенства права й виключена всяка можливість узурпації влади. Де сформоване сильне громадянське суспільство, яке контролює владу. Але для слабкої, корумпованої держави, яка вирізняється інертністю та невеликою правовою грамотністю суспільства, федералізація може стати смертним вироком.

Неважко здогадатися, що в Україні, де вкрай сильні олігархічні клани, а за гроші можна купити практично все (від права убивати до посади обласного голови), децентралізація може мати досить загрозливі наслідки. У нашому випадку вона здатна перетворитися на феодалізацію, яка вже відбулася стихійно в 1990-х роках, коли ОЗУ розділили країну на зони впливу. Зараз суперечки за фактом ведуться лише про те, потрібно узаконювати ці феодальні наділи чи ні.

Не секрет, що той-таки Донбас був де-факто автономною республікою задовго до 2014 року. І в 1990-х, і в 2000-х там діяли свої порядки та правила. Щоб зайти в регіон, бізнесу мало було працювати за законами України. Головне — домовитися з «господарями». Їхня воля стояла вище за закони та Конституції. Навіть після пе-

Закарпатська «Сім'я». Клан Балогів міцно тримав свою вотчину за будь-якої влади у Києві, децентралізація лише посилить їхні позиції

ремоги Помаранчевої революції ситуація не змінилася. На період правління Ющенка Донбас став своєрідною фортецею, гарнізон якої був цілком ворожий до Києва, і помаранчеві воліли туди не потикатися.

На всі виборні посади Донеччини та Луганщини потрібних людей завжди призначали, а не обирали. Прикладів тому безліч. У 2010 році на виборах мера Луганська несподівано переміг комуніст Спіридон Кілінкаров, якому протистояв ставленик Олександра Єфремова Сергій Кравченко. Така раптова перемога, зрозуміло, не влаштувала регіоналів. Тому вибори в спішному порядку сфальсифікували. Кравченку намалювали смішну перемогу з перевагою у 21 голос. Опісля за ним у Луганську закріпилося прізвисько Очко.

Утім, найчастіше обходилося без ексцесів. Наприклад, 2012 року в Єнакієвому Віктор Янукович за два місяці до виборів публічно оголосив новим мером міста Валерія Олійника. Після цього виборчим комісіям уже не залишалося нічого іншого, як нарахувати йому більш ніж 90% голосів. Зазвичай вибори на Донбасі відбувалися саме таким чином.

Не дивно, що після відсторонення Януковича від влади донецькі клани, які звикли затишно існувати у власному князівстві, панічно кинулися роздавати зброю люмпенам й організовувати незаконний «референдум», щоб якимось закріпити свою негласну автономію від Києва вже офіційно.

Звичайно, варто визнати, що така ситуація склалася не тільки на Донбасі. Там вона з огляду на певні особливості регіону просто дуже яскраво проявилася. Насправді феодалізм існує також у Харкові, де всім заправляє клан Кернеса, у Дніпропетровську, де б'ються за владу Коломойський із Вілкулом, на Закарпатті, де регіон цілком підім'яв під себе клан Віктора Балоги. Державою в державі завжди був і нині анексований Крим.

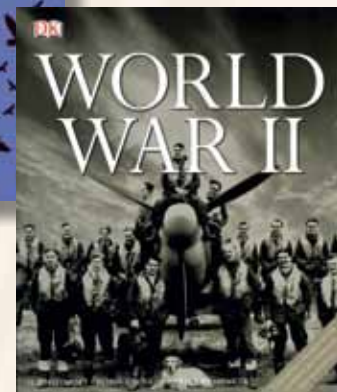
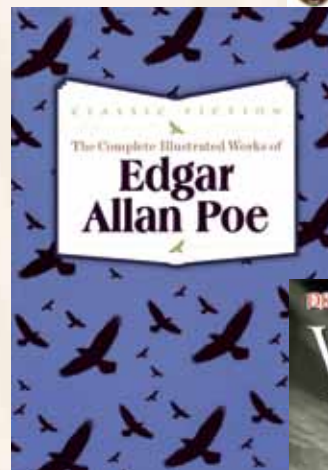
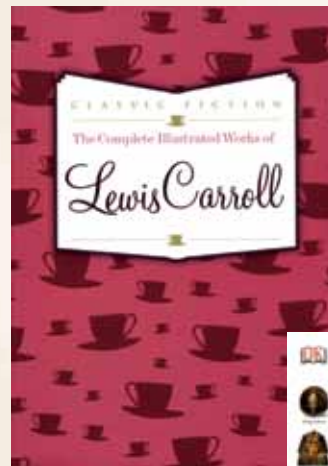
Усесильний мер-феодал, якому в місті належить усе або майже все, досить поширений в Україні типаж. Такого можна зустріти в будь-якій області. Навіть на благополучній Київщині утворилися свої «міста-держави», де воля сеньйора стоїть вище за закони. Чого варті лише події в Бучі та Ірпені, де місцеві мери підім'яли під себе весь будівельний бізнес, а противників забудови б'ють на вулицях без зайвих розмов. Треба визнати, що сюжет російського фільму «Левіафан» цілком міг би розвиватись і де-небудь на просторах України. Хіба що в менш депресивних декораціях.

В Україні, де лаятися з начальником ЖЕКу буває небезпечніше, ніж картати центральну владу в далекій столиці, давати регіонам іще більшу незалежність від центру й законодавчо закріплювати феодальні порядки небезпечно. У нинішніх реаліях ми йдемо до того, що керівні посади в регіонах скуплять юри єнакіївські, на яких не буде ніякої управи. І тоді країна може справді розлізтися по швах уже без допомоги зовнішнього агресора.

Українські олігархи, як відомо, не вирізняються великим патріотизмом. Принагідно багато з них воліли б мати власну маленьку «ДНР», ніж спільну велику й успішну Україну, в якій вони втратять вплив. Децентралізація за таких умов може обернутися феодалізацією та великою бідною. ■

К Н И Г А Р Н Я

Три обличчя федералізму

Віталій Рибак

Як організована система регіональної влади в Німеччині, США та Великій Британії

Провідні країни Заходу—Німеччина, Велика Британія та Сполучені Штати—мають великий досвід в організації федерального устрою. Утім, за однакового загального принципу делегування повноважень на місця в цих трьох країн федералізм має різні обриси.

ВІДГОМІН ПОДЛУ

Централізованою Німеччина не була ніколи—навіть у період Третього Рейху, коли фюрер усіляко намагався об'єднати її народ заради перемоги у війні. Федералізм на німецьких землях міцно закріпився ще в часи Священної Римської імперії, яка, по суті, була навіть не єдиною державою, а просто конгломератом малих графств, курфюрств та вільних міст. Деякі з них, зовсім малі, можна було пройти пішки за день.

Саме такі історичні реалії зумовили сучасну систему державного устрою з трьома рівнями: федеральним, земельним та місцевим, за якої особливо важливими для кожного громадянина є два останні. Бундестаг, безумовно, відіграє важливу роль, ухвалюючи федеральні закони, проте організацією на місцевому рівні завжди займатимуться ради земель та міст. Конституція Федеративної Республіки Німеччина від 1949 року чітко розподіляє ці компетенції.

Згідно з нею центральні органи влади мають виключні повноваження та законодавчу ініціативу у сферах оборони, зовнішньої політики, транспорту й комунікацій, а також валюти. У царинах охорони здоров'я, публічного добробуту, захисту прав споживачів та управлінні земельними ресурсами повноваження поділені між центральними та місцевими органами. Останні мають виключні компетенції у сферах охорони довкілля, регіонального планування, регулювання публічних послуг і, що найцікавіше, мас-медіа. Саме цим, до речі, частково пояснюється той факт, що більшість провідних німецьких ЗМІ базуються у вільному місті Гамбурзі: це і тижневик *Der Spiegel*, і газети *Die Zeit* та *Die Welt*.

Провідна роль федеральних земель безпосередньо впливає і на партійну систему країни. З огляду на визначальну роль місцевих парламентів—ландтагів та штадтратів—вибори до них вважаються не менш важливими, ніж федеральні—до Бундестагу. Неабияка значущість місцевих виборів додає ваги партіям, які навряд чи мали б такий успіх у централізованій державі. Два найяскравіші приклади—«Ліві» та Християнсько-соціальний союз.

У партії «Ліві», яка є ідейним спадкоємцем Соціалістичної єдиної партії Німеччини, правлячої сили НДР до возз'єднання країни, дуже міцні позиції у східних землях. Стратегія політсили має підтримку серед мешканців цих регіонів, які досі страждають від спадку НДР—соціальних та економічних проблем. На останніх виборах у Тюрингії місцевому

відділенню «Лівих» пощастило здобути друге місце, програвши лише Християнсько-демократичному союзу, який має незрівнянно більше ресурсів для проведення виборчої кампанії. Цей успіх дав змогу лідерів тюринзьких «Лівих» Бодо Рамелову стати прем'єр-міністром землі, а це вже пряма дорога в Бундесрат (верхню палату німецького парламенту) й гарантований один із шістнадцяти голосів там. Сильні позиції на Сході забезпечили «Лівим» 11,9% голосів на виборах до Бундестагу в 2013 році й зробили їх третьою політичною силою в німецькому парламенті. Християнсько-соціальний союз, невід'ємна частина блоку ХДС/ХСС, має дуже сильні позиції в землі Баварія, яка є найбільшою і найбагатшою в державі. ХСС обмежує свою діяльність виключно цим регіоном, але здобуває на кожних виборах переконливу перемогу: від 1958 року партія не отримувала менш ніж 40% голосів, а в більшості випадків брала й понад 50%. Саме цей незмінний успіх у Баварії і дав Християнсько-соціальному союзові квиток у блок із Християнсько-демократичним.

ТЯЖИННЯ ТРАДИЦІЇ

Британський політичний аналітик Ендрю Ровнслі в одній зі своїх статей для видання *The Guardian* зауважив: «Після Другої світової війни Британія зробила все, щоб запровадити в Німеччині федералістський державний устрій, проте досі не змогла дати його собі».

Ровнслі, звісно, дещо перебільшує: федералізм у Сполученому Королівстві присутній, хоча справді не настільки розвинутий, як німецький, і це теж зумовлено історичними особливостями. Там є чотири суб'єкти федерації: Англія, Шотландія, Уельс та Північна Ірландія. У кожного з них (окрім Англії, яка перебуває під прямою юрисдикцією британських парламенту та уряду) є власний парламент і кабінет міністрів. Англія, Шотландія та Уельс мали свої парламенти в Середньовіччі, проте останні були ліквідовані впродовж XVII—XVIII століть, а 1801 року почав діяти єдиний Парламент Сполученого Королівства. Отримали вони їх назад порівняно недавно, у 1998 році, внаслідок реформи децентралізації, яку втілював уряд лейбористів на чолі з Тоні Блером, проте британці частіше називають її деволуцією Королівства. Та реформа була одним із центральних пунктів передвиборчої кампанії Блера, завдяки якій він здобув велику підтримку в регіонах.

Незважаючи на формальну децентралізацію, всі основні важелі влади поки що залишаються в руках центральних органів. Місцеві—не мають виключних повноважень. Та й права в них нерівні: якщо Парламент Шотландії має обмежені повноваження у сферах місцевого самоврядування, освіти, сільсько-господарства і транспорту, охорони здоров'я та до-

Від сенатора до президента. Барак Обама пройшов традиційну «школу президентства», розпочавши політичну кар'єру в Іллінойсі

вкліля, то Парламент Уельсу може лише вносити поправки до законів, прийнятих у Вестмінстері, що стосуються цього регіону. За такої системи загальнонаціональні політичні партії і надалі домінують у регіонах, хоча останнім часом набуває сили зворотна тенденція. Національна партія Шотландії виграла вибори 2011 року, що підштовхнуло до торішнього референдуму й дало їй змогу виграти 55 місць у британському парламенті на виборах у травні цього року. Партія Уельсу та ірландська «Шинн фейн», що теж прагнуть незалежності території, які представляють, поки що не мають такого успіху, проте в майбутньому це може змінитися. Шотландський референдум хоч і не дав очікуваного результату, проте активізував діалог про дальшу децентралізацію між британським урядом та місцевою владою. Девід Кемерон пішов на переговори з прем'єр-міністром Шотландії Алексом Салмондом, під час яких пообіцяв розширення повноважень місцевих кабінету міністрів і парламенту, зокрема у зборі та перерозподілі податків, якщо шотландці вирішать залишитись у Сполученому Королівстві. Продовження, схоже, варто очікувати в найближчому майбутньому. Після приходу до керма Лейбористської партії Джереми Корбіна, прихильника деволуції, це питання порушуватимуть у ході наступної виборчої кампанії. Саме тоді політичним силам Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії випаде нагода вибороти більше повноважень для місцевої влади, проте для цього їм усе-таки доведеться йти на перемовини з двома основними політичними силами: лейбористами та консерваторами.

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ

Федералізм був визначальним принципом побудови США від часів боротьби британських колоній за незалежність, і ця лінія тільки увиразнилася після громадянської війни. У сучасному стані Штати показують, яким чином за двопартійної системи, як і в колишній метрополії, може розвинути зовсім інша система державного устрою. Цікаво, що саме слово «федералізм» жодного разу не фігурує в Конституції Сполучених Штатів, проте всі його ознаки там закріплені. В Основному законі виділено чотири типи повноважень. Делеговані повноваження—це ті, які має федеральний уряд (у сферах зовнішньої політики, внутрішньої та міжнародної торгівлі, фінансів і валюти, армії та інтелектуальної власності). Органи місцевої влади дістають резервовані повноваження у сферах локального законодавства, освіти й поліції. Супровідні—належать водночас федеральній владі та інституціям штатів: це податкова й судова сфери, а також будівництво доріг та комунікацій. Зрештою, існує особлива група очікуваних повноважень: Конгрес має право затверджувати закони з «невизначеної» сфери, якщо вони «необхідні й конституційні». Для прикладу: Конституція США визначає право Конгресу регулювати внутрішню торгівлю, проте нічого не згадує про загальнонаціональний рівень мінімальної зарплати. Коли Конгрес його визначає, штати можуть установлювати вищий рівень за національний, проте не навпаки.

Кожен із штатів має три повноцінні гілки влади. Законодавчу представляє парламент, який може мати різні назви. Десь це просто парламент, деінде він називається генеральною асамблеєю тощо. Виконавчу владу в кожному штаті здійснює губернатор. Утім, на цьому схожість закінчується, адже кожен губернатор може будувати систему уряду за власним бажанням, вільно створювати потрібні й закривати непотрібні департаменти. Юридична гілка влади представлена розгалуженою системою судів: від звичайних, які у США називають trialcourts, до верховного в кожному штаті. Така розвинута система місцевого управління спричинює те, що штати часто мають характерні особливості в царині законодавства. Скажімо, в деяких із них губернатор може обіймати посаду тільки два терміни, в інших такого обмеження немає. Іще один приклад: у 20 штатах легалізовано марихуану, проте в решті 30 через її вживання можуть бути проблеми з поліцією. У різних штатах може бути відмінна система оподаткування. Єдина вимога до місцевої влади під час розробки законів: вони не повинні суперечити федеральному законодавству та Конституції. У США на відміну від Німеччини та Великої Британії повноцінно функціонує лише дві партії: Демократична й Республіканська. Відповідно вони і представлені на всіх рівнях влади й ведуть між собою боротьбу за кожен окремий штат. Вибори в штатах та подальше урядування в Америці часто називають «школою президентів», адже кожен губернатор—це, по суті, глава держави в локальному масштабі. У більшості випадків господарі Білого дому були спершу конгресменами, потім губернаторами й лише потім балотувалися на федеральних виборах. Кандидатів часто оцінюють із погляду «рідного штату»: за їхньою діяльністю в губернаторському кріслі й місцевими особливостями можна робити точні прогнози стосовно майбутньої політики висуванця на посту президента. ■

Занепад біпартизму

Алла Лазарева, Париж

Які тенденції продемонстрували недавні місцеві вибори у Франції та Іспанії

Виборчі закони, а також політичний контекст та історичний досвід України, Франції та Іспанії настільки відмінні, що пряма компаративістика виборчих процесів, попри збіг у часі перегонів, не була б доречною. Натомість варті уваги кілька політичних та соціальних тенденцій, що виявили себе в обох західноєвропейських країнах.

Місцеві вибори — це ніби тест на довіру не лише до місцевих політиків та окремих партій, які пропонують себе виборцям, а й у ширшому сенсі: до політичного класу загалом. Мабуть, єдине, що об'єднує настільки несхожі місцеві вибори-2015 в Україні, Франції та Іспанії — це криза репрезентативності, яку також можна констатувати на різних рівнях у багатьох інших країнах Європи. Люди йдуть голосувати проти тих, хто давно при владі. Хто набрид, надміру віддалився від проблем простих громадян і не дає їм відчуття прямого представництва.

ЯКЩО ІСПАНСЬКІ МІСЦЕВІ ВИБОРИ ВІЯВИЛИ ЗРОСТАННЯ СУСПІЛЬНИХ СИМПАТІЙ ДО ЛІВИХ РАДИКАЛІВ, ТО ФРАНЦУЗЬКІ, НАВПАКИ, ПРОДЕМОНСТРУВАЛИ ПРОГРЕС КРАЙНЬОГО ПРАВОГО «НАЦІОНАЛЬНОГО ФРОНТУ»

«Я пішов на вибори мера Жирони лише з однією метою: проголосувати проти двох партій, які здавна чергуються при владі, — соціалістів та правої Народної партії, — розповів *Тижню* Жіль Деспляс, студент факультету фармацевтики Жиронського медичного університету. — Досить Рахоя, досить Санчеса! Голосував за кандидата від прихильників виходу Каталонії зі складу Іспанії. По-перше, я каталонець і вважаю, що ми маємо право на свою ідентичність та власну державу. По-друге, я впевнений, що класична політична двопартійна схема, що встановилася з падінням режиму Франко, себе вичерпала. Настав час нових викликів, нових політичних сил, нових відповідей!»

Такі настрої не рідкість. На місцевих виборах в Іспанії і Народна партія, і соціалісти значно зменшили свою присутність у місцевих органах влади. Помірковані праві, щоправда, зберегли більшість, але не абсолютну — 29,5% голосів. Це означає, що в переважній кількості місць вони змушені були піти на коаліційну співпрацю з іншими політичними силами: здебільшого центристами (партія «Громадяни — Громадянська партія»), а також з новими лівими та крайніми лівими партіями, зокрема «Подемос», що народилася

з руху «Обурені» у 2014 році та суттєво змінила політичний пейзаж країни.

Соціалістична партія хоч і втратила прихильників порівняно з попередніми виборами, проте опинилася за сумарним результатом на другому місці з 27,3% підтримки. Соціалісти зберегли потужні позиції в Андалузії, але теж не змогли забезпечити собі абсолютної більшості. В Іспанії, як і у Франції, настає епоха складного поліпартизму, багаторівневих альянсів, які в короткій перспективі відповідають розкладкам політичних симпатій суспільства, але в майбутньому можуть стати причиною потужного вибуху протестних настроїв, адже мистецтво багатоходових компромісів — надзвичайно складна справа, яка, за великим рахунком, рідко коли викликає довіру серед виборців.

Якщо під час цьогорічних перегонів іспанські центристи й продемонстрували висхідну тенденцію на збільшення присутності в місцевих органах влади, трендом двох останніх політичних років в Іспанії все ж таки варто назвати видовищний та несподіваний лівий проект «Подемос». Партія, яка існує лише з березня 2014-го, вже має представників у Європейському парламенті. Під час виборів до Європарламенту в 2014 році вона збрала понад 10% підтримки в Мадриді. На місцевих виборах «Подемос» здобула крісло мера в Барселоні — другому за кількістю населення та політичною вагою місті країни. У багатьох інших містах «Подемос» увійшла до правлячих коаліцій спільно з правою Народною партією та соціалістами. «Що це означає? — розмірковує Себастьян Бріель, майбутній соціолог із Валенсії, активіст руху «Обурені». — Це означає дуже важливу річ: що епоха сталих ідеологій відходить у вічність. Що сьогодні праві можуть утворювати спільні альянси з лівими, як ми то бачимо не тільки в Іспанії, а й у Німеччині, Бельгії та інших країнах. Політичний колір перестав бути визначальним. А що визначальне? Нові маркери, відповіді на принципово нові питання, які класичний розподіл на лівих та правих дати вже не може».

Чим пояснюють іспанці успіх нової політичної сили? Партія «Подемос» зорганізувалася довкола маніфесту, написаного трьома десятиліттями лівих інтелектуалів та оприлюдненого в інтернет-виданні *Rúbrico*. Концепт: переплавлення соціального гніву руху «Обурені» в політичні зміни. Економічна програма: жорсткий контроль громадськості над бюджетним розподілом, встановлення соціального мінімуму, доступного для всіх громадян, вихід Іспанії з кількох економічних зон вільної торгівлі... Лідер руху — Пабло Іглесіас є активним супротивником незалежності Каталонії та прихильником монархії. Партія є партнером грецької крайньої лівої партії СИРІЗА. «Правого та лівого протагоніза-

ФОТО: AP

Попит на радикалізм. Іспанська ультраліва «Подемос» набуває дедалі більшої політичної ваги завдяки успіхам на місцевих виборах

му більше не існує, — каже Іглесіас у своїх численних інтерв'ю. — Справжня лінія розлому проходить між народом та кастами, між громадянською свідомістю та соціальною байдужістю». Це подобається, сприймається як свіже, нове слово, знаходить підтримку.

Якщо іспанські місцеві вибори виявили зростання суспільних симпатій до лівих радикалів, то французькі, навпаки, продемонстрували прогрес крайнього правого «Національного фронту». Соціалісти, які нині перебувають при владі, значно втратили позиції, здобувши більшість лише в 30 департаментах, хоча до цього контролювали половину країни. Праві «республіканці» під проводом колишнього президента Ніколя Саркозі дещо збільшили свою присутність на місцях, виборовши більшість у нових для себе 27 департаментах (загальна цифра — 67). «Нацфронт» уперше в історії провів до влади в 2015-му аж 62 департаментальних радники, а в 2014 році під час місцевих виборів здобув аж 14 мерій.

Досі непереборчий «Республіканський фронт», який за кожних виборів об'єднував проти крайніх правих кандидатів всіх учасників виборчого процесу, дав тріщину й більше не грає ролі універсального щита від незручної політики. Як і в Іспанії, у Франції епоха перезмінки при владі двох звичних партій — соціалістів та поміркованих правих — до-

бігла кінця. Вирізняється тільки колір радикалізму, що набирає обертів.

Перед департаментальними виборами, що відбулися в березні 2015 року, Франція реформувала систему округів, зменшивши їх кількість, щоб у перспективі скоротити витрати на утримання провінційного чиновництва. Департаменти можна умовно прирівняти до українських райцентрів. Останні муніципальні вибори мерів міст та міських депутатів (крім Парижа, Марселя та Ліона), що відбуваються кожні шість років, пройшли в 2014 році.

Цього року французи магимум ще й регіональні вибори — 6 та 13 грудня. Судячи з соціологічних опитувань, зіркою політичного небосхилу ризикує стати Маріон Марешаль-Ле Пен, онучка засновника одіозного Національного фронту Жана-Марі Ле Пена та небога нинішньої керівниці партії Марін Ле Пен. Маріон лише 25 років. Дуже може статися, що під її керівництво потрапить велика частина Лазурного узбережжя, де так люблять зводити вілли нові росіяни. Власне, і родинна партія Ле Пен нині кредитується з Москви. Якщо коло замкнеться, емісрам Кремля буде ще простіше, незважаючи на санкції, здійснювати свої проекти на французькій землі. Правий радикалізм у Франції системно йде вгору, і поки що класичний політичний істеблішмент, з якого так полюбляє іронізувати старий Ле Пен, не знайшов ефективної протидії цьому процесу. ■

Подвиг здійснено. Герої названі. Про родини забули

Ярослав Тинченко

Держава не квапиться визнавати заслуги полеглих добровольців

Ця історія нагадує якийсь безглуздий радянський фільм про розвідника, який здійснив подвиг, цей подвиг уже уславлено, але його заслуг чомусь ніхто не визнає. Юридично, звійсно. Бо потрібні «бумажки»... Велика купа всіляких підтверджуючих документів і рішень десятків чиновників.

Ідеться, передусім, про двох загиблих українських оборонців Савур-могили Темура Юлдашева та Володимира Бражника, чий імена назавжди закарбовані в українській історії, але чомусь ніяк не можуть знайти місця у документах нашої всеперемагаючої армії бюрократів. Їхнім близьким і досі не надана ніяка матеріальна допомога, яку держава зобов'язана виплатити, а також статус родин учасників бойових дій. Попри те що і Юлдашев, і Бражник не займалися партизанщиною на власний розсуд, а намагалися діяти суворо в межах офіційно існуючих збройних формувань України.

**УВІЧЕННЯМ ПАМ'ЯТІ ЗАГИБЛИХ ДОБРОВОЛЬЦІВ
ОПІКУЮТЬСЯ НЕБАЙДУЖІ ГРОМАДЯНИ,
АЛЕ НЕНАДАННЯ СТАТУСУ РОДИНАМ ЗАГИБЛИХ
ЛУГАНЧАН ТА ДОНЕЧЧАН — ЦЕ ШИРОКЕ ПОЛЕ ДЛЯ
ПАРАЗИТУВАННЯ СЕПАРАТИСТСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ**

Юлдашев — луганчанин, чия родина (з п'ятьма дітьми) мала потайки виїхати із захопленого рідного міста. Бражник — мешканець міст Красний Лиман та Слов'янськ. Так само як і Юлдашев, Володимир Бражник під час захоплення Слов'янська терористами та сепаратистами не злякався ворога й постійно допомагав українським військам чим міг: возив воду на блокпости, повідомляв про розташування позицій супротивника та настрої в місті, навіть організував підпільну групу, яка готувалася до власних збройних акцій. Коли Збройним силам України вдалося відбити Слов'янськ, Володимир Бражник пішов до військового комісара та попросився до армії. Але його, на відміну від багатьох інших слов'янців, які прийшли добровольцями, не прийняли, бо не служив. Володимир почав добиватися прийому до лав Збройних сил України в штабі АТО, де й познайомився з Темуром Юлдашевим та іншими, такими ж, як він, добровольцями.

Юлдашев, Бражник та інші мали увійти до формування, яке, зі слів начальника розвідки штабу АТО полковника Ігоря Гордійчука, створювалося з добровольців зі Сходу України та Криму. Це формуван-

ня — окрема розвідувальна рота мало існувати при 42-му батальйоні територіальної оборони «Рух опору» Збройних сил України. Сам батальйон перебував у Краматорську та ніс варту при штабі АТО.

Як згадують віцелі добровольці, вперше вони зустрілись із Ігорем Гордійчуком та його помічником, полковником Альбертом М. (теж із Головного управління розвідки), ще на початку липня 2014-го. Під час зустрічі йшлося про те, що всі добровольці будуть офіційно оформлені. До роти мало влитись щонайменше три групи: кримська (переважно з татар), луганська та харківська.

Вдруге групи зібралися на території базового табору штабу АТО в Краматорську в 10-х числах серпня. Всі члени груп були пропущені туди за спеціальними посвідченнями, відтак, вочевидь, пройшли якусь первинну процедуру оформлення. Саме тоді на півдні Донецької області стрімко розвивалися неочікувані для штабу АТО події: супротивник пішов у наступ, захопив КПП «Маринівка» та почав просуватись уздовж кордону. Війська, котрі там перебували, у переважній більшості складалися із місцевих мобілізованих, які просто побігли в бік дому.

Щоб оцінити ситуацію на власні очі, 15 серпня в район Савур-могили на гелікоптері вилетів заступник начальника штабу АТО генерал Віктор Назаров (який зараз перебуває під слідством). Разом із ним поїхала група добровольців на чолі з Ігорем Гордійчуком. Покинуту нашими військами Савур-могили зайняли загони сепаратистів. Добровольці разом із бійцями 51-ї бригади вибили їх та вже вкотре знов заволоділи висотою.

Побувавши на місці, генерал Назаров та полковник Гордійчук прийняли рішення про те, що на Савур-могили слід обов'язково утримати пункт спостереження. 18 серпня відбулася ротація залоги висоти. Зокрема прибув Темур Юлдашев з трьома добровольцями, а загін кримчан та харків'ян, який був там, за винятком одного — Володимира Бражника, відбув назад до Краматорська. Володимир залишився на Савур-могили та, як згадували інші бійці, був помічником Гордійчука.

Трагічна доля Темура Юлдашева добре відома багатьом (**див. Тиждень № 13/2015**). Серед добровольців загинув також Володимир Бражник. 26 серпня 2014 року він разом із 14 іншими бійцями залоги Савур-могили на чолі з полковником Гордійчуком пішки вирушив в район с. Многопілля, де був штаб Сектора Б. Дійшли туди лише 28-го, а вранці наступного дня автобус «Богдан», до якого посадили всіх членів групи Гордійчука, був розстріля-

ний російськими танками під час переходу так званім зеленим коридором з Іловайського котла в районі с. Червоносільське. Саме там був важко поранений полковник Ігор Гордичук, і там загинув Володимир Бражник. Його тіло було знайдено та вивезено ще 1 вересня, але опізнали Володимира за ДНК лише навесні 2015 року. За збігом обставин його ховали в один день з Темуром Юлдашевим — 26 травня. Лише Темур був похований у Києві, а Володимир — на батьківщині, у м. Красний Лиман Донецької області.

Ховали Темура та Володимира на гроші, зібрані пересічними громадянами України та членами родин. Зокрема, поховати Темура Юлдашева саме в Києві родині допоміг один активний та небайдужий громадянин, який завдяки власній енергії та ентузіазму все організував так, буцімто це зробила держава. Додаткові гроші на похорони збирали через оголошення в інтернеті, причому їх здавали люди, які особисто не знали Темура, але були вражені його подвигом. На жалобних урочистостях були присутні представники влади, зокрема нардеп Антон Герашенко, які обіцяли, що допоможуть родині Юлдашева та зроблять все від них залежне. На жаль, на сьогодні не зроблено майже нічого.

Усі інші добровольці, які брали участь у боях за Савур-могили, залишилися живими. Кілька з них навіть офіційно були оформлені на дійсну військову службу до складу тієї самої окремої розвідуваль-

ної роти 42-го батальйону Збройних сил України. Наприклад, Василь Ковальчук, який був поранений, втратив свідомість та потрапив до полону під Савур-могилою (про нього **Тиждень** неодноразово писав).

Кримчанам на чолі з Ісою Акаєвим на початку серпня 2015 року українське оборонне відомство в особі заступника міністра Петра Мехеда пообіцяло створення власного військового формування. Також Мехед зустрічався з родинами інших добровольців, зокрема загиблих. Обіцяв допомогти. Але 30 вересня 2015 року Мехеда скоротили на посаді — несподівано для нього самого.

Наразі в Міністерстві оборони України на запити щодо надання статусу УБД Темуру Юлдашеву та Володимирі Бражнику лише розводять руками. Мовляв, ніяких документів про їхню службу не збереглося. Полковник Гордичук, який міг би підтвердити, що дійсно формував окрему розвідувальну роту, досі перебуває на лікуванні за кордоном. Його помічник — полковник Альберт М. — теж чомусь відмовляється допомогти (або не має такої можливості, хоч міг би виступити свідком у цій справі). Теоретично, можна було б запитати генерала Віктора Назарова, але ж він під слідством! Отож, замкнене коло.

Така сама ситуація склалася навколо п'ятьох добровольців батальйону «Донбас», які загинули в бою 23 травня 2014 року під с. Карлівка, коли це формування ще не мало чітко визначеного статусу. Того дня під Карлівкою загинули донеччани: 60-літній Микола Козлов (Матвій), 57-літній Василь Архіпов (Дід), 36-літній Олексій Мірошніченко (Федір), 33-літній Рябий (прізвища не називаємо, бо родина залишилась у Донецьку) та 34-літній киянин Олег Ковалишин (Рейдер). Тіло останнього так і не вдалося знайти. Попри те що на сьогодні «Донбас» має кількох своїх представників у Верховній Раді включаючи командира та учасника того бою Семена Семенченка, ніякого статусу та пільг родинам цих п'ятьох загиблих не надано.

Увічненням пам'яті загиблих добровольців опікувалися й опікуються небайдужі громадяни: встановлюють меморіальні дошки та пам'ятні знаки, подають клопотання про перейменування вулиць тощо. Держава залишається осторонь.

Найбільш болісно це відчувати родинам, які залишаються жити в Донецькій та Луганській областях. Настрої місцевого населення різні, і словесні образи членам родин на тему загиблого за єдність України чоловіка, батька чи сина не рідкість. А ненадання статусу родинам загиблих луганчан та донеччан — це взагалі широке поле для паразитування сепаратистської пропаганди. Усім нашим бюрократам мало б бути соромно за таке.

Проблему треба вирішувати, і негайно. Причому робиться це досить просто.

Президент України Петро Порошенко як головнокомандувач усіма Збройними силами видає Указ про довічне посмертне зарахування Темура Юлдашева та Володимира Бражника до лав Збройних сил України, а загиблих донбасівців — до складу Національної гвардії України (де перебуває зараз «Донбас») з відповідним наданням родинам усіх виплат та пільг.

Незабаром 6 грудня — 24-та річниця створення Збройних сил України. Достатньо часу для того, аби підготувати Указ Президента, і гарна нагода, щоб його підписати. ■

18 серпня 2014 року. Машина з добровольцями їде на Савур-могили (фото полковника Петра Потехіна)

Грати по-новому

Виклик домінуванню Америки

Залити кров'ю сирійські поля боїв і рифи з обмілинами, якими рясніє Південно-Китайське море, розділяє цілий континент. Але і там, і там по-своєму проявляються найважливіші з часу розвалу Радянського Союзу зсуви у відносинах між великими державами.

Росія вперше після закінчення холодної війни розгорнула військовий контингент далеко від власних кордонів — у Сирії. Мета: придушити революцію і підтримати лояльний режим. У водах між В'єтнамом та Філіппінами Америка незабаром просигналізує, що не визнає територіальних претензій Китаю на рифи й відмілини: для цього реалізує право плавати в межах 12-мильної зони навколо рифів (якби ті були островами, належними до певної суверенної держави, ця зона була би під її контролем). Упродовж останніх 25 років США однозначно панували в політиці великих потуг. Але тепер дедалі частіше стикаються з конкуренцією. Нова гра з Росією і Китаєм, яка починається в Сирії та Південно-Китайському морі, — перша ластівка майбутньої боротьби.

РЕАЛЬНІ ФАКТИ

Як завжди цю боротьбу частково ведуть методами грубої сили. Владімір Путін послав війська в Сирію, щоб придушити джихадизм і зміцнити власні позиції вдома. Але він, окрім того, хоче показати, що на відміну від Вашингтона Москві можна довіряти в питаннях залагодження проблем на Близькому Сході, а ще вона може здобувати нових друзів, наприклад пропонуючи Іракові себе як альтернативу Сполученим Штатам (**див. с. 36**). Щоб ніхто не подумав услід за сенатором Маккейном, що Росія — це лише «бензоколонка, яка видає себе за державу»,

Путін збирається довести, що вона має рішучість, а також елітні війська й крилаті ракети.

Це також боротьба за легітимність. Путін хоче дискредитувати Америку як світового поліцейського. США заявляють, що народне невдоволення та порушення прав людини сирійським режимом — достатні підстави, щоб усунути від влади президента Башара Асада. Путін хоче зам'яти питання про права людини, у яких убачає канал втручання Заходу у справи суверенних держав, зокрема й самої Росії, якби він захотів вдатися до жорстоких репресій. Так само аргументи сили й легітимності задіяні у грі в Південно-Китайському морі, де пролягає більшість світових морських торговельних маршрутів. Багато островів, рифів та піщаних відмілин там стали предметом територіальних суперечок. Але Китай уперто утверджує свою перевагу, розміщуючи на них полігони для захоронення відходів, польові аеродроми й гарнізони. До певної міри це заявки на військово-морську могутність Китаю, яка і справді швидко зростає. Він створює острови тому, що може. Захоплення їх вписується у його стратегію домінування у водах, віддалених від берегової лінії Північної. 20 років тому там безкарно плавали американські військові судна; сьогодні вони опинились у потенційно ворожих водах. Але на карту поставлено і принципи. Вашингтон не дивиться на те, хто володіє цими островами. Однак він вимагає від Пекіна довести свої претензії способом перемовин або через міжнародний арбітраж. Китай тим часом заявляє, що у своєму регіоні в дискусії про спірні острови та в інших питаннях правила тепер встановлює він. Той факт, що першість Америки піддають сумніву, не мав би нікого дивувати. Після розвалу СРСР її абсолютне домі-

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

нування у світі інколи починало здаватися нормою. Хоча фактично воно досягло таких висот тому, що Росію лихоманило, а Китай тільки підіймався з того хаосу й спустошення, які так ослабили його протягом ХХ століття. Сьогодні США все-таки залишаються єдиною країною, здатною проектувати свій вплив на протилежному боці земної кулі.

Утім, непокоїтися є чого. Заявки Росії на відновлення своїх позицій не обіцяють нічого доброго. Це вже призвело до анексії Криму і вторгнення на сході України. Обидві агресії — порушення того самого міжнародного права, яке Путін, за його словами, нібито захищає в Сирії. Президента США Барака Обаму втішають хіба що ослаблення російської економіки та відплив мізків. Але колишня ядерна супердержава, що переживає занепад, може наробити чимало лиха. Відносини між Китаєм і США важливіші, але підтримувати їх іще важче. Задля миру та процвітання обидві держави повинні знайти спосіб співпрацювати. Та їхній діалог незмінно псуєть суперництво й недовіра. Через те що кожен контакт загрожує стати випробуванням у стилі «хто головніший», до ворожості завжди лише один крок.

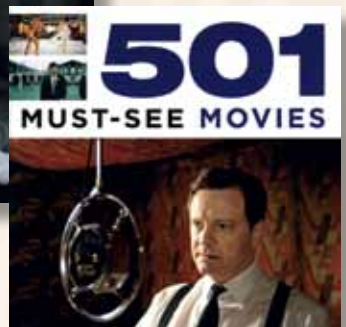
Зовнішня політика Сполучених Штатів іще не пристосувалася до цього конкурентного світу. За останніх трьох президентів вона переважно складалася з експорту американських цінностей, хоча країнам, до яких він був спрямований, це інколи здавалося нав'язуванням. За планом вони неминуче мали тяжіти до демократії, ринкової економіки й прав людини. Оптимісти вважали, що в цьому напрямку рухається навіть Китай.

ЗДАВАТИСЯ ЩЕ РАНО

Ці уявлення похитнулися, спочатку в Іраку й Афганістані, а зараз уже на всьому Близькому Сході. Визволення не принесло стабільності. Демократія не прижилася. Здається, Обама дійшов висновку, що Америці слід відступити. У Лівії він бачився таким собі «лідером у тіні», у Сирії взагалі не втручався. Як наслідок — уперше від 1970-х років віддав Росії ініціативу на Близькому Сході. Усі, хто (як і Economist) усе ще вважає демократію та ринки шляхом до миру й процвітання, сподіваються, що Америка більш охоче братиме на себе роль лідера. Побажання Обами, щоб інші країни теж погодилися на частину відповідальності за систему міжнародного права й прав людини, здійсниться лише тоді, коли його країна визначить порядок денний і візьме ініціативу у свої руки, як зробила це у випадку з ядерною програмою Ірану. Нова гра не обійдеться без жорсткої дипломатії, а подеколи й розумного застосування сили. Америка все ще має ресурси, яких бракує іншим державам. Насамперед мережу союзів, зокрема НАТО. І навіть якщо Обама інколи поводитиметься так, ніби альянси актуалізуються залежно від обставин, насправді їм потрібен постійний солідний фундамент. Військова могутність США залишається поза конкуренцією, але їй на заваді стоять лобізм й автоматичні скорочення фінансування, яких вимагає Конгрес. Це породження найсерйознішого гальмівного фактора для американського лідерства — недієздатної політики у Вашингтоні. І він не просто б'є по іміджу демократії, а й ставить підніжку американським інтересам. У новій грі Сполучені Штати — й увесь світ — навряд чи можуть пристати на таке. ■

К Н И Г А Р Н Я

Путін — захисник шиїтів

Росія зондує ґрунт в Іраку

Нові друзі. Прем'єр-міністр Іраку Гайдер аль-Абаді на зустрічі з Владіміром Путіним під час 70-ої сесії Генасамблеї ООН у Нью-Йорку 28 вересня

На блокпостах по всій країні представники численних і різноманітних іракських служб безпеки вітають появу Росії як відповідь на власну неспроможність змінити баланс сил після 16 місяців боротьби проти джихадистів «Ісламської держави» («ІД») на північному заході Іраку. «США та їхня коаліція нічого не зробили», — заявляє поліцейський, який щойно місяць провів на фронті. «Нарешті в нас буде справжня коаліція, достатньо сильна для боротьби з «ІД».

Наприкінці вересня Ірак і Росія підписали угоду про обмін розвідувальними даними, що розлютило американців. Через кілька днів російські генерали разом із двома противниками США в регіоні — Іраном і Сирією — влаштували командний пункт у «Зеленій зоні» Багдада, де розміщене й американське посольство. Далі Росія випустила ракети з Каспійського моря через повітряний простір Іраку в напрямку Сирії. Прем'єр-міністр Іраку Гайдер аль-Абаді попросив Москву розширити повітряну кампанію за межі Сирії, щоб охопити й об'єкти «ІД» в його країні. Крім того, його сили хизуються російськими танками. Дехто з тамтешніх політиків навіть говорить про надання росіянам повітряної бази. «Нам потрібен повноцінний вій-

ськовий союз», — каже один із керівників іракського безпекового відомства.

США непокоїть те, що, попри сотні мільярдів доларів і тисячі втрачених американських життів, Росія знову може повернути собі в Іраку позиції, які мала ще в апогеї холодної війни. Хоча досі прем'єр-міністр Абаді, виштовханий на посаду Америкою торік, не виявляв непокори. За словами одного західного дипломата в Багдаді, вильоти іранської військової авіації через іракську територію на Сирію зменшилися від 20 за день до кількох. Але погроза Абаді звернутися до росіян укупі з неспроможністю зробити хоч щось для обіцяної боротьби з корупцією спонукає деякі західні країни зайнятися пошуками альтернативних лідерів.

ЗАПОВНИТИ ВАКУУМ

Люди прем'єра Абаді, як вони самі кажуть, не в тому становищі, щоб перебирати. Ірак витрачає чверть бюджету на боротьбу проти «ІД», навіть попри збільшення дефіциту через падіння цін на нафту. Випущені на початку цього року й розміщені за кордоном облігації не привабили покупців, дарма що за ними пропонували 11%. І хоча Америка твердить, що націлена на «розгром і знищення» «ІД» (за словами Барака Обами), іракці

підозрюють, що вона просто планує стримувати «халіфат», а не відвоювати захоплені ним території. Це означатиме постійний розкол країни.

Зі своєї слабкої позиції Абаді намагається зіштовхнути західну коаліцію з потенційною російською. Американська допомога його країні була урізана більш ніж на 80% порівняно з 2007 роком, коли там дислокувалося чимало військових США для боротьби з попередницею «ІД» в Іраку — «Аль-Каїдою». А через обмежені ресурси іракський уряд забезпечує свої сили зброєю із запізненням і в недостатній кількості. «Ми сподівалися, що міжнародна коаліція та американці перекинуть сюди потужні повітряні сили для захисту наших військових, — сказав Абаді, — але їх не отримали».

Цілком можливо, що ризик, на який пішов іракський прем'єр, уже виправдовує себе. Схоже, що загроза посилення ролі Росії в Іраку змусила Америку заворушитися. Останніми днями коаліція посилила удари по Ер-Рамаді та Байджі, даючи іракським силам час на підготовку до свіжого наступу на позиції «ІД». За словами одного американського чиновника, «Ісламська держава» ще ніколи не зазнавала таких численних атак.

Але тут криється й небезпека. У регіоні можуть загостритися і стати масштабнішими міжконфесійні проблеми. Іракські карикатуристи зображують Путіна шийтським народним героєм, який виводить регіональні шийтські сили (зараз на чолі з Іраном) на світову арену. Тим часом сунітські держави досі, хоч і з неохотою, тримаються Америки, незважаючи на ядерну угоду Обама з Іраном. Після кількадесячно-

го чекання частина сирійських повстанців отримала нарешті американську зброю (нібито для боротьби проти «ІД», а не сирійського режиму). В Іраку Америка знову озброює і навчає тисячі представників місцевих племен, створюючи сунітський фланг фронту боротьби проти «ІД», який очолює Іран. На вулицях і в парламенті деякі суніти так само гаряче засуджують повернення Росії до Іраку, як шіїти вітають його. Є карикатура, яка стисло висловлює реакцію «Ісламської держави»: «Поверніть американські бомби й позбавте нас російських!».

ЗАГРОЗА ПОСИЛЕННЯ РОЛІ РОСІЇ В ІРАКУ ЗМУСИЛА АМЕРИКУ ЗАВОРУШИТИСЯ. АЛЕ, ЯК НАСЛІДОК, У РЕГІОНІ МОЖУТЬ ЗАГОСТРИТИСЬ І СТАТИ МАСШТАБНІШИМИ МІЖКОНФЕСІЙНІ ПРОБЛЕМИ

Проте не всі суніти й шіїти займають настільки радикальні позиції. Ополченці, лояльні до впливового духовного лідера шіїтів Муктади аль-Садра, заявили, що воюватимуть і проти росіян так само затято, як колись проти американців. А суніти, які сподіваються повернутися до Мосула (другого за величиною міста Іраку, яке зараз окуповане «ІД»), сумніваються, що Обама зможе виконати обіцяне. «Щоб відвоювати Мосул, нам будуть потрібні росіяни», — каже суніт Мішан аль-Джаббурі, військово-політичний лідер, який устиг недовго побути мером міста. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

ФІЛОСОФІЯ ДАРУНКУ ПО-УКРАЇНСЬКИ

НОВА КРАМНИЦЯ ПОДАРУНКІВ ТА СУВЕНІРІВ «МРІЇ МАРІЇ» НА АНДРІЇВСЬКОМУ УЗВОЗІ

Тільки зроблене руками:
вироби з гутного
та вітражного скла,
кераміка,
етно одяг,
взуття,
аксесуари,
головні убори,
прикраси,
іграшки,
картини,
меблі
та багато іншого.

Радо зустрінемо!

Київ, Андріївський узвіз, 30-А, крамниця «Мрії Марії», тел: +38 098 014 81 74, mriimarii.com

Кароль Модзелевський:

«Зерно авторитаризму проросло у свідомості східноєвропейських народів через розчарування режимом ліберальної демократії»

Спілкувалася
Ганна Трегуб

Польський дисидент, один із чільних ідеологів руху «Солідарність» Кароль Модзелевський розповів *Тижню* про відродження незалежної польської культури, науки та освіти як інтегральну частину боротьби за незалежність Польщі та підйом внутрішнього авторитаризму як загрози для сучасних східноєвропейських суспільств.

Яким є продовження «Солідарності» в сучасній Польщі?

— «Солідарність» як феномен не має в сучасній Польщі продовження. Рух «Солідарність» фактично був революцією, спрямованою проти комуністичного режиму, повної диктатури. У самому серці виробництва, серед робітників, він підірвав монополію Компартії на вплив і владу. При цьому в усіх угодах з останньою діяв так, щоб уникнути безпосереднього зіткнення, кровопролиття або прямих вимог щодо повалення комунізму. «Солідарність» розуміла, що за владою ПНР стоять СРСР і радянська армія й не варто будити лихо у вигляді радянської інтервенції. Ми не хотіли, щоб

у нас було, як у Чехословаччині чи Угорщині. Радянські танки були в Легніці, але до Варшави не доїхали. Вони йшли на Варшаву в 1956-му, і їх зупинили не люди, а Хрущов після розмови з Гомулюкою. «Солідарність» не вдалося втримати в безпечних рамках, яких, вочевидь, не існувало, бо для брєжнєвської команди легальне існування незалежного руху в радянському таборі було загрозою, що могла спричинити ефект доміно не тільки в країнах Варшавського блоку, а й у самому СРСР. Тому цей рух від польської влади вимагали щонайшвидше придушити.

Чому антикомуністичний польський рух було названо саме «Солідарність», а не інакше? Це випадковість?

— Чому «Солідарність», а не інакше? Тому що страйки в різних містах Польщі мали таку назву. Протести були не заради власних вимог, а щоб підтримати вимоги загальні, висунуті під час страйку корабельні в Гданську. Таке слово, як солідарність, у комуністичному лексиконі не з'являлося, хоча звучить воно досить колективістськи й цілком могло в ньому бути. Його вважали крамольним.

1980 року на з'їзді представників комітетів нової профспілки, котра не мала назви, стало відомо, що в назві повинно звучати «незалежні» та «самоуправні», бо так записано в Гданській угоді. Рішення тодішньої влади про порядок реєстрації нових профспілок було таким, що вони можуть організуватися або за галузевим принципом, або за територіальним у регіонах, але не можуть об'єднатися в загальнопольську організацію. Певен, що це було зроблено за принципом «розподіляй і володарюй». Такий собі нездійснений сон нашої влади. Цьому треба було протистояти. Радники Леха Валенсы й Гданського комітету були проти загальнопольського об'єднання в унітарну профспілку, як і засновники створеного Комітету вільних профспілок. Перші боялися, що коли ми діятимемо всупереч рішення державної влади, то це неминуче призведе до конфлікту, почасти нівелює досягнення Гданської угоди. Другі, фактично ті, хто розпочав страйк у Гданську, боялися, що із Жешува, Познані, Вроцлава, Кракова прийдуть чужі люди, яким не можна довіряти, бо де гарантії, що в них немає зв'язків із МВС? Ті ж, хто прибув до Гданська з інших міст, наполягали, що об'єднуватися треба, щоб влада не перебила всіх страйкарів поодиночі. Побачивши, що серед організаторів згаданого з'їзду існує консолідований фронт проти об'єднання, як керівник делегації з Вроцлава я взяв слово, щоб рішуче виступити проти нього. Мені це вдалося. Спочатку Ян Ольшевський, делегат із Мазовша, вказав на можливі загрози в разі, якщо ми схвалимо сценарій загальнопольської профспілки, а за ним виступив я і наголосив, що треба створити загальнопольський союз профспілок під назвою «Солідарність», аби відмежувати його від решти профспілок, тобто щоб захистити нашу тождність. Хоч як дивно, цю ідею підтримали бурхливими оплесками. Валенса тоді за звичаєм змінив лінію своїх дій, взяв у мене з рук мікрофон і підтримав мою ідею, мовляв, треба так зробити. Через п'ять хвилин після того представники делегацій міст мали зустрітися в окремому приміщенні, щоб узгодити всі моменти реєстрації загальнопольської профспілки, яку зараз усі знають як «Солідарність».

Керівником ваших наукових дисертацій був історик Олександр Гейштор, один із очільників відділу інформації Бюро інформації та пропаганди АК. Чому він вирішив полишити повсюдне конспірацію, а натомість зайнявся наукою та освітою? Чи була така його діяльність усвідомленою формою опору комунізму?

— Професор Гейштор був учнем Марселя Хандельсмана, блискучого довоєнного медієвіста. Коли почалася Друга світова, йому було 23 роки. Служив артилеристом і в 1939-му дістав поранення. Після одужання пішки повернувся до Варшави й мешкав у своїй квартирі. Одразу ж вступив до Таємного університету, бо німці заборонили польські виші, а багатьох викладачів просто фізично знищили. Паралельно вступив до структур Армії Крайової: спочатку був заступником Єжи Маковецького, керівника відділу інформації Бюро інформації та пропаганди АК. Гейштор дуже важко переживав те, що Маковецького вбили члени групи, яка була пов'язана з польським підпіллям,

Кароль Модзелевський — польський історик, письменник і політичний діяч. Активіст опозиційного руху в ПНР, один із чільних ідеологів «Солідарності», який запропонував цю назву для руху спротиву. Автор багатьох досліджень середньовічної європейської історії та, зокрема, автобіографії, за яку в 2014-му отримав літературну премію «Ніка». У 1989–1991 роках — член польського Сенату.

але діяла за наказом крайніх правих у складі керівництва АК. Значно правішої, ніж ваш «Правий сектор». Ці жорсткі націоналісти вважали, що ліберали, які керують Бюро інформації та пропаганди АК, здатні на співпрацю з росіянами, тому їх треба фізично усунути. Вони ж таки видали Марселя Хандельсмана німцям як єврея, і 1945 року він загинув у концтаборі Дора-Нордхаузен у Тюрингії. Після всього цього Гейштор очолив відділ інформації й брав участь у розслідуванні вбивства Маковецького. Зрештою його вбивцям у конспіративному суді винесли смертний вирок, але виконати його не встигли, бо почалося Варшавське повстання. Гейштор, на відміну від інших, знав, що воно приречене на поразку, бо не дістане жодної підтримки від союзників, росіян та англійців, які не хотіли йти наперекір Сталіну. Річ у тім, що він був тим кур'єром, який поїхав до Англії через окуповану німцями Європу, щоб дізнатися про політичний стан справ напередодні поразки Німеччини. Після візиту до Лондона він повідомив керівництву АК у Варшаві, що повстання приречене, бо розподіл Європи на зони впливу вже відбувся під час конференції в Тегерані й Польща потрапила до радянської зони.

ДЛЯ БРЕЖНЄВСЬКОЇ КОМАНДИ ЛЕГАЛЬНЕ ІСНУВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО РУХУ, ЯК-ОТ «СОЛІДАРНІСТЬ», БУЛО ЗАГРОЗОЮ, ЩО МОГЛА ПРИЗВЕСТИ ДО ЕФЕКТУ ДОМІНО НЕ ТІЛЬКИ В КРАЇНАХ ВАРШАВСЬКОГО БЛОКУ, А Й У САМОМУ СРСР

Перебуваючи в німецькому полоні, польські офіцери міркували, вертатися до комуністичної Польщі, чи виїздити на Захід. Гейштор вирішив повернутися. У Варшаві його покликали до керівника Бюро інформації та пропаганди АК полковника Яна Жепецького, який сказав, що Гейштор усе ще зв'язаний присягою і що, хоча АК і розпущено, буде створена цивільна організація під назвою «Свобода і незалежність». Гейштор очолив Бюро інформації та пропаганди цієї організації. Його старший університетський товариш Тадеуш Мантольфель порадив йому ще раз сходити до Жепецького й повідомити, що він і його університетські колеги більше не вдаватимуться до жодного виду партизанського спротиву, а займатимуться польською університетською освітою. Полковник Жепецький усвідомив слухність такого підходу до справи в тюрмі ПНР. Комуністична влада уклала з ним договір, що він виводить своїх людей із підпілля і жодному з них лиха заповідно не буде. Єдиний, хто сидітиме в тюрмі, — він сам. За наказом Яна Жепецького Гейштор вивів усіх учасників

із підпілля, здав документи, гроші та зброю. Після того разом із Тадеушем Мантольфелем взявся за розвиток польської вищої освіти й Академії наук. Існував своєрідний неписаний договір між комуністичною владою Польщі та університетськими інтелектуалами з АК, що їх не чіпають, дозволяють відновлювати польські університети по своєму, бо після війни кадрів майже не лишилося, а треба було повернутися до нормального життя. Жодних гарантій не було, бо одна сторона слаба, а друга хижа, але угода справді була чинною до самісінького падіння комунізму. Тобто їм вдалося в умовах комуністичної диктатури створити щось на кшталт екологічної оази в університетах. Звичайно, довелося поступитися новітньою історією, певною мірою філософією та соціологією. Але все одно там була хоча й відносна, але свобода досліджень та університетської дидактики, які Компартія безпосередньо жорстко не контролювала. Професори Гейштор, Майнтольфель, Кула, Хербст, тобто найвизначніші польські довоєнні історики, що створили вільний освітній простір у Польщі, були безпартійними. Справді, те, що вони зробили, дало свій результат наприкінці 1980-х років, коли Польща стала незалежною. Це був позитивістський підхід.

ІСТОРИКИ ГЕЙШТОР, МАЙНТОЛЬФЕЛЬ, КУЛА, ХЕРБСТ СТВОРИЛИ ВІЛЬНИЙ ПОЛЬСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР. ТЕ, ЩО ВОНИ ЗРОБИЛИ, ДАЛО СВІЙ РЕЗУЛЬТАТ: НАПРИКІНЦІ 1980-Х РОКІВ ПОЛЬЩА СТАЛА НЕЗАЛЕЖНОЮ

Тобто незалежність Польщі до 1989 року є результатом діяльності не лише профспілкового робітничого руху «Солідарність», а й польських інтелектуалів?

— У Польщі в той час, коли вона була розділена, існувало два зразки спротиву. У Королівстві Польському, тобто на теренах під владою Російської імперії, яка поводитися жорсткіше, ніж Австрія та Пруссія, спочатку було підпілля і повстання. Власне, кожне повстання в XIX столітті погіршувало стан справ у Польщі в культурному та соціальному вимірах, не кажучи вже про людські втрати. Після поразки останнього повстання з'явився позитивістський рух, учасники якого вважали, що не варто проливати кров у безперспективних битвах, а варто тихо й поступово працювати над розвитком польської культури та економіки доти, допоки на міжнародному рівні з'явиться можливість відродження незалежної держави. Нацисти й сталінський режим, попри те що розповідають зараз, не лишали жодної можливості для позитивізму, про який я кажу. За задумом гітлерівців, польське життя мало зникнути взагалі. Після 1945 року існували гегемонія СРСР ззовні й комуністична диктатура зсередини Польщі, але умови були м'якші, лишали простір для роботи в школах, університетах, для розвитку науки тощо, чим, як я сказав вище, скористалося коло польських інтелектуалів.

Якою в згаданому вами вище позитивістському процесі була роль упорядників часопису Kultura, зокрема Єжи Гедройця та Богдана Осадчука?

— Гедройць і Мірошевський вийшли з армії генерала Андерса, що базувалася в СРСР, а незабаром перейшла кордон з Іраном і вирушила на захід. Воювали в Італії та Африці. Пізніше люди з цього корпусу заснували журнал Kultura, який згодом став шукати зв'язок із поляками в самій Польщі й відійшов від непримиренності польської еміграції в Лондоні, яка, на їхню думку, вимагала неможливого й через це неможливе втрачала вплив у країні. Гедройць і Мірошевський вважали, що не слід вимагати повернення Львова та Вільнюса до складу Польщі й що потрібно підтримувати інспірації українців, білорусів і литовців до здобуття ними своєї державної незалежності. На думку Гедройця, важливо було, щоб польського посла в Києві добре прийняла незалежна Українська держава. Незалежна Українська держава — що ж, хлопці думали далеко наперед. Незалежність України, яка має багато спільного з установкою чинних польських владних кіл, гарантує незалежність Польщі. Гедройць розумів, що коли пострадянська Росія зжере Україну, то невідворотно повернеться на імперіалістські рейки, а це загроза для поляків. Це те, що ми бачимо сьогодні.

Богдан Осадчук у межах журналу Kultura відстоював українську справу, і ставлення до нього було доброзичливе. Згаданий часопис мав дуже потужний вплив на польську інтелігенцію, її престижну верхівку. Той «Відкритий лист до партії», який ми написали разом із Яцеком Куронем, вдалося передати за кордон. Він потрапив до журналу Kultura, і його надрукували як окрему брошуру. Так, робітники її не читали, зате читала польська інтелігенція.

Під час дискусії на цьогорічному Конгресі культури Східного партнерства у Львові ви зазначили, що в сучасних непростих перипетіях країни Східної Європи, зокрема Україна та Польща, мають звертати увагу не лише на російський авторитаризм, а й на свій внутрішній, який може прорости. Звідки береться така загроза?

— Треба мати відчуття небезпеки, бо інакше її не уникнути. Україна має боятися власного, авторитарного авторитаризму, який може з'явитися. Потя до авторитаризму є і в поляків, і в угорців. Я кажу не про зовнішній авторитаризм, а про той, що спрямований на внутрішнє середовище. Зерно авторитаризму проросло у свідомості східноєвропейських народів через розчарування режимом ліберальної демократії та приєднання до економічних порядків західного світу. Такий порядок людям, що звикли до дуже бідного існування, але такого, що гарантовано забезпечене, здається ворожим. Це неприйняття має під собою підґрунтя. Річ у тім, що ці умови для бідних дуже важкі. У Польщі таких людей 15–20%, і на виборах вони підтримують популістську партію, фактично пост-«Солідарність». Це наслідок того, що дикий капіталізм, який ґрунтується не на державному контролі, призвів до зниження рівня соціального захисту. ■

Спільна загроза в Європі та інтернеті

Едвард Лукас

Між європейською геополітикою та інтернет-безпекою нібито мало спільного. Однак, працюючи над новою книгою «*Cyberphobia*» («Кіберфобія»), я виявив різучі паралелі. Система європейської безпеки формувалася в період, коли добра воля й спільні інтереси сприймалися як належне. Можливість виникнення конфліктів, без сумніву, бралася до уваги, але вважалося, що їх можна подолати шляхом діалогу й переговорів. В усякому разі, гегемонія Заходу, зокрема Сполучених Штатів як головного актора у сфері європейської безпеки, була беззаперечною і безроздільною.

Те саме стосується й інтернету. Він набув популярності як інструмент для обміну результатами досліджень між науковцями й нетривалого дозвілля за комп'ютером. Добра воля та спільні цінності в мережі теж вважалися даністю. Спочатку комерційна діяльність в інтернеті була заборонена як інструмент самовигоди, але пізніше електронна торгівля стала джерелом великого оптимізму та інвестицій.

Переваги як системи європейської безпеки, так і всесвітньої павутини виявилися колосальними. Але будувалися вони на видаванні бажаного за дійсне, яке в ретроспективі насправді є наївним.

Система європейської безпеки не була розрахована на реваншизм Росії. У якийсь момент НАТО відволіклося від питань територіальної оборони. А розширення Альянсу відбувалося так, що зміни, які воно несло, були взагалі малопомітними (без баз, планів і навчань, які би свідчили, що Росія сприймається як загроза). Головними механізмами безпеки стали Рада Європи (боротьба за права людини) й Організація з безпеки і співробітництва в Європі, що слугувала майданчиком для міжнародних дискусій, а також обміну корисним досвідом у питаннях виборів, свободи засобів масової інформації та захисту прав меншин.

Такі ілюзії затуманювали й період зародження інтернету. Ніхто й уявити не міг, що кіберзлочинність обходитиметься світовій економіці в трильйони доларів, цифрова зброя (програми, розроблені

для виведення комп'ютерів з ладу або програмування вибухів) увійде до воєнних арсеналів держав, а кіберхуліганство, на зразок DDoS-атак, стане серйозною і недешевою проблемою. Ніхто й помислити не міг, що кібершпигунство може змінити баланс сил між державами.

Сьогодні усі ці небезпеки нам добре відомі. Інтернет, так само як система безпеки Європи, не може з ними впоратися. Адже відповідальних за них, по суті, нема. Гегемонія США в минулому (не в останню чергу через поширене, нехай і помилкове, переконання, що Агентство національної безпеки США порушує приватність людей). Усталених методів урегулювання конфліктів у цій царині не існує. А коли Захід закликає до жорсткішої боротьби з кіберзлочинністю, Китай, Росія та інші країни відповідають, що їм потрібні ширші повноваження для боротьби з «інформаційною зброею», тобто новинами.

ЗЛОЧИНЦІ, ШПИГУНИ Й КРАЇНИ-ПАРІЇ ДОБРЕ РОЗУМІЮТЬ, ЩО НАШІ НЕЯКІСНО РОЗРОБЛЕНІ Й ПОГАНО УБЕЗПЕЧЕНІ КОМП'ЮТЕРИ ТА МЕРЕЖІ ДАЮТЬ ЇМ ШИРОКЕ ПОЛЕ ДЛЯ ПІДРИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В обох випадках ми на правильному шляху. НАТО знову взялося за територіальну оборону. Прифронтові держави охоче співпрацюють між собою і краще фінансують безпеку. Епоха ілюзій щодо Росії в минулому. Кремлівським дезінформаційним кампаніям, які колись пропускалися повз вуха на Заході, приділяється більше уваги. Потоків з мільярдів доларів, вкрадених у російського народу, що проходить через фінансові центри Заходу, теж. Того ще замало, але розвиток у цьому напрямку обнадіює.

Такі зміни відбуваються і в інтернеті. Запровадження кримінальної та цивільно-правової відповідальності, регуляторні заходи, більш критичні вимоги акціонерів, тиск клієнтів й осуд громадськості сприяють тому, що люди, які працюють із комп'ютерами й мережами, ставляться до безпеки серйозніше. А ті, хто не шкодує часу, зусиль, грошей і самодисципліни, знайдуть непогані рішення, які гарантують кібербезпеку.

Проте в обох розглянутих нами сферах ми страшенно спізнилися, і це зробило нас вразливими. Щоб реально подолати загрозу путінської Росії, Європі й США доведеться пройти через болісні рішення. А злочинці, шпигуни, хулігани й країни-парії добре розуміють, що наші неякісно розроблені й погано убезпечені комп'ютери та мережі дають їм широке поле для підривної діяльності. ■

У квітні-травні 2007 року сайти парламенту, банків, міністерств та ЗМІ Естонії, відомі своєю всеохоплювальною системою електронного урядування, зазнали низки масованих DDoS-атак. Це збіглося в часі з конфліктом між Естонією та Росією з приводу перенесення «Бронзового солдата» в Таллінні. За даними Міноборони Естонії, «сміттєві запити», що паралізували сайти держустанов, надходили з російських IP-адрес. Інцидент спонукав НАТО удосконалювати механізми протистояння кібервійнам. У 2008-му в Таллінні відкрився Центр дослідження кібербезпеки. Естонія закликала ЄС кваліфікувати кібератаки як кримінальний злочин.

ТТІПун на язик

Чому продати торговельну угоду між Європою і США як «стратегічну» виявилось проблематично

Сьогодні стає дедалі важче пригадати часи, коли Європа не потерпала від кризи. Євросоюзів вдалося загасити грецьку пожежу (хоча жар усе ще тліє), і тут-таки він зіткнувся з потоками біженців, із якими не може впоратися. Відносини з Росією, вже серйозно підірвані вторгненням в Україну, ще більше ускладнилися через рішення Кремля дислокувати війська в Сирії. А давно затихлі «перемовини про перегляд» членства Британії в ЄС ось-ось перетворяться знову на гру з високими ставками, яка може закінчитися «брексітом».

Порівняно із цими жахіттями укладення угоди про ЗВТ, здавалося б, не мало бути проблемою. Принаймні так вважали європейські лідери, коли у 2013 році дали Європейській комісії мандат на проведення перемовин про Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (ТТІП) зі США. ЄС зовсім не зашкодив би імпульс до зростання, а Америка — природний партнер; між ними не мало б виникнути сварок через наплив дешевих товарів у результаті підписання документа, які нашкодять європейським робітникам. І все ж таки угода налетіла на глуху стіну опору. Опитування свідчать, що в кількох країнах більшість населення проти партнерства. По всій Європі місцеві органи влади проголошують свої території (зовсім безглуздо) «зонами, вільними від ТТІП». 10 жовтня висловити своє несхвалення на марш у Берліні вийшло щонайменше 150 тис. німців.

Чим викликані ці страхи? І прихильники, і супротивники ТТІП сходяться на думці, що це не традиційна торговельна угода. У ній, як і в нещодавно підписаному Транстихоокеанському партнерстві (ТТП) між США та 11 іншими країнами, скасування тарифів займає не настільки велике місце, бо їх залишилося не так уже й багато. Прогнозування — справа невдячна, але Європейська комісія вважає, що скасування «нетарифних бар'єрів» принесе чотири п'ятих 0,5% приросту європейського ВВП, який амбітна угода могла б забезпечити до 2027 року. Серед цих «нетарифних бар'єрів» еквівалентні, але несумісні правила перевірки харчових продуктів і безпеки автомобілів, через які робота на «не своїх» ринках обхо-

диться американським і європейським виробникам дорожче.

Викликані цим фактом аргументи супротивників ТТІП уже набили всім оскомину, але в їхніх очах «співпраця в галузі регулювання» — це пастка, у якій європейцям доведеться їсти вичищену в хлорному розчині курятину, а на їхній землі виростатимуть фрекінгові установки. Один євробюрократ бідкається, що протистояти таким наріканням — це «як боротися з російською пропагандою». Але якщо відкинути міфи, то залишиться незручна правда: угоди «нового покоління» на кшталт ТТІП, які більше стосуються правил, ніж тарифів, цілком очікувано збурюватимуть у громадськості підозри про те, що вони сприяють домінуванню корпорацій, які знищують робочі місця й системи соціального забезпечення. Такі побоювання вже змусили єврокомісара з торгівлі Сесілію Мальмстрем частково відмовитися від дозволу компаніям

І ПРИХИЛЬНИКИ, І СУПРОТИВНИКИ ТТІП СХОДЯТЬСЯ НА ДУМЦІ, ЩО ЦЕ НЕ ТРАДИЦІЙНА ТОРГОВЕЛЬНА УГОДА, БО ВОНА ЗОСЕРЕДЖЕНА БІЛЬШЕ НА ПРАВИЛАХ РЕГУЛЮВАННЯ, А НЕ НА ТАРИФАХ

подавати до суду на державу, передбаченого ТТІП. Крім того, робити якісь достовірні економічні прогнози щодо результативності дії угоди важко через її нечіткий характер. Найзапекліший спротив вона викликала в Німеччині й Австрії — двох країнах із потужними соціальними системами та низьким рівнем безробіття. Їм, за словами критиків, є що втрачати, а здобутки не надто великі.

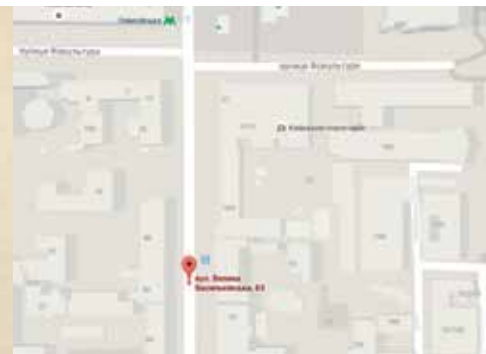
Тож тепер прихильники ТТІП роблять наголос на двох стратегічних аргументах. По-перше, ТТІП зміцнить альянс між великими світовими демократичними державами в нестабільний період; дехто називає це «економічним НАТО». По-друге, запровадження спільних (або взаємовизнаних) стандартів на двох найбільших споживчих ринках

Відкрито нову книгарню!

Кожному покупцю — дисконтна картка з максимальною знижкою в подарунок.

Київ, вул. Велика Васильківська, 63

зобов'яже решту світу наслідувати цей приклад, хоча б у таких сферах, як трудові права та права людини. І позаяк частка Європи й Америки у світовому економічному виробництві зменшується, то тим більше причин визначати правила гри сьогодні. Нова торговельна стратегія ЄС, ініційована Мальмстром минулого тижня, має на меті запровадження подібних ідей у нових угодах із такими країнами, як Австралія та Нова Зеландія, навіть якщо ці документи наразі не деталізовані.

У всьому цьому щось є. На думку лобістів ТТІП у країнах із непростим сприйманням угоди на кшталт Австрії, негатив можна розвіяти, якщо подавати її як альянс між демократичними державами. Росія щосили намагається зірвати перемовини стосовно Трансатлантичного партнерства, а це означає, що ставки на кону чималі. Поділяють, для канцлера Німеччини Ангели Меркель стратегічна мета ТТІП важить навіть більше, ніж економічна, хоча вона ще мало зробила, щоб завоювати скептичний електорат у себе в країні.

Але не бракує в ТТІП і ризиків. Якщо двосторонні або регіональні угоди будуються на цінностях, а не на економіці, то виходить, що хтось неодмінно залишиться за боргом. Такі домовленості здатні зіпсувати відносини в багатосторонній системі, яка й без того не дуже здорова. Розмови про «економічне НАТО» можуть не сподобатися тим, кого дратує військовий оригінал Альянсу: такі люди швидше бігтимуть від, ніж до ще міцніших трансатлантичних об'єктів. І, нарешті, ще одна пов'язана з Британією загроза, яка до кінця 2017 року проведе референдум щодо виходу з ЄС: євроскептики Сполученого Королівства кажуть,

що їхній країні вигідніше укласти власні торговельні угоди, ніж довіряти брюссельським дармоїдам. А якщо з ТТІП нічого не вийде, британці подумають, що мають рацію.

СУПЕРЗБРОЯ ЄС — ПРАВИЛА

Перемовини щодо ТТІП майже зупинилися; забуксували навіть дискусії про скасування тарифів, хоча це мало бути найпростішою частиною (обговорення нової пропозиції в Маямі призначено на 19–23 жовтня). На нещодавній зустрічі у Вашингтоні декому добряче перепало, і перемовники сподіваються, що в якійсь формі угоду таки можна буде укласти ще до закінчення президентського терміну Обами у 2017-му. Якщо це не вдасться, наступний господар Білого дому може знайти для себе інші пріоритети, а угода — виявитися заручницею виборів у Франції та Німеччині.

Це, не виключено, підірве європейський підхід, який іще не зазнавав серйозних випробувань. На відміну від зовнішньої політики торгівля — це та сфера, де ЄС справді має вплив. Але експерти Євросоюзу займаються фітосанітарними стандартами й вимогами до документації, а не масштабними стратегічними питаннями. А торговельні угоди можуть бути смертельною зброєю. ЄС пересвідчився у цьому 2013 року, коли запропонована європейськими технократами угода з Україною була розцінена Владіміром Путіним як геополітичний наступ і це вилилось у революцію та війну. Те, що ЄС почав серйозніше дивитися на торгівлю як на зовнішньополітичний інструмент, означає, що урок засвоєно на «відмінно». Але не забуваймо і про ризики. ■

Йоганнес Торель:

«Музика рефлексує, зберігає певні національні елементи, але не це головне»

Спілкувалася **Ганна Трегуб**

Відомий шведський музикант, учасник саксофонного квартету Nordic розповів *Тижню* про провокативність сучасної класики та зміну ролі її виконавця.

Ваш колектив було створено для віднайдення й популяризації тих композиторів із країн Північної Європи, які писали для саксофона. Власне, про кого йдеться й наскільки вони відомі у світі?

— Справді, це була наша мета. Усі ми з різних скандинавських країн, і якщо не ми перейматимемося нашою саксофонною спадщиною, то хто? Ми належимо до спільного регіону й загалом поділяємо ідеї, які закладено в музиці, розуміємо, що саме хотів сказати той чи той композитор-скандинав. Важливо наголосити, що ми маємо справу з широким спектром митців, а не зациклені на одиницях. Нам не важливо, хто автор: чоловік чи жінка, норвежець, данець чи швед.

Нині працюємо з Марі Самуельсон, відомою шведською композиторкою, що пише сучасну музику, а також Лібертом Янгером та Крістофером Еллі, який лишень починає свій творчий шлях. Так, нашому квартетові до вподоби виконувати сучасну музику, але нам не менш важливо знати, що ці твори написано для нас і, виконавши їх, ми щось залишимо в майбутньому. Власне, оце і є наша місія — приносити хоч трошки нової музики світові.

Одним із нещодавніх проєктів, реалізованих вами та вашими колегами з квартету, став диск під назвою «Заборонений саксофон». Про яку табуовану музику йдеться?

— Річ у тім, що в Німеччині часів нацизму та подекуди в скандинавських країнах саксофон забороняли так само, як і в СРСР. Згідно з тодішніми уявленнями на ньому грали чорношкірі в джаз-клубах, що саме собою керівники цих держав сприймали як провокацію. Тодішня Швеція була знана своєю дипломатичністю, нейтральністю, намаганням відмежуватися від подій довола. Не скажу, щоб у країні прямо забороняли саксофонну музику, але таки траплялися конфлікти й були композитори, яких не надто жалували за те, що вони писали для цього інструмента. До того ж серед них було багато осіб із єврейським корінням. На той час література й музика в нас не мали таких міцних суспільних позицій, як нині або як в інших країнах Європи чи радянській Росії. Дмитрій Шостаковіч був відомий, і до його думки прислухувалися. А що більш знаний митець, то дужче він намагається бути

провокативним. У Швеції та решті скандинавських країн того часу такого блиску було мало, чим і пояснювалася менша провокативність мистецтва, зокрема музики. Якщо чесно, то більше авторів заборонених творів, про які йдеться, припадало таки на Центральну Європу та СРСР.

Своєрідним провокативним переворотом у культурі Європи була поява атональної музики. Але вона вже стала здобутком історії. Якщо говорити про провокативну сучасну саксофонну музику, то яка вона?

— Як тоді, так і тепер композитори намагаються розширити горизонти, створити нову мову. У 1940–1950-х роках багато з них активно змінювали музичний пейзаж. З'явилися, зокрема, мінімалісти, як-от Террі Райлі, Філіп Гласс. Зрештою, такий напрям став популярним. Є ще Джон Кейдж, який провокує не звуком, а тишею, розтягуючи звучання. До того з'явилась атональна музика, творіння Шенберга й Веберна. У 1960-х музична революція породила феномен еkleктики, змішування. Тож віднаходження композиторів-революціонерів від цього моменту стає проблематичнішим. На концерті в Києві ми вперше виконали твір українця Володимира Рунчака, представлення якого включало певні елементи театралізації. Що далі, то більше композитори воліють поєднувати музику з іншими елементами: електронним звуком, образотворчим мистецтвом, театром, хореографією. Це цікаво, бо змінюється роль музиканта. Ми не просто виходимо на сцену й граємо. Від нас чекають більшого. Це те, що відбулось у популярній музиці. Погляньте-но на поп-зірок: вони багато танцюють, влаштовують цілі шоу на сцені. Це можна зробити й у царині сучасної класичної музики. Можливо, ми танцюватимемо інакше й виражальні засоби оберемо інші, проте очевидно, що межі музичної сцени зміняться, а концерти будуть чимось більшим, ніж просто виконанням музики.

Наскільки відомі в країнах Скандинавії наші композитори й ті з них, хто пише для саксофона? Власне, коли звучить українська музика, чи відчутно що вона саме українська, а не якась інша?

— Ми зацікавлені в міжнародній співпраці, принаймні тому що важливо виїжджати за межі своєї батьківщини. Багато конфліктів було б залагоджено легше, якби люди вели собою діалог, ґрунтуючись на тій центральній ідеї, що всі ми різні, але людство одне. Нині в Україні ми співпрацюємо з композитором Володимиром Рунчаком, із яким познайомилися років сім-вісім тому, коли почули його твори на одному з фестивалів, де виступали. Наступного року хочемо повернутися до України, щоб попрацювати з тутешньою молодіжною композиторкою Анною Чібашвілі. Говорити, ніби музика є іншою, тільки тому що її створили в Україні, нині важко. Світ дедалі більше глобалізується, що впливає на композиторів. Так, музика рефлексує, зберігає певні національні елементи, але не це головне. У згаданих мною українських композиторів вона абсолютно різна, як і у шведських, у котрих теж важко почути суто скандинавські специфічні елементи. Важливий індивідуальний стиль митця, хоч би ким він був. Той-

Йоганнес Торель — один із провідних саксофоністів Швеції. Його сольний дебют відбувся разом зі шведським Королівським філармонічним оркестром 2002 року, коли він виконав концерт Едісона Денісова. Удостоєний Призу Людвіга Якобі. Разом із Клаусом Ольсеном є засновником Скандинавського саксофонного фестивалю. Викладач Королівської консерваторії в Орхусі (Данія). Учасник саксофонного квартету Nordic.

такий Рунчак слухав і виконував твори багатьох, і так само сучасні шведські композитори цікавляться і поп-музикою, і творами своїх німецьких, японських, американських, російських колег. Усе це впливає на їхній доробок.

Відомому саксофоністу Клодові Деланглю до вподоби особисто співпрацювати з авторами музики: так він передає їм ті речі, котрі знайшов як виконавець-практик. Чи намагається щось подібне робити ви?

— Із композиторами необхідно й цікаво взаємодіяти безпосередньо. Таким чином виконавець може впливати й змінювати музичний світ. Коли хтось створює музику для нашого саксофонного квартету чи для мене особисто, хочу, щоб це було зроблено з кравецькою довершеністю: мов гарно пошитий костюм. Тоді ми відчуваємо, що це авторська музика, але створена для нас і під нас. Такі композиції нам легше виконувати.

У 1960-Х МУЗИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ ПОРОДИЛА ФЕНОМЕН ЕКЛЕКТИКИ, ЗМІШУВАННЯ. ТОЖ ВІДНАХОДЖЕННЯ КОМПОЗИТОРІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ ВІД ЦЬОГО МОМЕНТУ СТАЄ ПРОБЛЕМАТИЧНІШИМ

Із погляду техніки всі ми є частиною еволюції саксофона як музичного інструмента. 150 років — це не вік, бо ж формування традиції потребує століть. Ми бачимо, як технічні вимоги до виконавців дуже швидко стають дедалі вищими. Для нас важливо бути складовою цього процесу розвитку й віддавати свої технічні винаходи тим, хто пише музику.

Не всі саксофоністи грають джаз, хоча популярність саксофон здобув саме завдяки йому. Чи є в репертуарі квартету Nordic джазові речі?

— Наш квартет складається з музикантів, які вміють добре виконувати класичні й сучасні саксофонні твори. Водночас ми відкриті до новацій. Зокрема, в Україні виступили на Одеському джазовому фестивалі, програму для якого побудували на перетині різних стилів. Спочатку зіграли не так давно написаний твір, у якому відчутно було вплив поп-музики. Наступним прозвучав Джордж Гершвін. Потім композиція Мейса Ліндберга, у якій поєдналися фольклор і джаз. Ідея в тому, що межі всіх цих течій не такі чіткі й усталені, як може видатися на перший погляд. У сучасній музиці всі ці напрями переплітаються й рефлексують над спадщиною попереднього періоду. Ми не імпровізуємо, як справжні джазмени, однак те, що виконуємо, включає і джаз. ■

Там, де вмер СРСР

Катерина Новікова

Чим Білорусь може зацікавити українців, які знають про неї не так уже й багато

На північ від України за борами Полісся та Чорнобильською зоною лежить невелика країна Білорусь. Сьогодні її столиця не лише найближча географічно до Києва, а й важлива політично — як місце миротворчих угод, котрими має бути врегульовано конфлікт на Донбасі. Тож Мінськ повернувся не тільки в інформаційне поле України, а й на політичну мапу світу. Що ж ми знаємо про нашого північного сусіда?

В очах українців це тьмяний північний край картоплі, тракторів, БелАЗів та сірників «Гомельдрев», Брестської фортеці, куди возили школярів у радянські часи, Біловезької пуші, де водяться зубри, лісів і багнищ, Хатині, спаленої фашистами під час Другої світової війни, міста з кумедною назвою Жлобин, де на пероні залізничної станції продавали м'які іграшки шаленої колористики, Великого князівства Литовського, транзитного шляху до Петербурга чи Прибалтики й, безумовно, авторитарного президента Аляксандра Лукашенки, що від 1994 року безперервно керує країною, здобувши перемогу над Станіславом Шушкевичем — колишнім керівником радянської Білорусі, який поставив підпис під Біловезькими угодами.

Із тамтешніх письменників українці згадують передусім Янку Купалу та Якуба Коласа, а ще Максима Багдановича, Максима Танка й Васіля Бикава. Утім, насправді їх мало хто читав. У нас були популярними книжки Янки Мавра «Поліські робітники» 1932 року про підлітків, що загубилися посеред боліт і виживали там, та повість-бестселер «Дике полювання короля Стаха» Уладзіміра Караткевича 1964 року про білоруську шляхту. За мотивами саме цього твору в 1978 році було знято перший радянський містичний трилер — однойменний фільм, що зажив усесоюзного успіху. Зйомки відбувались у Підгорецькому замку на Львівщині. Караткевичу в Києві стоїть пам'ятник перед посольством Білорусі на вулиці Михайла Коцюбинського. У радянські часи був надзвичайно популярним музичний гурт «Песняри», який виконував у сучасній обробці народні пісні. Білоруський кінематограф у нашій країні не дуже відомий, пригадують хіба що художні фільми радянського періоду «Білі роси» та «Люди на болоті» кіностудії «Беларусьфільм».

Як видається, українці не звертають уваги на яскраве культурне життя північного сусіда. Майже ніхто не згадує першодрукаря, просвітителя й засновника кириличного друку Франциска Скарину (XVI століття), чий білоруський переклад Біблії випередив у часі німецький Мартіна Лютера. Сучасна білоруська письменниця Світлана Алексієвич, що пише російською, стала знана в

нас завдяки отриманню Нобелівської премії, хоча цього року вийшла українською мовою її книжка «Час second-hand» із циклу «Червона людина. Голоси утопії». Замало відома в Україні проза художника, фотографа й письменника Артура Клінава, дебютний роман якого «Путівник містом сонця» про дозрівання в тоталітарній державі дочекався перекладу польською.

Залишається білою плямою для українців також знаний за кордоном гурт «Троїца», який інтерпретує білоруські народні пісні. Не згадують вокальної групи «Камерата», що виступала в Києві на фестивалі «Сходи до неба» 2010 року. Тим часом білоруське кіно починає виходити з тіні, як, зрештою, й українське. Того ж таки 2010-го побачив світ художній фільм «Масакра» Андрея Кудзінєнки про події 1860-х років у Білорусі за повістю Проспера Меріме, де використано мотиви давніх місцевих легенд. Відомою є також молодіжна драма «Вище за небо» 2012 року Андрея Курейчика і Дзмітрія Мариніна, знята за сприяння одного з фондів ООН. Українець Сергій Лозниця був режисером білорусько-латвійського фільму «У тумані» 2012 року за однойменною повістю Бикава про німецьку окупацію під час Другої світової війни.

**КИЇВ ТА МІНСЬК — МІСТА-ПРОТИЛЕЖНОСТІ.
МІНЧАН ДИВУЮТЬ ЖВАВИСТЬ
І ВІДКРИТІСТЬ НАШОЇ СТОЛИЦІ.
А КИЯН — СПОКІЙ І ВРІВНОВАЖЕНІСТЬ МІНСЬКА**

Ставлення українців до Білорусі видається суперечливим. Це взірцева країна для тих, хто має ностальгію за втраченою «золотою добою» Союзу, де панують порядок і добробут завдяки мудрому керівництву «бацьки» президента. Інші вбачають у ній дещо модернізований заповідник радянщини. Держава, що стала цвинтарем Радянського Союзу через підписання Біловезьких угод, сьогодні, по суті, реанімує радянський лад. Проте, у Білорусі дуже хороші дороги, й імпортовані звідти харчі, текстиль та косметика мають в Україні популярність.

Білорусів у нас вважають терплячішими, а тому простакуватішими чи навіть дурнішими, хоча загалом дуже добрими. Сьогодні в Україні їхній радянський образ як мужніх партизанів — борців із фашистами змінився на образ пригнобленого режимом та залежного від Росії народу, що викликає співчуття. Вони справляють враження людей, котрі спокійно сприймають реаль-

Екзотичний смак. У Білорусі соціальна реклама пропагує мову титульної нації, однак «второй государственной» захопив всі сфери життя в країні

ність: ну не пощастило з президентом, ну й годі. Опозиція в цій країні не дуже популярна, чимало незгодних виїхали за кордон: здебільшого до Польщі та Литви.

Мінськ — тихе й спокійне місто на річці Свіслоч із парками та озерами, де можна зустріти чаплю. Сильно поруйнований під час Другої світової війни й відбудований здебільшого у сталінському монументальному стилі, він вражає українців чистотою, а жителі — ввічливістю, привітністю та внутрішньою дисципліною.

Справді, певною мірою Київ та Мінськ — міста-протилежності. Мінчан дивують жвавість і відкритість нашої столиці. А киян — спокій і врівноваженість Мінська. Щоб переконатись у відмінності наших характерів, варто проїхатися білоруським потягом. Білоруси переводять мобільні телефони в тихий режим і розмовляють пошепки, аби не перешкоджати сусідам, не влаштовують гучних товариських святкувань у вагоні. Натомість самі вони в розмові зі мною причинами цих ввічливості й охайності називали не позитивні риси, а страх перед суворими правилами та карами. І розповідали про приклади нетолерантності в державі, яка не терпить інакшості. Однак ці люди люблять свою столицю і країну, намагаються життєрадісно сприймати дійсність і вміють це передати гостям.

Тихе місто приховує безліч таємниць. У радянському Мінську багато років жив Лі Гарві Освальд, убивця президента США Джона Кеннеді, прибувши сюди з Москви. Його істо-

рії присвячена книжка Аляксандра Лукашука «Слід метелика. Освальд у Мінську». Освальд, або, як його називали, Алік, працював на місцевому Радіозаводі ім. В. І. Леніна й одружився з білорускою. Туристам досі показують балкон його квартири.

Контакти між нашими країнами дуже активні у сфері науки: на рівні університетів та інститутів діють угоди співпраці, спільні проекти, відбуваються конференції. Українські науковці зазначають, що їхні білоруські колеги освічені й активні, володіють мовами й не справляють враження мешканців забитої країни. Зокрема, у Мінську є нова сучасна бібліотека.

Чому українсько-білоруські контакти жваві? Тому що нас не обмежує мовний бар'єр. Адже Білорусь здебільшого російськомовна, а білоруська використовується рідко. Утім, українці впевнені: білоруська теж настільки близька до української, що її можна повністю розуміти не вивчаючи. Та все-таки це інша мова, і нехтувати нею не слід. До речі, нині в соцмережах поширюється петиція до українського президента, у якій закликають маркувати продукти, що йдуть на експорт до Білорусі, оголошувати потяги, які прямують у білоруському напрямку не російською, а саме білоруською, а сайт нашого посольства й консульства в Білорусі також оформити саме нею.

Зрештою, сьогодні на рівні держави намагаються повернути білоруську до суспільного життя. У Мінську розвішані білборди: «Смак беларускай мовы», «Прыгажосьць беларускай мовы» та «Багацце беларускай мовы». На них зображені ягоди, квіти, тварини чи люди, що представляють певні поняття, наприклад хлопчик з собакою з написом «Моє перше слово «Друг». Яким буде твоє перше слово рідною мовою?» чи старшої пані з написом «Зрілість». А ще нещодавно переклали мультфільм «Шрек» білоруською.

Нині серед молоді є мода на свою мову, на фото в національному одязі. Жителям країни не подобається, коли замість «Білорусь» її називають «Білорусія». А ще литовці та білоруси заперечують сперечаються за назву «Литва». Останні вважають, що це наймення належить Білорусі й називають своїх сусідів-балтійців «жамойтами».

Можливо, багатьом українцям не спаде на думку поїхати до Білорусі на відпочинок. Однак у туристичних агенціях ви знайдете пропозиції відпочинку в північних сусідів. Приміром, можна вирушити у триденний автобусний тур «Невідомо Білорусь» із відвідуванням Мінська та замків, вписаних у список спадщини ЮНЕСКО. Це дуже гарні архітектурні витвори з парками в містах Гомель, Мир та Несвіж. Одна агенція, зокрема, пропонує в семиденному турі екскурсію до Біловезької пущі з пікніком, шашликами й відвідинами резиденції білоруського Діда Мороза. Можна зустріти також пропозиції лікувальних турів, скажімо, у санаторії та соляні гроти неподалік Солігорська.

Справді, ця країна може показати гостеві багато скарбів. Наприклад, такі гарні міста, як Вітебськ, де народився відомий художник Марк Шагал, чи старовинний Полоцьк. ■

Скільки коштує Крим?

Лесь Терен

У Сімферополі оголошено проект: побудувати пам'ятник російській анексії. Точніше відразу кілька проектів. До других роковин сумної події залишилося чотири місяці, тож усі охочі ще мають змогу добряче попіаритися. Ідея увічнити «русскую весну» з'явилася вже давно, але до її практичного втілення всерйоз беруться лише зараз. Першим виступив з ініціативою такий собі «об'єднаний молодіжний фронт», що збирає гроші на будівництво монумента й уже представив свій проект. На ескізі пам'ятника зображено три постаті: бородастий російський мужик, кримський татарин, одягнений у невластиву народному строю чи то єврейську, чи то казанську жилетку та карикатурний «хохол» у шароварах з оселедцем (з усіх фігур він єдиний ховає обличчя від глядача). Усі троє, хто задки, хто боком, з останніх зусиль утримують від падіння велетенську розгорнуту книгу, в котрій написано: «Нас не победить, нас не разнять, историю Крыма нам вместе писать». Книга, певно, і є та сама переписана наново окупантами «история Крыма», що от-от упаде й розчавить усю трійцю разом.

Але державним мужам цей креатив бачиться несерйозним: якісь скульптурні оселедці, якісь татари, якась нездорова толерантність... Тому сімферопольська управа оголосила інший конкурс, запровадивши на нього вже тільки професійних митців. Замість кострубатого прославлення неіснуючої етнічної злагоди пам'ятник поставлять справжнім хазяям ситуації — «вежливім людям» з автоматами. Варто визнати, що це чесніший підхід, адже сумнозвісне «возз'єднання з Росією» справді є «заслугою» і не татар, і в жодному разі не носіїв шаровар, і навіть не задурених бородастих мужиків, а саме оцих зелених потвор без обличчя та імен, що припхалися з-за кордону.

Поки «ватні» скульптори у своїх майстернях нахненно ліплять моделі отих зелених марсіан, розгортаються події навколо вже наявних у кримській столиці пам'яток, пов'язаних з українством. У ніч на троїсте свято Захисника України — Покрови — УПА патріоти потай принесли багато синіх та жовтих квітів під бюст Кобзаря. Прогавивши таку жахливу «диверсію», окупантські «лягаві» зрання очепили пам'ятку й пильнували її до півдня, аби, борони Боже, українці не зібралися тут на мітинг.

Але окрім пам'ятника Шевченкові в Сімферополі є ще один «проукраїнський» — Богданові Хмельницькому. Він стоїть, невеликий та призабутий, на тихому провулку за два квартали від кримської головбуцегарні ФСБ. До нього вдень і покляла

квіти купка сміливців, які наважилися публічно заявити про свою позицію.

Події, що розгорнулися відразу після цього, вже давно знайомі з кількох попередніх подібних епізодів: із-за кущів миттєво висунулися «випадкові перехожі в цивільному», затримали активістів, доправили їх до свого гестапо й попередили, що їхня діяльність є екстремістською. А варто знати, що це не просто погрози чи залякування, а протокольна, формальна «виховна бесіда». Небезпека в тому, що в разі повторного затримання чи суду невзяття її «порушниками» до уваги розцінюватиметься як обтяжливий фактор у складі «злочину».

Герої події ті самі: вигнаний із роботи молодий шкільний учитель та кілька його товаришів, котрі вперто носять квіти до українських пам'яток на кожне українське свято й кожним таким покладанням зменшують свої шанси довго залишатися на волі. Подумалося мимохіть під враженням від нещодавньої поїздки на материк: а чи вистачило б відваги отим войовничим на вигляд «заградотрядам», що звитяжно воюють із помідорами та ковбасами на своєму «продразвборсточному» кордоні в Чонгарі, піти й покласти посеред дня до сімферопольського пам'ятника гетьманові бодай кульбабку?..

У чому справді хотілося б бачити більше звитяги, то це в кроках держави щодо визволення півострова. Он, наприклад, прем'єр Яценюк оголошує про намір стребувати з Росії через міжнародний суд трильйон гривень за збитки від окупації Криму й Донбасу. Ахсьонов уже огризнувся у відповідь: «Ничего никто отдавать не будет. Мы им все долги простили, пусть живут и здравствуют» (так і згадуєш блатне: «Кому что должен, всем прощаю»). Ніби й непогана ідея. Але звідси, із Криму, бачиться дещо тривожною. У скільки гривень із того трильйона оцінили Крим, без Донбасу? Скільки взагалі коштує Крим? 1 трлн грн, тобто \$45 млрд, — сума хоч і величезна, але не фантастична. Це дешевше, ніж уже присуджене Росії в Гаазі стягнення за нафтову імперію «ЮКОСа». Це менше, ніж російський річний бюджет. Припустімо, до влади в Москві придуть якісь «хороші росіяни» (в існування котрих досі вірують ті наші дурні, що носяться з думцем Пономарьовим, котрий не голосував за анексію, бо вважав, що голосувати треба було за визнання незалежності Криму від України) і погодяться розрахуватися за збитки (повертати ж сам Крим не збиралися, нагадаю, ні Навальний, ні покойний Немцов). То що: отримавши від Кремля оту законну компенсацію, Київ більше не матиме претензій? Будемо продані, як Аляска? Залучення юридичних важелів, безперечно, потрібне. Але все одно моторошно якось... ■

Як рахують у «ДНР»

Станіслав Васін

Ще від перших днів навчання в школі нам втовкмачують, що математичні істини однакові для всіх і будь-коли. Проте вже опісля довгоочікуваного «вільного курсу», котрим глава «ДНР» залякував донеччан і жителів інших окупованих міст ще на початку липня, основи здорового глузду в новоспечених «республіках» укротре похитнулись. Одразу, як тільки-но стало відомо, що мізерні пенсії й зарплати в рублях, які досі виплачувалися у співвідношенні 1:2, віднині під великим сумнівом, усі місцеві ринки й супермаркети просто втратили над собою контроль: ціни на продукти тут же втричі злетіли у своєму рублевому еквіваленті. До того ж чомусь саме «по обіді», котрий кожен сповнений самоповаги продавець визначав за власним будильником.

Чутки про відхід у вічність правил звичної математики вишикували довгі черги за м'ясом, хлібом, крупами, цукром та іншими соціальними продуктами, дозволяючи заповзятливим бізнесменам наживатися на економічно слабкому місцевому населенні. Звісно, стояли в цих чергах і ті, хто крутив біля скроні вказівним пальцем і тихенько шепотів про те, що товари-то в основному з Росії, а отже, і розрахунки з поставальниками в рублях, а значить, і підвищувати тут нічого, і гривня тут зовсім ні до чого.

Однак паніка взяла гору: за перший день валютних нововведень прилавки були дочиста зметені, що вже наступного дня викликало просто-таки всенародне протверезіння заявами вищих «республіканських» чинів про те, що всі ви, мовляв, ідіоти, а ті, хто не ідіот, обов'язково будуть покарані.

Дійсно: вже наступного дня офіційно було оголошено, що, незважаючи на падіння курсу, жодних підстав для підвищення цін в рублях нема і що всі послуги — від комунальних до оплати інтернету — повинні здійснюватися за фіксованим курсом 1:2, а вже здійснені переоплати зарахуються на майбутнє.

І тут став зрозумілим ще один бік місцевих інтегралів: ті, хто притримав на руках гривню, виявилися чи не в списках донецької еліти, бо мало не потроїли свої статки. Біда полягала в тому, що таких людей в наших краях залишалось лише одиниці.

До їх числа увійшов і я. Щоправда, особливих статків нажити мені не вдалося, оскільки в знаменний день «вільного курсу» на руках у мене залишалося лише 1000 грн готівкою, та навіть і ця цифра, поза сумнівом, радувала мене в умовах тотальної економії всього й на всьому. Дійсно, якщо ще вчора я міг купити на неї товарів лише на 2000 руб., розраховуючись у супермаркеті, або отримати 2300 в рублях, здавши ці гроші «мінйламу», то тепер можна було спокійно виручити за них близько 4000 руб. за нинішніх цін у рублях, що я і збирався зробити, завбачливо вирішивши на-

купити продуктів тривалого зберігання на пару місяців. Збирався, допоки не зайшов до «Амстора».

І тут на мене чекав ще один приємний сюрприз: на гривневій касі висів папірець з написом «офіційний курс 2,2». Я ледь стримався, щоб не застрибати від радощів: мало того, що ціни досі утримували, мало того, що в обмінниках моя «тисяча» вже коштує 3700 руб. за курсом 2,7, так ще й ходити нікуди не потрібно: можна просто зараз придбати продуктів за курсом навіть вигіднішим, ніж в офіційних обмінних пунктах. Але, дякувати Богові, щось мені підказало, що не все так просто. І я вирішив, так би мовити, випробувати цю систему «малою кров'ю»: купив лише одну упаковку гречки за 50 руб. замість того, щоб відразу набрати продуктів на цілу тисячу, і, сяючи від щастя, попрямував до каси. Молоде дівча пробиває товар і ласкаво мовить: «23 гривні». Я з подивом запитую:

— Зачекайте, як же так? Але ж офіційний курс 2,2...

— Усе правильно: ділимо ваші 50 рублів на 2,2 і отримуємо 23 гривні.

— Як «ділимо»? — дивуюся я. — Коли курс був 5,0, ви успішно все множили й отримували ціни 1:2. Тепер, коли рубль знецінився, ви почали ділити?

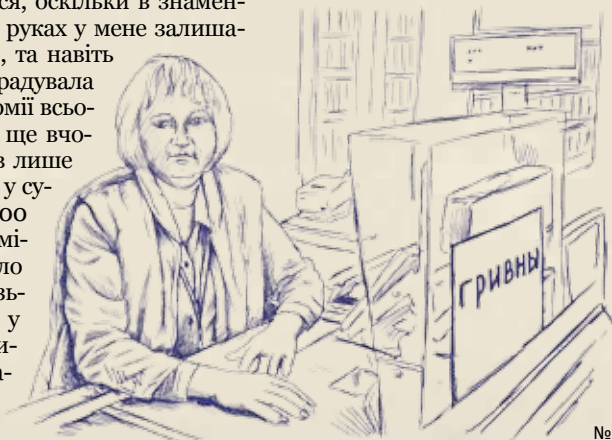
— Юначе, я нічого не знаю: так вважає комп'ютер, а не я. 23 грн.

Отож із крамниці я вийшов розлючений і вперше за весь час окупації вирішив скористатися послугами «ДНР»: тут же в інтернеті знайшов номер «республіканської комісії з ціноутворення», подзвонив, пояснив ситуацію і запитав, чому мені, як і раніше, продають продукти майже 1:2, коли курс як мінімум 1:3? На що отримав чітку й виразну відповідь: «Усе є на сайті. Читайте».

Зайшов на сайт і зрозумів, що «рідна республіка» вкотре виявилася розумнішою за всіх. Суть системи полягає в тому, що вказаний на касі курс 2,2 — зовсім не курс рубля до гривні й не означає 22 коп. за один російський рубль. А, навпаки, це курс гривні до рубля, і за одну гривню, згідно з «постановою», за розрахункових операцій беруться 2,2 рубля, тобто майже ті ж самі 1:2. У той час як тут же, в офіційних обмінниках, у цій же будівлі, діють уже зовсім інші закони математики, і, здавши 1 грн, ви отримуєте 3,7 руб.

Саме тому на касах, як і раніше, ділять, не збираючись знижувати ціни у гривневому еквіваленті й граючи на загальних, на перший погляд, валютних цифрах за діаметрально протилежних операцій.

Насамкінець зазначу, що за тиждень після всіх цих подій той же «Амстор» підвищив ціни в рублях на 40% на цілий ряд товарів, зокрема на рис і цукор, при цьому ні на копію так і не низивши їх у гривнях. Проте це вже, певно, не дивує тут нікого. ■

І не друг, і не ворог...

Леонідас Донскіс

Коли Росія втрутилася до конфлікту в Сирії, ми усвідомили, що час підбивати підсумки в заплутаній і тривалій історії Україна — ЄС, історії гордоців й упередження, яка має шанси перерости в історію прозріння після самозаподіяної сліпоти.

Політичний клас Європейського Союзу сприймав і сприймає Україну як своєрідну сіру зону з величезним потенціалом та перспективами на майбутнє й водночас як країну, що застрягла на нічийній землі зі своїм тяжким минулим, пострадянськими травмами, суперечностями, загрозами, корупцією, соціальною напруженістю й песимізмом. Навіщо перейматися країною, наразі не надто близькою до того, щоб стати новим фігурантом світової історії в плані націєтворення, європейської ідентичності, глибшої відданості концепціям прозорості й вільного ринку? Хіба не логічно?

Ні. Хоч би якими проблематичними були економічні й політичні реалії України, вона досягла точки, після якої вороття немає. Навіть якщо Володимир Путін збереже свій важіль впливу для шантування її та Заходу у зв'язку з нульовими шансами Києва на вступ до НАТО через проблеми з територіальною цілісністю держави, окупацією та анексією Криму, а також війну або заморожений конфлікт на Донбасі, ця країна вже ніколи не повернеться до російської зони впливу. Може, у неї і не буде шансів на вступ до Альянсу чи ЄС найближчими роками чи десятиліттями, однак жодні сили на планеті не зможуть нинішню Україну вивести до путінського Євразійського союзу.

Для відбудови та переорієнтації України може знадобитися два покоління, але вона виграла історичну й епічну битву за майбутнє.

Ніде правди діти: президент США Барак Обама справді відреагував на війну, яку розв'язала Росія проти України. Те саме можна сказати і про ЄС завдяки канцлеру Німеччини Ангелі Меркель. Мусимо визнати: хоч колишній президент США Джордж Буш і був сильнішим за свого наступника, бо вмів пограти м'язами (достатньо згадати російсько-грузинську війну), у часи його президентства не було й мови про санкції проти Росії, щодо запровадження яких цього разу США і ЄС були одностайні. А попри те, виникає невідступне бажання сказати: «Так, але...»

Легендарний російський співак, композитор, поет і актор Володимир Висоцький написав пісню для фільму «Вертикаль» (1967), яка називалася «Пісня про друга» і якою марили сентиментальні радянські молоді люди, що вмів виконати кілька акордів на гітарі (такий собі російський аналог «Blowin' in the Wind» Боба Ділана). Перший куплет мовою оригіналу звучав так:

*Если друг оказался вдруг
И не друг, и не враг, а — так,
Если сразу не разберешь,
Плох он или хорош, —*

*Парня в горы тяни — рискни!
Не бросай одного его,*

*Пусть он в связке в одной с тобой —
Там поймешь, кто такой.*

Я часто згадую ці слова, коли намагаюсь осмислити ставлення Заходу до України: «І не друг, і не ворог, а — так», якийсь фігурант сучасної історії, що добре підходить для урізноманітнення східного дискурсу з його кліше та схильністю «відчужувати від себе», глибоко вкоріненого в тамтешніх країнах, хоча нині це стосується не колишніх колоній, а східноєвропейського бідного родича, з яким можна не церемонитися.

**ДЛЯ ВІДБУДОВИ ТА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЇ
УКРАЇНИ МОЖЕ ЗНАДОБИТИСЯ
ДВА ПОКОЛІННЯ, АЛЕ ВОНА
ВИГРАЛА ІСТОРИЧНУ Й ЕПІЧНУ
БИТВУ ЗА МАЙБУТНЄ**

Хай там як, а цей заявлений дискурс шкодить Заходу, бо чітко проявляє його самозаподіяну моральну й політичну сліпоту. Україна має принципово важливе значення для нього й, зокрема, для ЄС. Відкиньмо романтику та сентиментальність і розгляньмо такі факти. По-перше, відсіч, яку вона дала росіянам на Донбасі, зупинила війну в Європі — і в цьому жодних сумнівів. Навіть якщо Путін вирішить повернутися до України, коли закінчить свою нову геополітичну авантюру на Близькому Сході, вона вже ніколи не стане такою, як була раніше.

По-друге, якби конфлікт в Україні не обійшовся Путіну так дорого, російський лідер міг би спокуситися на дестабілізацію Латвії або Естонії. Будь-яка провокація в одній із країн Балтії наблизилася б нас до воєнного конфлікту між НАТО й Росією з усіма відповідними наслідками. Ми, балтійці, маємо великий борг перед Україною — вдячність за те, що не дозволила війні підступити до нашого порога.

Таким чином, вона врятувала ЄС від потенційної дестабілізації, набагато небезпечнішої і зловісної, ніж криза біженців — непростий виклик для нас, який насправді є раєм на Землі, порівняно з тим, що пережила Україна. А найголовніше те, що вона зі своїми талантами, потенціалом, ідеалізмом та відсутністю цинізму, поширеного нині серед політичного класу ЄС, може відвернути крах Євросоюзу як проєкту. Україна і ЄС мають урятувати одне одного від перспективи перетворення Європейського Союзу на failed project. ■

Подарунок* для передплатників журналу «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

6 або 12 місяців

Денис Казанський
«Чорна лихоманка»
Ця книжка про те, як насправді жив Донбас останні 20 років. Порпання в териколах, копанки, схеми збуту вугілля, протекція в органах влади, смерті звичайних робітників та надприбутки обраних осіб із верхівки

Віктор Брехуненко
«Дивна то і несказання мужність...»
Козаки у Хотинській війні 1621 року»
Автор висвітлює причини війни між Річчю Посполитою та Османською імперією, вплив козацьких морських походів на мілітарні й політичні плани Туреччини, участь Війська Запорозького на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним у бойових діях під Хотиним, перебіг війни на морі

Олександр Пагіря
«Карпатська Січ»: військове формування Карпатської України
Книжка присвячена одній із малодосліджених сторінок історії України напередодні Другої світової війни – військовому формуванню Карпатської України, «Карпатській Січі»

Ярослав Тинченко
«Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української Держави, травень – грудень 1918 року»
Сучасні дослідники по-різному оцінюють період правління в Україні гетьмана Павла Скоропадського. Одні перелічують чимало здобутків останнього гетьманату, інші засуджують очільника держави за проросійські ухили й марнування часу

Детальну інформацію можна дістати за тел. **044-351-13-00** або **067-407-10-96** (callback), peredplata@tyzhden.ua

*Під отриманням подарунка маємо на увазі можливість придбати книжку на вибір за **1,00 грн.** Грошового еквіваленту подарунків не виплачуємо й не компенсуємо
Пропозиція чинна від 1.10.2015 р. до 31.12.2015 р. Акція не діє в разі передплати у відділеннях **Укрпошти** або на сайті **portmone.com**, обмін бонусів через МТС

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку
за наведеними реквізитами.
Повідомте адресу доставки
за телефоном 067-407-10-96
(з 9:00 до 18:00,
оператор скине Ваш виклик
і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень»
за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 45 грн
- на 3 міс. – 135 грн
- на 6 міс. – 271 грн
- на 12 міс. – 541 грн

Телефон редакції:
044-351-13-00

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

повідомлення	отримувач платежу		
	ТОВ «Український тиждень»	26009000022321	35392656
	поточний рахунок отримувача		код отримувача
	назва установи банку	300023	
	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	МФО банку		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»		
	період:		
касир	платник (підпис)		сума, грн

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00
МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)
СМАЙЛЕРЕН: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,

пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42

вул. Льва Толстого, 1 тел.: (044) 383-61-49

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

вул. Галицька, 9 тел.: (032) 235-70-06

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ДНІПРОПЕТРОВСЬК

вул. Глінки, 15 тел.: (056) 732-13-92

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валога, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2 тел. (094) 928-31-44

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30 тел. (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP